

ԼՍԽԱԳԻՐ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՆԱԿԱՆ ԷՐԱՏ. ԵՐՈՍՏՆԵՐԻ ԶԱՅ ՊԱՏՐԱՐԻՈՒԹՅԱՆ

ԿՈՐ.
ՇՐՋԱՆ 1956

Լ.
ՏՈՐԻ

«سِیون» مجلة أرمنية شهرية، أدبية، ثقافية، للغة والبيان

"SION," an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology
Printed in JERUSALEM

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կոնդակ՝ Ամենայն Հայոց վեհ. Հայրապետի	122
ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ	
— Անդրանիկ կոնդակը վեհ Տ. Տ. Վազգեն Ա. Կաթողիկոսի	126
Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգեն Ա. Կաթողիկոսի այցը	
Անթիլիաս եւ արտասահման	ԶԱԽԷՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ 129
Արձանագրութիւն Ազգային-եկեղեցական Ժողովի՝ երրորդ նիստի	132
» » » » չորրորդ »	135
Ասեմագրութիւն Եպիսկոպոսական Ժողովոյ	140
ԿՐԾՆԱԿԱՆ	
— Ո՞վ է բարի	Ղ. Վ. 143
Աստուածաւունչի աշխարհաբար քարգմանութեան հարցը	ԴՐ. Ա. ՍԱՐԱՅԵԱՆ 145
ԲԱՆԱՍՏԵՂԵԱԿԱՆ	
— Սէն-Տընիի տաճարին մէջ	ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ 148
— Ես իմ մանկանն ասի	ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՅ 149
ՊԱՏՄԱ-ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ	
— Պապ Աբեղիոնի	ՀՐԱՆԴ. Ք. ԱՐՄԷՆ 150
ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ	
— (Խել) Յովնանէս Թլուրանցի	Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ 155
ՄԱԿԻ գլխաւոր ֆարսուղար Պր. Համբարումի	
մեր Սրբավայրերուն տուած այցելութիւնը	160
Ս. Էջմիածնի Հոգեւոր ձեմարանի 1956-1957 ուսումնական տարւոյ համար	
աւակետներ կ'ուզուին	160
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ	
— Հեռագիր Ս. Էջմիածնէն	161
— Եկեղեցական-Բեմական	161
— Պաշտօնական	164
— Ուխտաւորներ	165
— Տարեկան «Պազար» Ս. Թարգմանչաց վարժարանի	166
— Տարեկան Դաւանանդէս Ս. Թարգմանչաց վարժարանի	166
— Մայրաքոյն Վարդապետութեան ասիւնանի տրւելուն	166
— Շնորհակալիք	166
ՏԻՐՈՒՆԻ	
— Հանգիստ՝ Դեր. Տ. Տիրայր Արքեպ. Տեր Յովնանէսեանի	167
— Հանգիստ՝ Եւդիմէ Մայրապետ Օհանեսեանի	167

ՍԻՈՆ-ի Տարեկան բաժնեգինն է՝
բոլոր երկիրներու համար՝ Անգլ. Շիին 20

Redaction of the Armenian Monthly SION
Armenian Patriarchate,
P. O. B. 4001
Old City - Jerusalem
Via Amman (Jordan)

— Ս Ի Ո Ն —

Լ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1956

ՄԱՅԻՍ-ՅՈՒՆԻՍ

ԹԻՒ 5-6

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա.

ՎԵՋ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱԵՆ ՀՅՈՅ

ՎԱԶԳԻՆ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱԶԳԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ
ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ
ԱԹՈՌՈՑ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՈՑ
ՍՐԲՈՑ ԷԶՄԻԱԾՆԻ

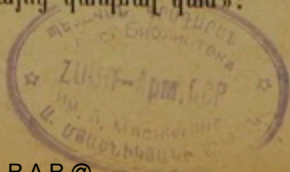
ՔՐԻՍՏՈՍԱՆԵՐ սիրոյ ողջոյն եւ օրհնութիւն հայրապետական՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, Պատրիարքութեանց հայոց Սրբոյ Երուսաղիմայ եւ Կ. Պոլսոյ, արքեպիսկոպոսաց, եպիսկոպոսաց վարդապետաց, քահանայից եւ սարկաւազաց, թեմական երեսփոխանական ժողովոց, թեմական եւ թաղական խորհուրդոց եւ պաշտօնէից, եւ սիրեցեալ համայն հաւատացեալ ժողովրդեան հայոց: «Սերն իմ բնդ ամենսինն Ձեզ ի Քրիստոս Յիսուս»:

Վերացաւ սգոյ բողբ Սուրբ Լուսաւորչի Գահի վրայէն եւ Հայաստանեայց Սուրբ Եկեղեցին «ուրախութեամբ ուրախ եղեւ», զի տարւոյս Սեպտեմբերի 30-ին, Սուրբ Էջմիածնայ Մայր Տաճարի լոյս կամարներուն տակ, ընտրուեցաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ երկու օր յետոյ, Հոկտեմբերի 2-ին, ստացաւ Հայրապետական Սուրբ Օծում, ըստ կանոնաց եւ աւանդութեանց Հայաստանեայց Սաքրելական Սուրբ Եկեղեցւոյն:

Մայր Աթոռը եւ մեր հաւատացեալ ժողովուրդը պատմական օրեր ապրեցան: Օրեր խնդութեան, օրեր ցնծութեան, օրեր մեծ յոյսերու եւ սրբազան ուխտերու:

Գումարում Ազգային Եկեղեցական ժողովի, ընտրութիւն եւ օծում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, եպիսկոպոսական շնորհաբաշխութիւններ եւ Սրբալոյս Միւռոնի օրհնութիւն՝ հայոց վերածնած Մայր Հայրենիքի ազատ երկնքին ու կենսատու արեւին տակ, հոգեպարար եւ քաղցրալից ապրումներ պարգեւեցին բոլոր յուսացեալ հոգիներուն, եւ հաւատքի ու սրբութեան հրաբորբ շունչ մը ալեկոծեց համայն հայ ժողովուրդի հոգին: Եւ մեր առաջ բացուեցան նոր յոյսերու դռներ եւ կեանքի նոր ճանապարհ: «Զայս գրեմք ձեզ, զի ձեր ուրախութիւնն կատարեալ լիցի»:

Անգամ մը եւս հաստատուեցաւ մեր պատմիչին յաւէտ ճշմարիտ խօսքը թէ՛ «Ի վերայ Աշոյն եւ Ս. Էջմիածնի ամենայն Ազգն Հայոց կապեալ կան»:

Այսօր երբ ճամբայ կ'ելլենք Մեր նուիրական գործը սկսելու, կ'ապաւինինք Աստուծոյ ողորմութեան եւ օգնութեան, մեր ժողովուրդի հաւատքին ու հաւատարմութեան եւ մեր հայրենի կառավարութեան բարեացակամութեան:

Ինչ որ զՄեզ կը խանդավառէ եւ կը ոգեշնչէ, այն նիւթական ու մշակութային հսկայածաւալ վերաշինութեան գործն է որ կատարուած է եւ կը շարունակէ կատարուիլ մեր ծաղկեալ հայրենի երկրին մէջ, եւ այն հոգեւոր վերաշինութեան գործը որ սկիզբ կ'առնէ Սուրբ Էջմիածնէն: Մենք կը գտնուինք այդ աստուածահաճոյ գործի սեմին վրայ: Մեր առաջ ճանապարհը բաց է եւ լուսաւոր: Այստեղ, հայոց աշխարհի երկնքի տակ, կենդանի է հաւատքը, կենդանի է մխիթարիչն ու Փրկիչը մեր Քրիստոս մեր հաւատացեալ ժողովուրդի սրտին մէջ: Կը մնայ որ ինքը եկեղեցին, լարէ իր հոգեւոր ու իմացական ուժերը, եւ զիտնայ օգտուիլ ստեղծուած օրինական ու գործնական բարենպաստ պայմաններէն:

Մեր բոլորիս իմաստութիւնն ու հեռատեսութիւնը, անձնուէր ու ներշնչեալ աշխատանքը պիտի ապահովեն Մեր սուրբ գործի յաջողութիւնը:

Արդ, Միածնաէջ Սուրբ Տաճարէն հրաւէր կը կարդանք ամենուն՝ «Մահիցուք եւսմարիս աքիւր՝ լուսեամբ հաւատոց, լուացեալ զսիրտս ի խլիկէ չարեաց՝ եւ մկրտեալ զմարմին ի ջուրն սրբուրեան»:

Ըլլանք արթուն, ըլլանք արդար, ըլլանք արի, եւ պահենք մեր Սուրբ եկեղեցին՝ մեր լոյս հաւատքի վէմը, մեր հոգիներու փրկութեան ճանապարհը, մեր յուսոյ ամրոցը, մեր ազգի մայր դաստիարակը, մեր սիրոյ միութիւնը՝ անսասան, ամբողջ ու անխռով:

Ինչքան պիտի ըղծայինք, որ Մեր հայրապետական այս խղճի խօսքերը շարժէին սրտերը բոլոր անոնց, որոնց մտքերը անյոյս ու անել ճանապարհներու վրայ կը թափառին, եւ անոնց որոնք մինչեւ այսօր ալ, անջատեալ կը մնան Մայր եկեղեցիէն եւ Մայր Աթոռէն: Մենք, սիրով տոգորուած, ջերմապէս պիտի աղօթենք հանապազ, որ Տէրը լուսաւորէ զանոնք եւ հարթէ հաշտութեան յաղթական ճամբան:

Թող մեր ծննդաց գործերը ըլլան ուղիղ, որպէսզի Տէրը յաջողութեամբ պսակէ զանոնք: Եւ վաղը թող պայծառանայ մեր երկինքը, եւ արեւաշող առաւօտ թող իջնէ մեր լուսաբնակ նախնեաց դարաւոր Սուրբ եկեղեցւոյն վրայ:

Մեր աշխատանքի ճամբուն, Մեր առաջին գործերէն մին պիտի ըլլայ վերակազմակերպել Մայր Աթոռը, միաբանական հոգեւոր նոր կեանք ստեղծել հայրապետահաստատ վանական կանոններու համաձայն, կեանքի կոչել Մեր սուրբ աւանդութիւնները, հոգեպէս նորոգել ու ոգեշնչել, եւ շինարար ու կարգապահ գործի լծել բոլորին, որպէս զի Ս. Էջմիածինը իրաւ եւ լրիւ կերպով իր պատմական առաքելութիւնը շարունակէ կատարել:

Պիտի տքնինք ապա վերանորոգելու եւ վերազարդելու մեր հայրենի սրբավայրերը՝ վանքեր ու եկեղեցիներ, ինչպիսին են Ս. Հռիփսիմէն, Ս. Գայանէն, Խոր-Վիրապը, Օշականը, Դեղարդը, եւ ուրիշներ, որոնք մեր հոգեւոր կեանքի սիւները կը հանդիսանան ու հռչակուած տաճարները աղօթքի եւ ուխտի, եւ զմայլելի յուշարձանները հայ նարարապետութեան փառքի:

Հայրական հոգածութեամբ պիտի հետեւինք Հոգեւոր ճեմարանի մակարդակի բարձրացման, որպէսզի ան առաւելագոյն չափով արգարացնէ իր գոյութիւնը եւ այսօրուան մեր համեստ ու երկչոտ պատանիները, տարիներ յետոյ՝ մարմնով աճած ու հոգիով զինուած, հաւատքով եւ շնորհներով լի, նուիրեալ մշակներ դառնան Տիրոջ այգիին մէջ:

Մայր Աթոռի պաշտօնաթերթը՝ պիտի շարունակէ իր դերը կատարել ի մխիթարութիւն եւ ի դաստիարակութիւն մեր հաւատացեալ ժողովուրդին, եւ երբ Մեզ խօստացուած նուիրատուութեամբ յաջողինք Մայր Աթոռի տպարանը հիմնել, պիտի սկսինք նորատարակել նաեւ այլ պարբերականներ ու հոգեւոր-եկեղեցական գրականութիւն, եւ հորիզոնէ հորիզոն պիտի Մայր Տաճարի զանգակները, յաղթական պիտի ղողանջեն, եւ հորիզոնէ հորիզոն պիտի աւետեն թէ՛ այստեղ կենդանի է Սուրբ Մեսրոպի ոգին եւ կանգուն՝ Սուրբ Էջմիածինը,

հայ ժողովուրդը լուսաւորելու իր փառազարդ նամբուն վրայ: Մեր ժողովուրդը իր ողբերգական անցեալի ընթացքին շատ բան է կորսնցուցած, քանիցս ազգովին նահատակուած իսկ է, սակայն միշտ պահած է իր հոգիին մէջ ծարար լոյսին, և միշտ բալած է, փութելու վրայ կոխելով, զէպի աղբիւրը լոյսին: Սուրբ էջմիածինը մեր ժողովուրդի լուսոյ այդ աղբիւրն է: «Մինչդեռ զլոյսն ընդ ձեզ ունի՛մ հաւատացե՛մ ի լոյսն, զի որդիք լուսոյ եղիջիք»:

Ի լրումն Մայր Աթոռի դաստիարակական և լուսաւորութեան գործին, ծրագիր ունինք հիմը դնելու հոգեւոր կանոնի մը՝ կազմուած ձեռնհաս ու գիտուն հոգեւորականներէ և աշխարհականներէ, նպատակ ունենալով քննական կերպով ուսումնասիրել և լոյս սփռել հայ եկեղեցւոյ պատմութեան, աստուածաբանութեան, իրաւունքի, մատենագրութեան ու արուեստներու հետ կապուած հարցերու վրայ: Եւ վերջապէս Մեր պարտքը պիտի համարենք մօտ ապագայի մէջ Մայր Աթոռը և մեր եկեղեցին օժտել սահմանադրութեամբ մը և կանոնադիրքով մը, համաձայն հայրապետահաստատ կանոններու և մեր սուրբ աւանդութեանց. «Զի նրադ է պատւիրան, և օրէնք՝ լոյս, և նանապահն կենաց յանդիմանութիւն և խրատ»:

Էի հաւատով և յոյսով, և լաւատեսութեամբ, կոչ կ'ուղղենք հայ ժողովուրդին՝ մնալ հաւատարիմ մեր պապերու լոյս հաւատքին, երկիւղածութեամբ պահպանել մեր նուիրական աւանդութիւնները, մեր մեծասքանչ մայրենի լեզուն և հայ մշակոյթի արժէքները, զարկ տալ հայ գրականութեան ու ազգային մամուլին, հաստատուն ու ծաղկեալ պահել հայ ազգային վարժարանները, զօրավիզ ըլլալ հայ մշակութային, հայրենասիրական, բարեգործական, եկեղեցասիրական, մարմնակրթական, երիտասարդաց, տիկնանց ու օրհորդաց կազմակերպութիւններուն, իրեն գերագոյն նպատակ ունենալով՝ սփիւռքի մէջ կենդանի պահել մեր ժողովուրդի ինքնագիտակցութիւնը, հայկական շունչը, հայրենաբաղձութիւնը և մեր ազգային արդար իղծերու իրականացման սրբազան ուխտը:

Միաժամանակ հայրապետական պատուէր կուտանք մեր ժողովուրդի զաւակներուն, որ օտարութեան մէջ՝ սիրով և միարան ապրին, բարձր և անարատ պահեն հայու պատուական անունը և հաւատարիմ ու օրինապահ քաղաքացիները ըլլան իրենց պատկան պետութիւններուն: Այսպիսով է որ զաղութահայը արդար ու անկապտելի իրաւունքը պիտի ունենայ իր հաւատքի ու սիրոյ կապը անայլալ և համարձակօրէն պահելու Մայր Աթոռին և Մայր Երկրին հետ:

Մեր հասակ նետող նոր սերունդները մանաւանդ, թող արթուն հսկին և հաստատակամ մնան՝ հայոց սուրբ հաւատքի վէմին վրայ, և հպարտութեամբ ու ճակատարաց ապրին ու գործեն որպէս հարազատ զաւակները՝ համբանքով փոքր բայց հոգիով մեծ հայ ժողովուրդին, որ իր նահատակութիւնը գիտցաւ յաղթանակի վերածել, և այժմ իր նոր կեանքը կը կերտէ ան, իր նոր հայրենիքին մէջ, զմայլանքի արժանի խոյանքով զէպի ոսկի իր ապագան:

Հայրենի վերածնունդի և վերաշինութեան գիտակցութիւնը խարխալ զգացումը պէտք է դառնայ մեր օրերու հայ մարդուն և ի մասնաւորի հայ երիտասարդութեան:

Եթէ մեր ազգին վիճակուած է տակաւին բաժանեալ և ցրուեալ ապրիլ ի սփիւռս աշխարհի, ապա ուրեմն մեր հոգեւոր առաջնորդներն ու մշակները, մեր դաստիարակներն ու զրչի մարդիկ իրենց սեպուհ պարտքը պէտք է համարեն մեր բաժանեալ հօտի մարմինը հոգեպէս միաւորեալ պահելու, ի մի ձուլելու զայն, մեր Սրբութիւն Սրբոց՝ Սուրբ էջմիածնի և Մայր Հայաստանի սիրոյ կրակով, զի «ամենայն բազաւոռութիւն բաժանեալ յանձն՝ աւերի, և տուն բաժանեալ յանձն՝ կործանի»:

Հոգեւոր առաջնորդ հայրեր և քաջարի հովիւներ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ, Զեր օծեալ սուրբ ձեռքերով ի մի հաւաքեցէք և ամուր կապեցէք մեր ժողովուրդը մեր սուրբ աւանդութիւններուն, մեր հազարամեայ սրբափայրերուն և մեր նոյնքան սուրբ մայրենի հոգին. և ինչ որ Զեր ձեռքերը կապեն, թող ոչ մէկ օտար ձեռք չփորձէ բաժնել: Սփիւռքի մէջ հայը հայ պիտի մնայ, պիտի տոկայ ու պիտի ապրի, և պիտի

հասնի փրկութեան ափին՝ իր սուրբ հաւատքի գորութեամբ, իր ազգային ոգւոյ կենդանութեամբ եւ իր միասնականութեամբ իբր ներշնչարան եւ լուսատու փարոս ունենալով մեր դարաւոր հոգեւոր կեդրոն՝ Լուսոյ խորան Ս. Էջմիածինը եւ վերածնած Մայր երկիրը: Ամէն այլ ճանապարհ, ամէն երկդիմի ընթացք, ամէն տատանում, մեզ կը տկարացնեն եւ կը տանին դէպի կորուստ: «Բայց մեք ոչ երբ երկմտութեամբ եմք ի կոռուս», այլ հաւատովք ի փրկութիւն հոգւոց»:

Ո՛վ ժողովուրդ հայոց, հաւատա Աստուծոյն «հարցն մերոց», Անոր խօսքին ու Արդարութեան: Հաւատա Սուրբ Լուսաւորչի լուսէ կրագին եւ Սուրբ Էջմիածնի անմահ գորութեան: Հաւատա Սուրբ Մեսրոպին եւ քաջն Վարդանին: Հաւատա մեր պապերու արդար հոգիներուն, մեր սուրբերուն եւ մեր քիւրաւոր նահատակներուն: Հաւատա քու ուժերուդ եւ քու հայկեան հանճարիդ: Հաւատա Մայր Հողին եւ քու լուսափառ ապագայիդ:

Աշխարհի խռովայոյզ այս օրերուն իմաստութիւնն ու հոգւոյ քաջութիւնը ունենանք մեր կեանքի նաւը առաջնորդելու ալիքներու ընդմէջէն մինչեւ նաւահանգիստը տեւական ու արդար խաղաղութեան: Մինչեւ երանելի օրն այն, երբ՝ «ողորմութիւն եւ հմարտութիւն պատանեացին, արդարութիւն եւ խաղաղութիւն համբուրեցին»:

Հաւատարիմ մնանք՝ «կենաց եւ խաղաղութեան ուխտին» որպէս Քրիստոսի եկեղեցւոյ հովիւներ: Հաւատարիմ մնանք աշխարհի խաղաղութեան եւ ժողովուրդներու բարեկամութեան փրկարար պատուիրանին, որպէս հշմարիտ զաւակներ հայ ժողովուրդի, որպէսզի, ո՛վ Տէր, մեր վերաշնուած հայրենի օջախը, այլեւս երբեք, երբեք չբանդուի, եւ անոր երդիկին տակ միշտ առատ ու անսպառ ըլլան՝ հացը, լոյսը եւ երգը:

Թող Աստուած անշարժ, շէն ու պայծառ պահէ մեր Սուրբ եկեղեցին եւ փառաց յոյսի Տաճար Սուրբ Էջմիածինը:

Թող պահպանիչն ու Յոյսը հաւատացելոց անփորձ ու անվտանգ պահէ մեր սիրեցեալ ժողովուրդը, թեղ անեցնէ զայն «եւնոսիօս եւ զիսուրեամբ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի», եւ առատապէս պարգեւէ անոր բարօրութիւն եւ արեւոտ ու խաղաղ անհատնում օրեր:

Թող Պարգեւատուն բարեաց անսասան ու ծաղկեալ պահէ մեր հարազատ Մայր Հայրենիք՝ Խորհրդային Հայաստանը, ազատ ու հաւասար եղբայր ժողովուրդներու մեծ Միութեան մէջ:

Եւ աշխարհի բոլոր հորիզոններու տակ խաղաղութիւն թող ըլլայ:

«Այսուհետեւ եղբարք, ողջ լեւուք, հաստատուն կացե՛ք՝ մխրթանեցաւուք՝ միաբան լեւուք՝ խաղաղութիւն արարե՛ք եւ Աստուած խաղաղութեան եւ սիրոյ եղիցի ընդ ձեզ»:

Միածին Որդւոյն Արքայնասուրբ Իջման Սեղանի առաջ ծնկաչօր, մնամք աղօթող միշտ Ձեզի հետ, միշտ Ձեզ համար:

Ողորմութիւն Ամենակալին Աստուծոյ, շնորհք Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ հաղորդութիւն Հոգւոյն Արքայ եղիցին ընդ Ձեզ, ընդ ամենեսեանդ, ամէն:

Օրհնութեան օտյն անդրանիկ կոնդակը
գրուեցաւ 1955 դեկտեմբերի 1-ին
հայկական տօմարով ՌԵՊ
ի Ս. Էջմիածին

(ԿՆԻԲ)

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԿԱՅՐԱԿԱՆՆԵՐ ՊԱՏՐԻԱՐԿ ԵՒ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԵՄԵՆԱԿԱՆ ՀԱՅՈՑ

ԽՍԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԿՈՆԴԱԿԸ ՎԵՅ. Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

Ուրախ է երուսաղէմի Սրբոց Յակօբեանց Միաբանութեան Պաշտօնաթերթը Սիոն, կարենալ զարդարելու իր ճակատը պատճէնովը Ամենայն Հայոց Հայրապետի անդրանիկ սրբատառ կոնդակին, որ անդամ մը ևս մեզի կը բերէ սրտառուչ ձայնը Ս. Էջմիածնի և Մայր Հայրենիքին, այսինքն խորհուրդը մեր եկեղեցիին և ժողովուրդին:

Եկեղեցւոյ ճշմարիտ Պետի և Հօրը ձայնն է ան, ի Սփիւռս աշխարհի տարածուած իր դաւակներուն, որուն մէջ Ս. Լուսաւորչէն մինչև մեր վերջին կաթողիկոս, իրարու յաջորդած հայրապետներու հոգիին աւաչն ու տրոփիւնն է որ կը լսուի կարծես, քաղցր և անպղտոր կշռոյթով մը:

Ոգի և հրաշք է ամբողջապէս Հայ եկեղեցին, հակառակ իր շուրջ և դէմ յարուցուած մահացու բոլոր իրադարձութիւններուն՝ ան կրցեր է պահել իր գոյութիւնը եւ հնչեցնել իր ձայնը, դարուց ի դարս, սերունդներու հոգիին մէջ: Այդ ձայնը, խոր ու թրթռուն, արևոտ ճամբայ մը ինչպէս, կ'երկարի ժամանակին ու միտքերու բոլոր փլուզումներուն մէջէն՝ դէպի խորհուրդով լեցուն մեր սրբաբաններն ու սիրտերը, կաթիլ կաթիլ ծաւալելով նեարդներէն ներս երկնակարօտ մարդերու, օծելու համար մեղքին բաւիղները, զունաւորելու ամպերը ցաւին, ըլլալու համար գերագոյն մխիթարութիւնը հազարներու տառապանքին ու երազին:

Նոյն այդ ոգին է, այդ ձայնն է որ կը սարսռայ նորէն այսօր, երիտասարդ ու չնորհազարդ Հայրապետի հոգիէն բխած սրբատառ կոնդակի տողերէն, որքան դաշն նոյնքան եւ աւելի թելադրական: Արժեցնելու համար այդ ձայնը անհրաժեշտ է լսել զայն, լռեցնելով մեր մէջ այն բոլոր խեղ և օտարոտի զղացումները, որոնք ամիսներէ ի վեր նոր տրամութեամբ մը կ'աղմկեն ահա մեր ազգային կեանքէն ներս, անիմաստ պայքարի և անհանդուրժողութեան ասղարէզ դարձնելով արտասահմանեան մեր գոյութիւնը:

Այդ նուիրական ձայնին հետ միասին, մեզի, Սփիւռքի կարգ մը հայաշատ կեդրոններու հայութեան, առիթը տրուեցաւ տեսնելու նաև զինքը և լսելու իր կենդանի ձայնը: Նորին Ս. Օծութիւնը իր խաղաղ, քաղցր և զգօն վերաբերմունքով զրաւեց անխտիր բոլորի սէրն ու յարգանքը: Մայր Աթոռոյ սրբութիւններէն, հայրենի կենսախայտութիւններէն, և մեր անցեալ ու ներկայ սխրագործութիւններէն, բոյրեր, զոյներ և ձայներ կը թրթռային իր խօսքերուն մէջ, տիրապետուած սուրբ և ազնուական հօր մը սրտագեղ սիրով:

Անիկա եկաւ նախ իր զաւակներու տեսութեան և անոնց նկատմամբ նուիրական պարտականութիւններով: Եկաւ իրրե խաղաղութեան առաքեալ, իր բարի շունչին ցօղը բերելու մեր խռովեալ կացութեան, ծաւալելով իր տարաշխարհիկ հոգիին խունկը: Անոնք որ լսեցին զինքը զգացին թէ հաւատարիմ կը մնան մեր պատմութեան եւ մեր եկեղեցւոյ դարաւոր խորհուրդին: Հեղահամբոյր Վեհին շեշտը չունէր երջանիկ օրերու մեր զահալայներու ինքնարաւ և լայն շունչը, սակայն աննմանօրէն բարձր և զովելի էր իր սիրտը, վասնզի զիտնալով հանգերձ յուսահատեցուցիչ և մորմոքեցնող պայմանները անիկա փորձեց ընելու իր կարելին:

Քաջ հովուապետի մը վայելուչ անկեղծութեամբ կ'ընդունի իր պաշտօնին դժնդակ պայմանները, միւս կողմէն, լեցուն յոյսով և մեծ լաւատեսութեամբ, կը հաւատայ ապագային, նման մեր երանեալ և մեծ հայրապետներուն, որոնք ներկայի մշուշէն և տրտմութիւններէն անդին զիտցած են տեսնել և ակնկալել միշտ լուսաւոր գալիքը: Նորին Ս. Ռժութիւնը մարդարէական այդ տեսիլքով կը նայի մեր գալիքին, հակառակ մեր ժողովուրդի և եկեղեցւոյ բազմերես դժուարութիւններուն, քաղաքական ու տնտեսական հոգերուն, ներքին պառակտումներուն, կրօնական անտարբերութեան, ուր հոգևոր և բարոյական դործի մը յաջողութիւնը իրական հրաշքներու կը կարօտի: Ու համոզուած է ինք սակայն թէ պիտի կատարուի այդ հրաշքը թէ՛ Մայր Հայրենիքի սահմաններէն ներս և թէ՛ ի Սփիւռս աշխարհի ցրուած իր ժողովուրդին մէջ, եթէ ամէն հայ սիրէ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցին՝ որ Մայրն է մեր հաւատքին և փրկաբար ազգակը մեր ժողովուրդի գոյատևման:

Որքան իրաւ և հրահանգիչ են կոնգակին այս տողերը «Ըլանք արթուն, ըլանք արդար, ըլանք արի, և պահենք մեր Սուրբ Եկեղեցին՝ մեր լոյս հաւատքի վէմը, մեր հոգիներու փրկութեան ճանապարհը, մեր յուսոյ ամբողջը, մեր ազգի մայր դաստիարակը, մեր սիրոյ միութիւնը՝ անսասան, ամբողջ ու անխռով»:

«Ինչքան պիտի ըղձայինք, որ Մեր հայրապետական այս խղճի խօսքերը շարժէին սրտերը բոլոր անոնց, որոնց մտքերը անյոյս ու անել ճանապարհներու վրայ կը թափառին, և անոնց որոնք մինչև այսօր ալ, անշատեալ կը մնան Մայր եկեղեցիէն և Մայր Աթոռէն: Մենք, սիրով տողորուած, ջերմապէս պիտի ազօթենք հանապազ, որ Տէրը լուսաւորէ զանոնք և հարթէ հաշտութեան յաղթական ճամբան»:

«Թող մեր ձեռաց զործերը ըլլան ուղիղ, որպէսզի Տէրը յաջողութեամբ պսակէ զանոնք: Եւ վաղը թող պայծառանայ մեր երկինքը, և արեւաշող առաւօտ թող լինէ մեր լուսաբնակ նախնեաց դարաւոր Սուրբ Եկեղեցւոյն վրայ»:

Սփոփարար և իմաստուն է իր շեշտը, երբ կը թելադրէ որ իր հոգևոր զաւակները հայու վայել հպարտութեամբ, զիտակցին իրենց մեծ անցեալին և ջանան ամենուրեք բարձր պահել իրենց ազգին անունը, պարկեշտ և օրինապահ կենցաղավարութեամբ, իրենց ապրած երկիրներու և ժողովուրդներու հանդէպ, քաղաքացիական պարտականութեանց լրիւ կատարումով, իբրեւ պարկեշտ հպատակներ իրենց պատկանած երկիրներուն:

Որքան քաղցր և անվերապահ կը հնչեն իր բառերը երբ ան կը խօսի

Էջմիածնէն, մեր սիրելի Հայրենիքէն՝ որ դարմանած կարելի չափով իր վեր-
քերը, ի վիճակի է այլևս իրագործման տանելու մեր ազգային դարաւոր ակն-
կալութիւններն ու երազները: Մեր ամենուս պարտքն է յարգանքով և սիրով
ընդունիլ իր զոհար թելադրութիւնները, նորոգելով մեր սիրտերուն խորը մեր
անհրաժարելի պարտականութեանց զգացումը հանդէպ Ս. Էջմիածնին: Մայր Ա.
թոռոյ հոգևոր ու փրկարար դերը չէ դադրած, այսօր աւելի քան երբեք պէտք
ունինք այդ տեսլացած՝ հոգիացած խորհրդանշանին, կարենալ վեր բռնելու
համար մեր ընդարմացած հոգին և փշուր փշուր եղած ու արտասահմանի մշուշ-
ներուն և ջլատիչ ու մաշող ազդեցութիւններուն նետուած մարմինը: Էջմիածնի
այժմու համեմատաբար անբարգաւաճ վիճակը պատճառ մը չէ որ անոր յղացքը
աղօտի մեր մէջ:

Վերջ ամէն կարգի յոռետեսութեանց և մեր պատմութեան սրտառուչ
խորհուրդը հերքող մոլոր ձգտումներուն: Հայ ժողովուրդը, մանաւանդ ար-
տասահմանի իր օտարութեանը մէջ, տակաւին պէտք ունի իր հոգեկան լոյսը
և ուղղութիւնը ընդունելու Էջմիածնէն, որ այսպէս ամենէն անշահախնդիր
միջնորդը կը հանդիսանայ Մայր Հայրենիքի և Սփիւռքի միջև: Եւ որպէսզի այս
դարաւոր կապը կարենայ ըլլալ սերտ և աննկատ, ինչպէս էր ան երէկ, անհր-
րաժեշտ է որ ընդհանրական Հայրապետը, իրեն կրօնական գերագոյն ուղղիչ և
աւանդապան Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հաւատքին, դիմաւորուի անվերապա-
հօրէն, յարգանքով ու սիրով, որպէսզի կարենայ ան իրեն վերին դատաւոր ե-
կեղեցական ատենանին և հարցերուն, զանոնք նկատի առնել: Այս է, յընդհա-
նուրն, Ամենայն Հայոց Հայրապետի դիրքը հանդէպ իր հոգևոր հօտին, եթէ
չհաշուենք օրհնութեան և ձեռնադրութեան վերաբերեալ շնորհաբաշխութիւն-
ներն անշուշտ:

Վերոյիշեալներու բարւոք հսկողութեան և զործադրումին համար, նորին
Ս. Օծութիւնը որեւէ ատենէ աւելի պէտք ունի այժմ Սփիւռքի բովանդակ հա-
յութեան հաւատարմութեան, և մենք բոլորս ամէն ժամանակէ գերիվերոյ աս-
տիճանով հարկադրուած պէտք է զգանք ինքզինքնիս կատարելու մեր պարտա-
կանութիւնը իր հանդէպ: Լուսաւորչի Աթոռը պէտք է միակ և անխախտ պատ-
ուանդանը ըլլայ ինչպէս մեր հաւատքին այնպէս ալ մեր սիրոյն: Միասնական
այս անվերապա մտածումին ու կեցուածքին մէջ է ոչ միայն մեր Եկեղեցւոյ
զօրացումը՝ այլ նաև մեր ժողովուրդի ոյժն ու փրկութիւնը:

Երանի թէ մեր ժողովուրդի զոյութեան և զոյատեւման նախանձաւոր-
ները նոր և թերի ազգակներու ապաւինելու փոխարէն, զիտնային լսել այս
առիթով Հայրապետի հոգեձայնին մէջէն պատգամը մեր աստուածարեալ նախ-
նեաց, և ձայնը մեր պատմութեան:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ԱՅՅԸ՝ ԱՆԹԻԼԻԱՍ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

Տարւոյս Փետրուար ամսուն սկիզբը, Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին արտասահման այցելութիւնը, որ զրեթէ աննախընթաց երեսոյթ մըն էր Էջմիածնայ կաթողիկոսներու տարեգրութիւններուն մէջ, ընդհանուր խանդավառութեամբ և կրօնական արտակարգ խնդով լեցուց բազմահազար հայերու հոգիները:

Վեհափառ Հայրապետին արտասահման գտնուած բոլոր օրերուն, մեր հոգիները զեղուն էին ուրախութեամբ և մթնոլորտը լի էր ազգային տօնի մը հանդիսութեամբ և մեծվայելչութեամբ:

Վեհափառին այցը բոլորին կողմէ ընդունուեցաւ իբրեւ շնորհաբեր և օրհնաբեր զալուս, որ իր հովանիին ներքեւ ի մի համախմբեց օտարութեան մէջ ցրուած պանդուխտ զաւակները Ս. Էջմիածնի և անկէ ճառագայթող մեր Ս. Եկեղեցւոյ շնորհին մէջ անգամ մը ևս շաղկեց մեր էութիւնները:

* *

12 Փետրուարի առաւօտուն, Պէյրութի խալտէի միջազգային օդակայանը կը յորդէր հայ ժողովուրդի բազմութեամբ. եկած էին մեծով - պզտիկով, ժողովուրդի բոլոր խաւերէն, իրենց հաւատարմութիւնը և սէրը արտայայտելու՝ Ս. Էջմիածնի և Ամենայն Հայոց Հայրապետին:

Air-France-ի օդանաւ մը, Փարիզէն, օդակայանին մէջտեղ հասցուց Վեհափառն ու իրեն ընկերացող չքախուսը: Իր պատկառազգու հասակով, ամբողջ հմայք և օրհնութիւն, երբ երեցաւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը, արեւին զիմաց կը շողշողար իր վեղարին վրայ Հայրապետական խաչը, մինչ ան իր սուրբ աջով կ'օրհնէր բազմահազար ժողովուրդը, որ սպիտակ աղաւնիներ կը թոցնէր իր շուրջը: Դիմաւորելու համար եկած էին օտար և քոյր եկեղեցիներու բարձրաստիճան ներկայացուցիչներ և պետական անձնաւորութիւններ: Օդակա-

յանի շէնքին սրահներէն մէկուն մէջ ընդունուեցաւ Վեհը և իր օրհնութեան խօսքը ըրաւ և ի միջի այլոց ըսաւ խուռնեքամ ժողովուրդին օրհնք կարօտով և յուզումով մտիկ ըրին իր պատգամը. —

«Սիրելի ժողովուրդ Հայոց Լիբանանի, Ամենայն Հայոց փառաւոր և Աստուածարեալ Տաճար Ս. Էջմիածնէն ողջօյն և օրհնութիւն կը բերեմ Զեյլի: Ողջօյն և օրհնութիւն այս բարի և խաղաղ երկրին, ուր հայ ժողովուրդի զաւակները իրենց գթախտութեան օրերուն ապաստան գտան և լծուեցան խաղաղ և շինարար աշխատանքի, իբրեւ իրենց երկրորդ հայրենիքը: Ողջօյն և օրհնութիւն Լիբանանի Վսեմ. Նախագահին, կառավարութեան և ժողովուրդին:»

Զինուորական պատիւներով և Լիբանանի Հանրապետութեան Նախագահին ինքնաշարժով, Վեհը առաջնորդուեցաւ Անթիլիասի Վանքը, հազարաւոր կառքերու ընկերակցութեամբ: Իր չքախուսին կ'ընկերանային Էջմիածնայ Միաբանութեան անդամներէն Գեր. Տ. Վարդան Եպս. Տէր Սահակեան և Հոգ. Տ. Պարզեւ Արդ. Դէ-որդեան, Փրօֆ. Հայկ Առաքելեան և Էջմիածնայ Դիւանի Քարտուղար՝ Տիար Ա. Առաքելեան, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի կաթ. Պատուիրակ և Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գեր. Տ. Սերոփէ Եպս. Մանուկեան:

Օդակայանէն մինչև Անթիլիաս Վեհը առաջնորդուեցաւ աննախընթաց խանդավառութեամբ և ժողովրդական ցոյցերով: Ժամրաներու վրայ լինուած էին կամարներ, Ամենայն Հայոց Հայրապետին բարի գալուստ մաղթանքի յայտարարութիւններով: Ժամրաներու վրայ և Վեհին ոտքերուն առջև մորթուեցան ոչխարներ և ճերմակ աղաւնիներու խուսերի արձակուեցան, ձմեռնային առաւօտեան բացառիկ զեղեցկութեամբ և պայծառ օդին մէջ:

Անթիլիասի Վեհարանին մէջ ևս Վեհը

խօսեցաւ ժողովուրդին և եկեղեցական դասուն և ըսաւ. — «Մեր Ս. Հաւատքի աստուածակառոյց կեդրոն, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնէն սիրոյ ողջոյն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռին, Գերապատիւ Տեղապահ Տ. Խորէն եպիսկոպոսին, ամբողջ Միաբանութեան և մեր հարազատ ժողովուրդին:

«Ողջոյն և օրհնութիւն Միածնաէջ Տաճարէն, ողջոյն մեր Հայրենիքէն, ողջոյն Արարատէն, Մայր Արաքսի ափերէն և Զերուսեմեր Մայր Հայրենիքի հարազատ եղբայրներէն ու քոյրերէն:

«Երբ Ս. Էջմիածնէն կը բաժնուէինք դէպի Երևան, յաջորդ օրը մեկնելու համար Մատուան և ապա այս հիւրընկալ ափերը, իջման Ս. Սեղանին առջև ծուռկի եկայ և աղօթեցի որպէսզի մենք մեր սուրբ նպատակին հասնինք, ամրացնելով, պայծառացնելով, շէնցնելով մեր Ս. Եկեղեցին, ի միութարուծիւն մեր Աստուածարեալ Եկեղեցիին և ժողովուրդին:

«Աւելի ևս ամրացնենք սիրոյ կապը մեր Մայր Աթոռին և Կիլիկեան Կաթողիկոսութեան միջև: Դեռ Էջմիածնի մէջ, առաջնորդուած մեր Ս. Եկեղեցւոյ սիրոյ, միութեան և գերագոյն շահերը պաշտպանելու և ամրապնդելու գիտակցութենէն, որոշեցինք անձամբ մասնակցել Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսի ընտրութեան և օժման:

«Երբ իջման Ս. Սեղանէն կը բաժնուէի, և տակաւին հոն՝ խորհրդաւոր շունչին տակ կը գտնուէի մեր Տաճարին, ճամբայ ելլելով, մթազնած երկինքի հորիզոնին վրայ տեսայ զոյգ վեհափառ Մասիսներու կատարները, իջման Սուրբ Սեղաններ անոնք ալ: Կը խորհիմ թէ Աստուած չբարկացաւ երբ իմ ուխտը կրկնեցի Արարատին առջև ալ:

«Յոգնած էք բոլորդ ալ, ըսելիքներ շատ ունիմ գեռ, յետագայ օրերուն պիտի լսենք իրար սրտէ բխած խօսքեր, և պիտի ճանչնանք զիրար, վասնզի հարազատ եղբայրները կը ճանչնան զիրար»:

Ապա՝ ըստ նախապէս որոշուած թուականին, Փետր. 14ին բացուեցաւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական Ընտրութեան Պատգամաւորական Ժողովը: Վեհափառը, բացման առթիւ ճառ մը խօսեցաւ և ըսաւ. —

«Երկու օրերու ընթացքին տեսնեք և հաստատեցինք թէ ստեղծուած է կացու-

թիւն մը, որ չի տանիր սիրոյ և միութեան, Այս երևոյթը կրնայ աղիտայի դառնալ Եկեղեցւոյ և ժողովուրդին խաղաղութեան համար:

«Իբր Լ.Մեհնայն Հայոց Կաթողիկոս, խօսքս ուղղելով Զերբուրդի կ'ըսեմ. — Իմ յորդորը, խորհուրդը և առաջարկը, այն է որ այսօրուան գումարուելիք ժողովը բացուի յառաջիկայ երեքշաբթի օր. որպէսզի մենք կարենանք կողմերը հանդարտեցնել և հաշտութեան եզր մը գտնել: Առանց սիրոյ և համերաշխութեան, անիմաստ կը գտնենք զիրար նախատելով ժողով գումարելու: Այսպիսի միջոցառում կարելի չէ ըմբռնել Եկեղեցւոյ ծոցին մէջ»:

Ապա Վեհափառը անցաւ իր սենեակը, յորմեհեաէ սկսան վիճարարութիւններ: Որոշուեցաւ առժամեայ զիւան մը կազմել և Մանտաները ստուգել: Ժողովը տեղւոյն վրայ փակելու և յառաջիկայ շաբաթ գումարուելու մասին վէճը աւելնալով, ժողովէն մեկնեցան Դամասկոսի պատգամաւորները, Հալէպի պատգամաւորներէն Տեառք Թումալեան և Սալաթեան, Լիբանանի պատգամաւորներէն Տօթթ. Ե. Ժիտէճեան, Տիար Ապրօ Ապրոյեան և ուրիշներ, Կիլ. Միաբանութենէն Գեր. Տ. Գերենիկ Եպոս. և ուրիշներ:

Պատգամաւորական Ժողովը, նախագահութեամբ Գեր. Տ. Խորէն եպոս. իր աշխատանքները շարունակեց առժամեայ զիւան մը կազմելով որ ապա ինքզինքը հռչակեց տեւական զիւան: Յաջորդ նիստը շաբաթ մը ետքը գումարելու որոշումով, զիւանին պարտականութիւն յանձնուեցաւ Վեհափառին տեղեկացնել:

Վեհը, համերաշխութեան գեալին մը չգտնելով բեկուած և յուզումնալից մեկնեցաւ Անթիլիանէն և Լիբանանէն 20 Փետրուարի Երկուշաբթի առտու, դէպի Եզրիպտոս ուր ընդունուեցաւ ժողովրդական մեծ խանդավառութեամբ:

* * *

Մարտ 5ին, տեղի ունեցաւ Դահիբէի Ազգ. Առաջնորդարանին մէջ, Հայց. Եկեղեցւոյ բարձրաստիճան եկեղեցականներուն համագումարը, նախագահութեամբ Վեհափառ Հայրապետին: Ժողովին ատենապետն էր Գեր. Տ. Եզրիշէ Արքեպս. Տէրաթեան,

խիկ ատենադպր՝ Գեր. Տ. Շնորհք Եպս. Գալուստեան:

Համագումարը ունեցաւ ութը նիստեր, որոշումներ տուաւ և նկատի առաւ հետեւեալ խնդիրները. Ա. — Հայց. Եկեղեցւոյ սահմանադրութեան կազմութիւն: Բ. — Հայց. Եկեղեցւոյ կանոնադրի պատրաստութիւն: Գ. — Հայերէն Աստուածաշունչի տպագրութեան 300 ամեակի առիթով, Աստուածաշունչ գրոց աշխարհաբար լեզուի թարգմանութիւնը: Դ. — Ս. Էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարանի ուժեղացման և բարգաւաճման համար, ինչպէս նաև թեմերու զօրացման համար արտասահմանէն եկեղեցականներ Էջմիածին հրաւիրել: Ե. — Գե. րազոյն Հոգեւոր Խորհուրդի կողքին, Հոգեւոր կաճառի մը կազմութեան խնդիր: Զ. — Հայց. Եկեղեցւոյ ընդհանուր բարեկարգութիւն:

Գահիրէի հպիսկոպոսական ժողովը երկու նիստեր ալ յատկացուց Կիլ. կաթողիկոսական ընտրութեան վերաբերմամբ և նկատի առնելով ծագած տագնապը, եօթը կէտերէ բաղկացած համաձայնագիր մը ներկայացուց Տանն Կիլ. Կաթող. Տեղապահ՝ Տ. Խորէն Եպս. ինչ. որուն ընդունուելէն ետք, կաթողիկոսական ընտրութիւնը պիտի նկատուէր ընդունելի և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Վազգէն Ա. ինք անձամբ պիտի ընէր Ս. Օծումը և այդ ձևով ապահովուած պիտի ըլլար Հայց. Եկեղեցւոյ միասնականութիւնը:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Վեհափառ Հայրապետը, նպատակ ունենալով այցելել կարգ մը գաղութներ, Գահիրէի հպիսկոպոսական ժողովէն ետք, մեկնեցաւ Հոովմ, եւ հիւրը եղաւ Վենետիկի Միսիթարեան Միաբանութեան եւ յետոյ Անգլիոյ մէջ, Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսին: Հոն փափաք ունեցաւ մասնաւոր հանդիպում մը ունենալու հանգուցեալ Գ. Կիւլպէնկեանի տղուն և փեսին հանգուցեալին կտակէն Ս. Էջմիածնի բաժինը վերցնելու, ինչպէս նաև ուրիշ նուէրներ ընդունելու համար:

Կիրակի, Ապրիլի 15ին, Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցիին մէջ, Վեհափառ Հայրապետի ներկայութեան, Քէնթըրպըրիի Արքեպս. ր քարոզ մը խօսեցաւ և ըսաւ.

Զերդ Սրբութիւն,

Կը վստահացնեմ Ձեզ որ մեծ հաճոյք մը և մենաշնորհ մըն է մեզ համար Ձեզ ունենալ մեր մէջ: Զեր այցելութիւնը եզակի դէպք մըն է: Թէև այս բառը այս օրերուն շատ կը յեղշկուի, այնուամենայնիւ կրնամ ըսել թէ դարերով կաթողիկոս մը իր երկրէն դուրս իր հօտին ի խնդիր առաքելական ճամբորդութիւն մը չէ ըրած: Զեր եկեղեցին քրիստոնէական եկեղեցիներուն մէջ առանձին տեղ մը ունի, վասն զի առաքելական է և առաջին Ազգային եկեղեցին, ու քրիստոնէութիւնը չօրրորդ դարուն պաշտօնական կրօն հռչակուեցաւ Հայկական պետութեան կողմէ: Կրնամ ըսել նաև թէ Հայ եկեղեցին այն միակ եկեղեցին է որ առանձինն իր ցաւերուն և տառապանքին մէջ մնաց և կը մնայ հաւատարիմ իր հաւատքին և վարդապետութեան, իր ժողովուրդը ուր ուրեք ալ գտնուի, ձեռներէց և շնորհալի զաւակներ ունի:

Այսօր ուրախ ենք որ երկու քոյր և եկեղեցիներու միջև, Զերդ Սրբութեան ներկայութեամբ, բարեկամութիւնը կ'աւելնայ: Ոչ մէկ Հայ կաթողիկոս Ձեռնէ առաջ եկած է Անգլիա:

Ս. Զատիկն յաջորդող երկրորդ Կիրակին, Զեր օրացոյցին համաձայն կը կոչուի Աշխարհամատարան Կիրակէ, որ համաշխարհային եկեղեցիին հաստատման տօնն է. ուրախալի պարագայ մըն է մեզի համար այս տօնին, այս Ս. Եկեղեցիին մէջ խոստովանիլ մեր քրիստոնէական հաւատքը իբրև ի Քրիստոս մէկ եկեղեցւոյ զաւակներ որուն յաջորդութեան և իրականացման համար ինքը, մեր Տէրը՝ Յիսուս, մեզ կ'առաջնորդէ:

Յարուցեալ մեր Տիրոջ հաւատքին մէջ կ'ողջունենք Զերդ Սրբութեան զալուստը և Ձեզ՝ սիրելի հաւատացեալ եղբայրներ և քոյրեր: Տիրոջ յաղթական հաւատքին մէջ կը մասնակցինք Ս. Պատարագի խորհուրդին, երկնքի և երկրի առջև, խաչեալ, յարուցեալ և կենդանի Քրիստոսը քարոզելու համար: Թող Տէրը առաջնորդէ Հայ յատանեաց առաքելական և Անկիլքան եկեղեցին ի խաղաղութիւն, համերաշխ գործունէութիւն և բարեկամութիւն, Ամէն:

Վեհափառ Հայրապետը քանի մը օրեր Անգլիա մնալէն ետք, վերադարձաւ Ս. Էջմիածին:

ԶԱՒԼՆ ՎՐԴ. Զ.

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ԵՐՐՈՐԴ ՆԻՍՏԻ

Ազգային-եկեղեցական ժողովի երրորդ նիստը կայացաւ Հոկտեմբերի 5ին, Հոգեւոր ձեմարանի մեծ դահլիճին մէջ, ցերեկուայ ժամը 2.00ին: Ներկայ էին բոլոր պատգամաւորները, ի թիւս որոնց Դամասկոսի թեմէն նոր ժամանած Տ. Շաւարշ վարդապետ Գույումենանը եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան աշխարհական պատգամաւոր Պ. Հրանդ Գրիգորեանը: Ժողովին կը նախագահէր նորընտիր Վեհափառ Հայրապետը՝ Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոս:

Նիստը սկսաւ Վեհափառ Հայրապետի աղօթքով, որուն աւարտումէն յետոյ ժողովին ատենապետ Պ. Հրանդ Նասիպեանը ղիմելով Վեհափառ Հայրապետին, յայտնեց իր շնորհակալութիւնը իր նկատմամբ ցուցաբերած պատուի համար, որպէս օրուայ ատենապետի:

Ապա խօսք տրուեցաւ Վեհափառ Հայրապետին, որուն հետ միասին ոտքի ելան բոլոր պատգամաւորները աղօթելու համար: Նորին Սրբութիւնը կարգաց իր ուղերձը, ներկայ եղողներուն կողմէ ընդունուեցաւ խորին ակնածանօք եւ բուն ծափահարութեամբ:

«Գերազնորն Սրբազան Հայրեր, Հոգեւորն Վարդապետ Հայրեր, մեծարգոյ պատգամաւորներ. — Թող տե՛սք, որպէսզի սրբազումաւ Ազգային-եկեղեցական այս ժողովին բերենք մեր հայրապետական ողջոյնը եւ օրհնութիւնը, անգամ մը եւս յայտնելով շնորհակալութեան Մեր ամենաշեմ գրացումները Ձեր այն բարձր գնահատմանն եւ վստահութեան համար, զոր ընծայեցիք Մեզ:

Շնորհակալութեան խօսք ըսել րեւել տալ բնական ու անհրաժեշտ է, եւ սակայն այս պահուս եւ այս տեղին մէջ ուր կը գտնուինք, խօսքերը Մեզի կը բուռն անբաւարար, եւ, նոյնիսկ, անբովանդակ:

Բարձրանալով Լուսաւորչի աստուածակառոյց Դահլիճ վրայ, Մեր ուսերուն եւ Մեր հոգիին մէջ կը զգանք խռովիչ ծանրութիւնը հազար եւ վեց հարիւր տարիներու, եւ կը փորձենք ունենալ ապրումը, զոր մեր Փրկիչ Յիսուս ունեցաւ Չիքենեաց լեռան վրայ, երբ Իր աղերսը ուղղելով երկնաւոր Իր Հօր, րսաւ. «Եթէ հնար է՝ անցցէ բաժակս այս յիսնէն, բայց ոչ որպէս ես կամիմ, այլ որպէս Դու»: Վասնզի Մեր գիտակցութեան դռները ուժգնօրէն կը բախեն հետզհետէ մարմին առնող հարցումներ, րէ ի՞նչ պիտի կարողանանք իրագործել Մեր այս առաքելութեան նախադրանքներ, ի՞նչպէս պիտի կարենանք դիմագրաւել բազում դժուարութիւնները, որ Մեր շուրջը կ'ալեկոծուին, ի՞նչպէս պիտի յաջողինք պսղաբեր դարձնել Մեր աշխատանքը յօգուտ եկեղեցւոյ, յօգուտ Ազգին ու Հայրենիքին: Ի՞նչպէս պիտի կարողանանք կարգ-կանոնն ու օրհնականութիւնն ամրապնդել Մայր Աթոռէն ներս ու ներքեւի Մեր բոլոր գործակիցներուն սէր եւ անճախնդիր նուիրում դեպի մեր սուրբ գործը: Վերջապէս, ի՞նչպէս պիտի կարողանանք ստեղծել Մեր շուրջը, մեր նուիրապետական Աթոռներու եւ րեմերու միջեւ՝ ինմա՞ր աշխատանքի մրցոյթը՝ խաղաղութեան եւ ներդաշնակութեան:

Ամեն բանէ առաջ Մեր յոյսը Աստուծոյ վրայ է: Կը հաւատանք նախախնամութեան եւ Ո. Հոգւոյ զօրութեան: Կը հաւատանք, րէ Տէրը պիտի ողորմի եւ պիտի օգնէ Իր եկեղեցիին, եւ պիտի փրկէ զայն ամեն փորձութիւններէ, ուժ, կար եւ իմաստութիւն շնորհելով բոլոր անոնց, որ սուրբ սրտով եւ մաքուր ձեռքերով պիտի նուիր-

ուին մեր ժողովուրդի կեանքի հոգեւոր վերաշինութեան գործին: Այս վեճ զգացումը Մեր հոգիին մէջ՝ ճամբայ կ'ելլենք, քաղելու համար մեր լուսաբնակ նախնեաց ուղիով: Մեր երկրորդ ապաւենը մեր Հայրենի պետութիւնն է: Սովետական Հայաստանի իշխանութիւնը մեր հարազատ Հայրենիքի հարազատ իշխանութիւնն է: Մեր վերածնունդ երկրին մէջ, Սովետական իշխանութեան ստեղծած օրինական եւ գործնական կեանքի պայմաններու շնորհիւ, եկեղեցին ոչ միայն լրիւ ազատութիւնը կը վայելէ՝ իր կեանքը կազմակերպելու եւ զարգացնելու, այլ յանախ այդ իշխանութիւնը բարոյապէս նեցուկ կը հանգիստանայ Մայր Աթոռին: Եւ երբ Մայր Աթոռը հոգեւոր եւ վարչա-սեփական տեսակետէն կազմակերպական քերութիւններ ունի այժմ, պատճառները միայն ու միայն ներքին են: Մենք բոլորս իմաստութիւնը եւ կորովը պէտք է ունենանք մեր գործի շուրջը՝ համախմբելու ներշնչումով, անճնօրութեամբ եւ սրբութեամբ զեղուն հոգեւորականներ եւ աշխարհական գործակիցներ, աւաւելադոյն չափով օյսով կտրենալու համար Պետութեան ստեղծած բարենպաստ պայմաններէն:

Վերջին փառաւոր ապացոյցը այս տեսակետէն՝ տեսնելով մենք բոլորս այս օրերուն, երբ Պետական իշխանութեան նիւթական եւ բեմիկ միջոցներով իրագործուեցաւ Մայր Տաճարի վերանորոգումը: Այս պատմական գործը, որ ի կատար ածեց մեր Հայրենի պետութիւնը, նոր լոյս իջեցուց ոչ միայն դարաւոր Ս. Էջմիածնին վրայ, այլ նոր լոյս ծաթեցուց նաեւ մեր բոլորիս հոգիներէն ներս, եւ մենք այսօր նոր ուժ, նոր լոյս առած Լուսաւորչի անեղջ կանթերէն, ամեն մէկս մեր տեղէն, ամեն մէկս մեր միջոցներով ձեռք-ձեռքի տալով, պիտի աշխատենք յաղթահարել մեր առաջ գլուխ բարձրացնող ամեն տեսակի դժուարութիւնները՝ անսասան, ամբողջ, շէն եւ պայծառ պահելու համար մեր Ս. եկեղեցին, մեր Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը, մեր վերածնունդ ու ծաղկած Մայր երկրի՝ Սովետական Հայաստանի կենսատու արեւին ներքին:

Հայրական սիրոյ զգացումներով զեղուն՝ ջերմագին կոչ կ'ուղղենք մեր բովանդակ եկեղեցիին, Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, Սրբոյ Նուստադեմի եւ Կոստանդնուպոլսոյ մեր Պատրիարքութեանց Աթոռներուն, մեր բնակալ գերաւորին առաջնորդներուն, մեր եկեղեցւոյ բոլոր սպասաւորներուն եւ մեր ամբողջ հաւատացեալ ժողովուրդին ու կը մաղթենք, որ անոնք անխախտ մնան իրենց նախնեաց հաւատքին եւ աւանդութիւններուն վրայ, անխախտ մնան իրենց եկեղեցասիրութեան եւ հայրենասիրութեան զգացումներուն մէջ եւ միշտ բարձր պահեն հայ ժողովուրդի, Հայ եկեղեցւոյ միասնականութեան նուիրական դրօշը:

Մեր ուժը, մեր փրկութիւնը մեր միութեան մէջ է: Այս վեճին վրայ կանգնած ենք Մենք եւ պիտի չճարժինք: Եւ պիտի յաջողինք Մեր եկեղեցանուէր եւ հայրենանուէր գործին մէջ, օգի Աստուած ընդ մեզ է: Մեր այս հաւատքի եւ ուխտի խօսքը ընդունեցէ՛ք որպէս նուիրական ողջոյն հայրապետական եւ տաճկ Զեյ հետ մեր բոլոր եկեղեցականներուն, մեր բոլոր հաւատացեալներուն. «Ողջոյն տաճիք միմեանց ի համբոյր սրբութեան»: Թող յաւէտ անսասան մնան եւ օրհնեալ ըլլան Հայաստանեայց Առաքելական Ս. եկեղեցին, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը եւ համայն ժողովուրդը հայոց»:

Ժողովականները կրկին յոտնկայս ծափահարութեամբ ընդունեցին Վեհափառ Հայրապետի հաւատաւոր եւ խրախուսիչ խօսքերը:

Նորին Ս. Օծութեան ուղերձէն յետոյ ատենապետը յայտնեց, որ այսօր ստացուած են շնորհաւորութեան շուրջ 100 հեռագրեր: Քարտուղարութեան անդամ Պ. Հայկ Ստաբլեան կարդաց անոնցմէ՝ կարեւորագոյնները, որոնք են Մոսկուայի և Համայն Ռուսիոյ Պատրիարք Սլեբսիի, Քենդրպրիի արքեպիսկոպոսի, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Տեղապահ Տ. Խաչ արքեպիսկոպոսի, Կոստանդնուպոլսի Գարեգին Պատրիարքի, Նուսադէմի Պատրիարքական Տեղապահ Տ. Նղիշէ արքեպիսկոպոս Տէր-

տէրեանի, Պուլկարիայի Մինիստրների Խորհրդին կից Դաւանանքի գործերի կոմիտէի նախագահ Կիւլիկովի հեռագրերը: Այնուհետեւ ժողովի ցանկութեան համաձայն յիշուեցան միայն անունները հեռագիր ղրկողներուն, որոնց կարգին էին թեմակալ առաջնորդներ կամ անոնց փոխանորդները, եկեղեցական խորհուրդներ, դասք քահանայից, հասարակական գործիչներ եւ այլ անձինք:

Պատգամաւորներու առաջարկութեամբ, քարտուղարութեան անդամ Հոգ. Տ. Շնորհք Ծ. վարդապետ կարգաց Ազգային-եկեղեցական ժողովի առաջին եւ երկրորդ նիստերուն արծանագրութիւնները, որոնք ընդունուեցան փոքրիկ յաւելումներէ ետք:

Նիստի գլխաւոր հարցն էր Հայց. եկեղեցւոյ սահմանադրութեան քննարկութիւնը, որուն մասին խօսք տրուեցաւ Հոգ. Տ. Սերովբէ Ծ. վարդապետին: Հոգ. վարդապետը ըսաւ որ այս նպատակին համար եպիսկոպոսական ժողովը առժամայն յանձնախումբ նշանակած էր հետեւեալ հոգեւորականները. — Դեր. Տ. Մամբրէ Սրբեպս.ը, Դեր. Տ. Վազգէն Եպս.ը, Դեր. Տ. Դերենիկ Եպս.ը, Հոգ. Տ. Սերովբէ եւ Շնորհք ծայրագոյն վարդապետները: Ժամանակի սղութեան պատճառով յանձնախումբը առիթ չունեցաւ գումարուելու, սակայն իւրաքանչիւր անդամ, առանձինն ուսումնասիրեց այն եւ գաղափարի փոխանակութիւն ունենալով եկան հետեւեալ եզրակացութեան. — Սահմանադրութեան ծրագիրը թէեւ լուրջ կերպով ուսումնասիրուած է, սակայն չի գոհացներ արտասահմանի թեմերուն պահանջները եւ պայմանները, որուն համար կ'առաջարկուի որ այդ գործը յանձնուի նոր կազմուելիք Դերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին, որպէսզի վերջինս աւելի լայն կերպով ուսումնասիրէ եւ յետոյ բերէ Ազգային-եկեղեցական ժողովին ի վաւերացումն:

Նիստի վերջին հարցն էր Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի նիւթական ապահովութիւնը: Այս մասին զեկուցելու համար խօսք առաւ Վեհափառ Հայրապետը եւ ըսաւ թէ կարելոր է Հոգեւոր ձեմարանի զօրացումը, տպարանի կազմակերպումը եւ կարգ մը հին եկեղեցիներու նորոգութիւնը: Ս. Էջմիածնի տաճարի վերաբերմամբ մեր բարեխնամ կառավարութեան կենդանի օրինակը աւելի կը թելադրէ, որ նոյն վերաբերմունքը ջոյց տանք մենք ալ միւս եկեղեցիներու վերաբերմամբ: Վեհափառ յետոյ կոչ ըրաւ պատգամաւորներուն որ իրենց վերադարձին պատմեն օփիւոքահայութեան այն գործերուն մասին որոնք պիտի կատարէ Մայր Աթոռի նորընտիր Դերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը: Այնուհետեւ Նորին Սրբութիւնը հրահանգեց տնտեսական բաժնի վարիչ Պ. Սեղգարեանին որպէսզի Մայր Աթոռի տնտեսական փնակը պարզէ:

Պ. Սեղգարեան 1956 տարւոյ համար ընդհ. մուտք ներկայացուց 1.294.000 ռուբլի իսկ որպէս ընդհ. ծախս 1.075.000 ռուբլի: «Էջմիածին» ամսաթերթի ծախս 12 համարի համար 312.000 ռուբլի, օրացոյցի ծախս 28.500 ռուբլի: Ուրեմն Մայր Աթոռի 1956 տարւոյ ընդհ. ծախս նախատեսուած է 1.900.500 ռուբլի: Այսպիսով 606.000 ռուբլիի բաց մը կը գոյանայ: Բաց աստի, Պ. Սեղգարեան կ'ըսէ, օգտուելով Զեր ներկայութենէն, Զեր ուշադրութեան կը յանձնենք մօտաւոր ապագային կատարուելիք շարք մը գործերու մեր ծրագիրը, զայդ կրնանք իրագործել Զեր օգնութեամբ: Այդ գործերուն համար նախատեսեցինք 1.220.000 ռուբլի:

Բարգէն վարդապետ խօսք առնելով հարց կուտայ թէ. «Մենք ունինք «Լուսաւորչի լուծա» անուան տակ Մայր Աթոռին դրամական նուիրատուրք. արդեօք այդ կարգի գումարները ստացուած են»:

Պ. Երուանդ Աղաճանեան (Ամերիկայէն) խօսքի նիւթ կը դարձնէ տպարանի մը անհրաժեշտութիւնը Մայր Աթոռի համար եւ ամերիկահայ պատգամաւորութեան անունով կը խոստանայ արդիական սարքաւորուած տպարան մը նուիրել Ս. Էջմիածնի Վեհափառ Հայրապետի ընտրութեան առիթով: Ամերիկահայ պատգամաւորութեան անդամներէն Պր. Տիգրան Պոյաճեան աւելի մանրամասն յիշատակելով, գնուելիք տպարանական սարքաւորումը կը խոստանայ մեծ մամուլ մը «Էջմիածին» ամսագրի 16 էջերը միանգամայն տպագրելու կարողութեամբ, երկու փոքր մամուլներ, տողաշար

մերենայ, կտրիչ, ծալիչ եւ յարակից գործիքներ: Ժողովը ծափահարութեամբ կը գնահատէ ամերիկահայ պատգամաւորութեան այս գովելի մտածումը:

Պր. Քիրքենան կ'առաջարկէ ընտրել յանձնախումբ մը, որ զբաղուի Մայր Աթոռի 1956 տարուայ նախահաշուի մէջ տեսնուած պիտոճէն փակելու միջոցներու մասին ժողովին գործնական առաջարկներ բերելու համար: Այս նպատակով ընտրուեցաւ յանձնախումբ մը հետեւեալ կազմով.

- Պ. Երուանդ Աղաճանեան (Ամերիկա),
- Պ. Սարգիս Քիրքենան (Լոնտոն),
- Պ. Հրանդ Նասիպեան (Եգիպտոս),
- Պ. Հմայեակ Սեդգարեան (Երեւան),
- Պ. Գէորգ Եղիզարեան (Երեւան),
- Պ. Սահակ Պաղչէճեան (Արժենդին),
- Պ. Հայկ Նաճարեան (Կալկաթա):

Այս յանձնախումբին հրահանգուեցաւ մինչեւ յաջորդ նիստը (Ուրբաթ, Հոկտեմբերի 7ին) մշակել համապատասխան ծրագիր եւ ներկայացնել ժողովին:

Ապա ամերիկահայ պատգամաւորութիւնը առաջարկեց օրակարգի վրայ դնել «Կուսակրօնութեան հարցը»: Ժողովը այդ հարցը գտնելով յոյժ բազմակողմանի բնուէի դրաց, յարմար դատեց, որ նկատի առնուի բարեկարգական այլ խնդիրներու կարգին, որոնցմով զբաղած են եւ հետագային եւս պիտի զբաղի Եպիսկոպոսական ժողովը եւ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը:

Ազգային-եկեղեցական ժողովի երրորդ նիստը փակուեցաւ ժամը 3ին:

ԶՈՐՐՈՐԴ ՆԻՍՏ

Ազգային-եկեղեցական ժողովի չորրորդ նիստը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբերի 7ին, ցերեկուայ ժամը 7.30-ին Ճեմարանի դահլիճին մէջ: Ժողովը բացուեցաւ Վեհափառի աղօթքով: Օրուան ատենապետն էր Տիար Սարգիս Քիրքենան: Պր. Ե. Աղաճանեան խօսք առնելով պարզեց այն միջոցները որոնցմով կարելի է 1956ի պիտոճէի բացը գոցել: Պր. Աղաճանեան յանձնախումբի անունով առաջարկեց՝

1. — Պատգամաւորները եւ ուխտաւորները պէտք է որ վճարեն այն ծախսերը որոնք Ա. Էջմիածինը կատարեր է անոնց ճանապարհածախսի եւ հիւրանոցի համար: Այս ծախսերուն վրայ կարելի է աւելցնել նուէրներ ի նպաստ Ա. Աթոռին, Վեհին օժման առթիւ:

2. — 1945ի Ազգային-եկեղեցական ժողովի կողմէ որոշուած 5 առ հարիւր տուրքէն զատ, իւրաքանչիւր եկեղեցի, յարմարութեան համաձայն, պնակ պտըտցնէ, յօգուտ Էջմիածնի: Գոյացած գումարը պիտի պահուի առանձին եւ պարբերաբար ուղարկուի Էջմիածին, տեղական առաջնորդարանի միջոցաւ:

3. — Տարւոյն ընթացքին օր մը «Էջմիածնի Օր» անուանուի եւ ամէն գաղութ, իր պայմաններուն համեմատ, ձեռնարկներ կազմակերպէ նիւթական օժանդակութիւն ապահովելու նպատակով:

4. — Ազգային-եկեղեցական այս ժողովը հրամայէ բոլոր առաջնորդական թեմերուն, որ ըստ կարելւոյն իրենց հոգեւոր եւ այլ տուրքերը զննն Վեհին տրամադրութեան տակ:

Այս զեկուցումին շուրջ բացուեցաւ մտքերու փոխանակութիւն եւ տրուեցան յաւելուածական լուսաբանութիւններ, որոնք շեշտեցին իւրաքանչիւր եկեղեցիի 5 առ հարիւր տուրքի վճարման անհրաժեշտութիւնը, ինչպէս նաեւ վերոյիշեալ 4 կէտերու բարւոք տնտեսման եւ առաքման մասին, միշտ տեղական պայմաններու յարմարութեան համաձայն:

Ժողովը որոշեց յիշեալ 4 կէտերը ընդունիլ եւ յանձնել նոր ընտրութիւնի Զոգեւոր Դերագոյն Խորհուրդին, լաւագոյնս իրագործելու համար զայն:

Գեր. Տ. Դերենիկ եպս. խօսք առնելով, յանուն Կիլիկեան կաթողիկոսութեան խոստացաւ Ս. Հռիփսիմէի վանքի վերանորոգութեան ընթացիկ ծախսերը հոգալ. իսկ Տիրոջ տի մէջ գտնուող իր եղբոր՝ Տէր Ստեփան փոխտեանի օգնութեամբ յանձն կ'առնէ վերանորոգել Ս. Գայանէի վանքը: Ժողովականները ծափահարութեամբ դիմաւորեցին Սրբազանի այս նշանակելի յայտարարութիւնը:

Գեր. Տ. Շնորհք եպիսկոպոս յայտնեց, որ հին եկեղեցիները նորոգելու լաւագոյն եղանակը այն է, որ իւրաքանչիւր թեմ ստանձնէ մեկենասութիւնը որոշ եկեղեցիի մը եւ խոստացաւ իր երեսփոխանական Ժողովին ներկայացնել հին եկեղեցիներու վերանորոգութեան հարցը եւ վստահութիւն յայտնեց, որ Գալիֆորնիայի թեմը կը ստանձնէ եկեղեցիի մը վերանորոգութեան ծախսը: Սրբազանը յայտնեց նաեւ, որ Գալիֆորնիայի թեմէն Մայր Աթոռին է բերուած 2,500 տուար զանազան բարեպաշտ ազգայիններէ:

Այնուհետեւ կարդացուեցաւ երրորդ նիստի ատենագրութիւնը: Որոշուեցաւ վաւերացնել Ազգային-եկեղեցական Ժողովի երրորդ նիստի արձանագրութիւնն անփոփոխ:

Մի քանի պատգամաւորներու ստորագրութեամբ Ժողովին ներկայացուած էին եկեղեցական բարեկարգութեան վերաբերեալ մի քանի հարցեր: Նախագահութեան անդամ Տ. Մամբրէ արքեպիսկոպոս Սիրունեանը որպէս լուսաբանութիւն պատասխանեց, որ եկեղեցական բարեկարգութեան վերաբերեալ բոլոր հարցերը արդէն իսկ եպիսկոպոսական Ժողովի քննարկութեան ներքեւ են, Ազգային-եկեղեցական Ժողովը այս նստաշրջանի մէջ չի կրնար զբաղուիլ բարեկարգութեան վերաբերեալ հարցերով:

Յայտարարուեցաւ 30 րոպէ դադար:

Ընդմիջումէն յետոյ Ժողովը վերսկսաւ իր աշխատանքները ցերեկուայ Ժամը Յին:

Ժողովի յաջորդ հարցն էր Դերագոյն Զոգեւոր Խորհրդի ընտրութիւնը: Տ. Մամբրէ արքեպիսկոպոս Սիրունեան առաջարկեց Ժողովին նկատի առնել բանաստեղծ-ակադեմիկոս Աւետիք Իսահակեանի եւ Պր. Ստեփան Կամսարականի կատարած ջերմագին աշխատանքները յօգուտ Ս. Էջմիածնի եւ զանոնք ընտրել իրեն պատուոյ անդամներ Դերագոյն Զոգեւոր Խորհրդի: Առաջարկը ընդունուեցաւ Ժողովականներու ծափահարութիւններով: Այնուհետեւ Գեր. Տ. Մամբրէ Սրբազան Ժողովին առաջարկեց ցուցակն այն անձանց, որոնց թեկնածութիւնը, որպէս Դերագոյն Զոգեւոր Խորհրդի անդամներ, արժանացեր է Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի հաւանութեան:

Հոգեւորականներ

1. Սիոն եպիսկոպոս Մանուկեան, 2. Սահակ եպիսկոպոս Տէր-Յովհաննիսեան,
3. Վարդան եպիսկոպոս Տէր-Սահակեան, 4. Եզնիկ եպիսկոպոս Ազնաւորեան:

Աւխարհականներ

1. Փրօֆ. Արարատ Ղարիպեան, 2. Փրօֆ. Առաքել Առաքելեան,
3. Պ. Արտաշէս Տիրացեան, 4. Պ. Արամ Աղաջանեան:

Ելեւմտական վերսուզիչ յանձնաժողով

1. Մաշտոց արքայ Թադիւրեան, 2. Պ. Գրիգոր Բեքմեզեան,
3. Պ. Եփրեմ Ալիքսանեան:

Ժողովին մէջ յայտարարուեցաւ, որ Պր. Ստեփան Կամսարական ծանր հիւանդ է եւ զամուած է մահին: Որոշուեցաւ Ժողովի անունով երեք անձերէ բաղկացած պատգամաւորութիւն մը ղրկել Պր. Կամսարականին այցելութեան, յայտնել անոր իր ընտրութիւնը որպէս պատուոյ անդամ Դերագոյն Զոգեւոր Խորհրդի եւ Ժողովին կողմէ բաջառողջութիւն մաղթել հիւանդին:

Ժողովը որոշեց նաեւ ողջոյնի ճեռագիր ղրկել Սովետական Միութեան Մինիստրը-

ների Սովետի նախագահին եւ Հայաստանի կառավարութեան, որ ընդունուեցաւ բուն ծափահարութեամբ:

Օրակարգի բոլոր հարցերը սպառած են: Ապա ոտքի ելլելով Ամենայն Հայոց Մայրաքոյն Պատրիարք եւ Կաթողիկոս Վազգէն Ա. ըսաւ իր փակման խօսքը, որ առաւելաբար կը վերաբերէր Մայր Աթոռի զօրացման համար իր ունեցած ծրագրերուն եւ առաջադրութեանց:

«Ընտրութենէն առկին ժամանակս գրեթէ ամբողջութեամբ գրաւուած եղաւ եկեղեցական հանգիստը: Ժողովներով եւ սեսակցութիւններով, եւ շատ քիչ ժամանակ ունեցած եմ միտքերս ի մի ամփոփելու եւ լրիւ ծրագիր մը ներկայացնելու Ձեզի, սակայն պիտի փորձեմ ուրուագծել այսպիսի ծրագիր մը: Կը յուսանք, որ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի հետ աւելի լրիւ ծրագիր մը կը մշակենք»:

Վեհափառ Հայրապետը թուեց իր ծրագրերը, որոնք կարելի է ամփոփել հետեւեալ կէտերու շուրջ.

1. Գէթ Տառն անգամ մը զուգարէլ եպիսկոպոսական ժողով, զբաղելու համար կրօնա-եկեղեցական եւ բարեկրօնական սիւպողական հարցերով:

2. Գէթ 4 կամ 5 տարին անգամ մը զուգարէլ Ազգային-եկեղեցական ժողով: «Ի վիճակի եմ յայտարարելու, — ըսաւ Վեհափառը, — որ Հայրենի պետութիւնը պիտի տայ բոլոր դիւրութիւնները պատգամաւորներուն՝ երբեւեկի համար»:

3. Մայր Աթոռը պէ՛տ ունի վերակազմութեան՝ սննստական, վարչական եւ հոգեւոր մարզերու մէջ: Ֆինանսական վերակազմութիւնը արդէն իսկ սկսած է: Կազմուած է դիւանատուն եւ նշանակուած է բարեխիղճ պատգամաւոր մը ելեւմտական գործերու համար: Հոգեւոր սեակէտէն ընելի՛ք բան շատ կայ. պէ՛տ է ստեղծել վանական կազմակերպութեան բոլոր պայմանները, ստեղծել ինքուր միաբանութիւն մը աղօթքի եւ աշխատանքի սկզբունքներու վրայ, տնտեսական հնազանդութեան, ազգայնութեան եւ ժողովարարութեան կանոններով: Այս նպատակներու իրագործման համար ծրագրած ենք աշխատակիցներ հրաւիրել արտասահմանէն: Տպաւորութիւնս այն է, որ Հայրենի բարեխնամ կառավարութիւնը սիրով պիտի տայ հարկ եղած դիւրութիւններ:

4. Մայր Տառնի յատկապէս մարմարապատէլ եւ զայն օժտել նոր Աւագ Սեղանով մը: — Այս կապակցութեամբ Վեհափառը վստահութիւն յայտնեց, որ Հայաստանի Պատմական յուշարձաններու պահպանութեան կոմիտէն եւ նորարարութեան պիտի աջակցին այս նպատակի իրագործման:

5. Ս. Էջմիածնի Հոգեւոր ձեմարանը դնել աւելի լուրջ հիմքերու վրայ, պատասխելու համար իր կոչումին աւելի գիտակից հոգեւորականութիւն: Ուրախ ենք նշելու, որ ձեմարանը արդէն իսկ կարեւոր հաստատութիւն մը դարձած է, ունի նշանակալէ գասաւանդոյններ: Մեր նպատակն է դարձնել լաւ՝ լաւագոյն: Մեր արտասահմանի հոգեւորականները, կը յուսանք, որ մեզի համար բանկազին օժանդակներ պիտի ըլլան նաեւ այս մարզին մէջ:

6. «Էջմիածին» ամսաթերթը կը ծառայէ իր նպատակին, կը տանի Մայր Աթոռի օրհնութիւնները, Ս. Էջմիածնի շինարար եւ հայրենասիրական խօսքեր քե՛զմիւրքեան: Մեր ժողովուրդին եւ քե՛զմիւրքեան արտասահմանի Մեր հօտին: Ամսաթերթը լաւագոյն պայմաններու մէջ լոյս կը տեսնէ եւ կը բաւարարէ մեր պահանջները:

7. Մայր Աթոռը անհրաժեշտաբար պէ՛տ ունի տպարանի: Երջանիկ եմ այն

խոսումով, որ ամերիկահայ պատգամաւորութիւնը տուա՝ օժել Մայր Աթոռը պարանական լիւ ստեղծով: Կը սպասեմ այն երջանիկ օրուն, երբ «Էջմիածին» ամսաթերթի տառչին թիւը լոյս պիտի տեսնէ նոր տպարանէն: Պիտի ընդարձակենք մեր տպագրական աշխատանքները, եկեղեցական եւ մշակութային գրքերու հրատարակութեամբ:

8. Մեր ծրագիրն է Մայր Աթոռի կողմէ կազմել տասն մը հոգեւոր կանոն, բաղկացեալ լուրջ գիտնականներէ, մեր եկեղեցական մասնագրութեան հրատարակութիւններու կապակցութեամբ: Այս զաղափարը կը կառօժի լուրջ մշակման:

9. Պիտի ունենանք մեր ուրոյն եկեղեցական Սահմանադրութիւնը: Որոշումը, որ Ազգային-եկեղեցական ժողովը տուաւ, լաւագոյնն էր, այսինքն Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի եւ Եպիսկոպոսական ժողովի քննարկութենէն վերջ ներկայացնել Ազգային-եկեղեցական ժողովին մեր նոր Սահմանադրութիւնը: Հիմներ, քե՛ Պօլո՛ւ ժենիան եւ քե՛ Ազգային Սահմանադրութիւնը ազգային ինքնուրոյն եկեղեցիի մը Սահմանադրութիւնները չէին: Մեր նպատակն է ազատ պայմաններու տակ ունենալ մեր ինքնավար եկեղեցիի համար նոր Սահմանադրութիւն:

10. Մեր յարաբերութիւնը մեր Հայրենի պետական իշխանութեան հետ պիտի ըլլայ աւելի բան բնականոն եւ բարոյ: Մենք հաւատացած ենք, որ որքան մենք, նոյնքան մեր Պետական իշխանութիւնը կը ցանկայ Մայր Աթոռը տեսնել վերսին իր պատմական մեծ առաքելութեան մէջ:

11. Մեր յարաբերութիւնը մեր միւս նուիրապետական Աթոռներու եւ քեմերու հետ պիտի ըլլայ սիրոյ, ի Քրիստոս միութեան խորունկ սկզբունքի վրայ: Մայր Աթոռի եւ միւս աթոռներու ու քեմերու յարաբերութիւնները պիտի չեն ըլլան դիւանագիտական, այլ՝ պարզ, անկեղծ եւ եղբայրական սիրոյ մթնոլորտի մը մէջ: Կ'ակնարկեմ յատկապէս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, որուն շուրջ որոշ դժուարութիւններ կը ստեղծուին: Ես կ'ուզեմ հաւատալ, որ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ պարտաւանձնալ եւ գիտակից պաշտօնեաներ պիտի չառաջնորդուին կողմնակի նպատակներով, այլ՝ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ միութեան գերագոյն եւ սրբազան սկզբունքը ամեն նկատառումէ վեր պիտի գտան: Դժուարութիւն ծագելու պարագային իսկ ես բացարձակ վստահութիւն ունիմ մեր հաւատացեալ ժողովուրդի առողջ բնազդի վրայ, որով նշանաբան եմ նշանակել մէջ պիտի մնայ միշտ: Սիրոյ, համերաշխութեան եւ եղբայրական ողջոյն ունիմ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռին, միաբանութեան եւ ամբողջ ժողովուրդին, Ս. Նուստադէմի եւ Կոստանդնուպոլսոյ Պատրիարքութեանց, մեր բոլոր քեմերուն եւ համայն հաւատացեալ հայ ժողովուրդին:

12. Նիւրական օժանդակութիւնները եւ խոստումները, որոնք այս առթիւ եղան, պայծառ պիտի պահեն Մայր Աթոռը իր բոլոր հաստատութիւններով: Ամերիկահայ պատգամաւորներու եւ Տ. Դերենիկ Եպիսկոպոսի կատարած խոստումներէն զատ, Պ. Սարգիս Քիւրճեան եւս խոստացած է մեղուաբուծարանի մը հաստատման մեկեղան ըլլալ ի Դեղարգ: Շնորհակալութիւն բոլորին: Վստահ ենք, որ պիտի գտնուին ուրիշ պատուական անձնաւորութիւններ եւս, որոնք պիտի ուզեն շինարար աշխատանք կատարել Մայր Աթոռէն ներս եւ նպաստել իրենց նիւրական նուիրներով անոր վերելին եւ պայծառութեանը:

Վեհափառը իր խօսքերը վերաջացուց հետեւեալ նշումներով.

«Քանի մը օրէն պիտի մեկնիք այստեղէն, վստահ եմ, որ մեր բաժանումը պիտի չըլլայ իրապէս բաժանում: Այստեղ գալով, Դուք՝ Ձեր զգացումներով եւ հոգիով կապուեցաք Հայրենիքին: Մենք բոլորս կը մնանք հոգեւոր մէկ եւ նոյն միութեան մէջ: Կը մտաբան, որ մեր միութիւնը եւ սերը աւելի խորանայ եւ մենք դառնանք

իրապես մեկ հոս եւ մեկ հովիւ: Խօսուեցաւ հայրենադարձի մասին: Ձեմ կրնար աւելի յայտարարուիլ ընել այս ուղղութեամբ: Ես այս հարցին մէջ այն համոզումն ունիմ, որ հայրենադարձը փակուած հարց մը չէ: Բայց ես այս առթիւ պիտի ուզեի ակնարկել ուրիշ հայրենադարձի մը, այդ մեր հոգեկան հայրենադարձն է, այսինքն համայն հայ ժողովուրդին հոգիով կապուելը Մայր Աթոռին եւ Մայր Հողին»:

Ապա Վեհափառը իր զնահատանքը յայտնեց ժողովի նախագահութեան, ատենապետներուն եւ քարտուղարութեան իրենց աշխատանքներու համար, ինչպէս նաեւ բոլոր ժողովականներուն, որոնք միասնաբար եւ եղբայրորէն խորհեցան եւ ծրագրեցին, որպէս զի ստեղծուին պայմաններ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հետագայ աշխատանքներուն համար: Մաղթեց բոլորին բարի ճանապարհ. «Տաբէ՛ք, — ըսաւ Վեհափառը, — Մեր հայրական սիրոյ ողջոյններ եւ օրհնութիւններ Մեր համայն սիրեցեալ ժողովուրդին»:

Վեհափառ Հայրապետի աղօթքով եւ օրհնութեամբ վերջ գտաւ Ազգային-եկեղեցական ժողովի չորրորդ եւ վերջին նիստը: Յաւառտ ժողովի պատգամաւորները խմբովին լուսանկարուեցան ձեմարանի դահլիճին առջեւ:

ԱԶԳԱՅԻՆ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ԴԻԻԱՆ

Նախագահ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԱԶԳԷՆ Ա.

Նախագահութիւն

1. ՎԱՀԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ, 2. ՄԱՄԲՐԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԻՐՈՒՆԵԱՆ,
3. ՄԱՄԲՐԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԴԱԼՅԱՅԵԱՆ:

Ասեմապետներ

1. ՎԱՐԴԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԴԱՍՊՍՐԵԱՆ, 2. ՍԻՈՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ,
3. ԱԻԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, 4. ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍՍՐԵԱՆ,
5. ՍԱՐԳԻՍ ՔԻՒՐԲՃԵԱՆ, 6. ՀՐԱՆԴ ՆԱՍԻՊԵԱՆ:

Քարտուղարութիւն

1. ՇՆՈՐՀՔ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԴԱԼՈՒՍՏԵԱՆ, 2. ՀԱՅԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, 3. ՍՄԲԱՏ ԴՈՎԱՏԵԱՆ:

ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

ՆՐԱՏ Ա. 5 ՄԱՐՏ 1956

Հայաստանայց եկեղեցւոյ եպիսկոպոսաց ժողովը գումարուեցաւ Գահիրէի Հայոց Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ Մարտ 5, 1956, Երկուշաբթի ժամը կէօրուան 12ին: Ժողովին կը նախագահէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս եւ Մայրապոյն Պատրիարք Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Առաջին, որ եւ բացաւ ժողովը տէրունական աղօթքով: Ներկայ էին Կ. Պոլսոյ Պատրիարք Ամեն. Տ. Գարեգին Արքեպիսկոպոս, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Տեղապահ Տ. Խորէն Եպիսկոպոս, Երուսաղէմի Առաքելական Աթոռոյ Տեղապահ Տ. Եղիշէ Արքեպիսկոպոս, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան նախկին Տեղապահ Տ. Խաչ Արքեպիսկոպոս, Եգիպտոսի Հայոց Առաջնորդ Տ. Մամբրէ Արք. Սիրունեան, Հիւս. Ամերիկայի Սրբեւեան թեմի Առաջնորդ Տ. Մամբրէ Արք. Գալիսայեան, Եւրոպայի թեմի Հայրապետական Պատուիրակ Տ. Սերովբէ Եպս., Վրաստանի Առաջնորդ եւ Վեհ. Հայրապետի ընկերացող Տ. Վարդան Եպս., Երուսաղէմի Առաքելական Աթոռոյ Եպիսկոպոսներէն Տ. Սուրէն, Տ. Հայկազուն, Տ. Պարգեւ եւ Տ. Հայրիկ Եպիսկոպոսներ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միաբաններէն Դպրեմանքի Տեսուչ Տ. Գրիգորի Եպս., Կիպրոսի Հայոց Առաջնորդ Տ. Ղեւոնդ Եպս. եւ Դամասկոսի թեմին Առաջնորդ Տ. Շաւարշ Եպս. եւ Գալիֆորնիոյ Հայոց Առաջնորդ Տ. Շնորհք Եպս., որ եւ ժողովի Ատենադպիր նշանակուեցաւ Վեհ. Հայրապետին կողմէ:

Ժողովի բացման աղօթքէն վերջ Վեհափառ Հայրապետը նախ իր ողջոյնի խօսքն ուղղեց բոլորին եւ ապա անդրադարձաւ որ մեր պատմութեան մէջ լոկ եպիսկոպոսներէ բաղկացեալ նման ժողովներ վերջին ժամանակներու մէջ տեղի չեն ունեցած: Մեր եկեղեցւոյ առհասարակ բոլոր խնդիրները, նոյնիսկ զուտ կրօնական բնոյթ կրող հարցեր, քննարկուած եւ իրենց լուծումը ստացած են այնպիսի ժողովներու մէջ՝ որոնց մասնակցած են ոչ միայն հոգեւորականներ, այլ նաեւ աշխարհականներ: Այսպէս է կազմութիւնը ներկայ մեր ազգային եկեղեցական ժողովներուն, որոնք գումարուած են էջմիածինի մէջ եւ այսպէս են առհասարակ մեր բոլոր թեմական ժողովները:

Ապա Վեհափառ Հայրապետը աւելցուց, որ շիտակ ճանապարհին վրայ ենք նաեւ այսօր, երբ լոկ եպիսկոպոսներէ բաղկացած այս ժողովը կը գումարենք՝ խորհրդակցելու համար մեր եկեղեցւոյն վերաբերեալ նիւթերու շուրջ: — Տարբեր կարծիքներ ալ կան, թէ միայն եպիսկոպոսներէ բաղկացած ժողովներ եւ անկէ բխող որոշումներ այնքան ալ սովորական չեն եղած մեր մէջ —:

Վեհափառ Հայրապետը հաստատեց թէ Ս. Էջմիածնի մէջ նման ժողով մը տեղի ունեցաւ 1954-ին հանգուցեալ Կաթողիկոսի թաղումէն յետոյ եւ 1955-ին նոր Կաթողիկոսի ընտրութենէն առաջ եւ վերջը: Դէպքերու բերումով, եւ առանց կանխապէս մտածուած ըլլալու, Եպիսկոպոսաց երրորդ համագումարը տեղի կ'ունենայ այսօր այստեղ, աւելի պատկառելի հանգամանքով, քանի որ ներկայ են մեր նուիրապետական բոլոր Աթոռներու զահակները կամ ներկայացուցիչները: «Գրեթէ ոչ մէկ ատեն այսքան բարձրատիճան հոգեւորականներ մէկ սեղանի շուրջ չեն բոլորուած: Ասիկա կը գտնեմ շատ առողջ եւ շինարար երեւոյթ մը եւ կ'ողջունեմ այս ժողովը այս ոգիով»:

Վեհափառ Հայրապետը, շարունակելով իր խօսքը, ըսաւ որ թէեւ մեր սիրտերը այս պահուս այնքան ալ ուրախ չեն, քանի որ մեր մտածումներու վրայ ստուեր մը իջած է ամենուս ծանօթ պատճառներով, այնու ամենայնիւ այն փաստը որ մենք, Հայաստանայց եկեղեցւոյ իշխանութիւնը ներկայացնող 17 բարձրատիճան հոգեւորականներ, ի մի համախմբուած ենք, ինքնին ոգեւորիչ եւ դրական երեւոյթ մըն է: Շատ անգամ Տէրոջ ճանապարհը եւ անոր ներգործելու կերպերը մեզի անհասկնալի կը մնան: Ես համոզուած եմ որ մենք այսօր նման ճամբու մը վրայ կը գտնուինք եւ Աստուծոյ օգնութեամբ պիտի յաջողինք: Մեր ղեկավարութիւնները հետզհետէ պիտի հարթուին եւ

մեր եկեղեցւոյ առջեւ լուսաւոր ճանապարհ մը պիտի բացուի, ճանապարհ մը վերագարթումի եւ վերածաղկումի: Այս հաւաստիքը թէեւ յստակ դատումով չեմ կրնար հիմնաւորել, սակայն այդ կը բխի իմ անկեղծ զգացումներէս: Նման դրական զգացում ունենալ ինքնին մեծ բան է: Վասնզի առհասարակ բոլոր մեծ գործերը զգացումներէ ճամբայ կ'ընեն եւ կը մտնեն իրենց իրականացման ճամբուն մէջ ժամանակի ընթացքին:

Ապա Վեհափառ Հայրապետը ժողովականներու նկատածման յանձնեց ժողովի օրակարգը բաղկացիւ հետեւեալ կէտերէն:—

1. — Ընդհանուր զեկուցում Մայր Աթոռոյ ներկայ կացութեան մասին:
2. — Հայաստանեայց եկեղեցւոյ Սահմանադրութեան հարց:
3. — Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կանոնադրքի կազմութեան հարց:
4. — Ս. Գրքի տպագրութեան 300 ամսակի տօնակատարութիւն եւ այդ առնչութեամբ Աստուածաշունչի աշխարհաբար թարգմանութեան հարց:
5. — Ս. Էջմիածնի Հոգեւոր ձեմարանի կազմակերպութեան ուժեղացման խնդիր:
6. — Արտասահմանէն բանի մը հոգեւորականներ Էջմիածին հրաւիրելու խնդիր:
7. — Մայր Աթոռի կողքին հոգեւոր կանառ մը ստեղծելու հարց:
8. — Ս. Էջմիածնի եւ մեր միւս Աթոռներու փոխյարարերութեան ծրագիր մը պատրաստելու հարց:
9. — Հայաստանեայց եկեղեցւոյ բարեկարգութիւն:
10. — Քրիստոնէական այլ եկեղեցիներու հետ յարաբերութեան խնդիր:

Առաջարկուեցաւ նաեւ Ամերիկայի անջատեալ եկեղեցիներու հարցը ղնել օրակարգի վրայ: Գարեգին Պատրիարք ըսաւ՝ թէ այդ խնդիրը կարելի է նկատի առնել «եկեղեցական բարեկարգութիւն» գլուխին ներքեւ:

Ապա Վեհափառը անցնելով օրակարգի առաջին հարցին, տուաւ իր զեկույցը Ս. Էջմիածնի ներկայ կացութեան մասին: Նախ յիշեց թէ 1954 Մայիս 9ին ի Տէր հանգեաւ Տ. Գէորգ Զ. Կաթողիկոս: Թաղումէն վերջ, Եպիսկոպոսական նիստի մէջ, կարդացուեցաւ հանգուցեալ Հայրապետին կտակը, որով նա տեղակալ կը նշանակէր Երուսաղէմի Պատրիարքութեան Տեղապահ Տ. Եղիշէ Արքեպիսկոպոսը: Եղիշէ Արք. ինչ ինչ պատճառներով չկրցաւ Էջմիածին երթալ: Մայր Աթոռը ղեկավարուեցաւ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի կողմէ, բաղկացած 3 հոգեւորական եւ 3 աշխարհական անդամներէ. հոգեւորականներէն մին նշանակուեցաւ Գեր. Հոգեւոր Խորհուրդի նախագահ: Վեհափառը իբրեւ անդամ Խորհուրդի՝ պատեհութիւն ունեցած է նաեւ շրջելու Կովկասի հայաշատ կեդրոնները, Պագու, Թիֆլիզ եւ Ռոստով, Կիրովպատ, եւ մօտէն շփման մէջ մտնելու եւ ծանօթանալու այդ շրջաններու հայութեան: Վեհափառ Հայրապետը անգամ մը եւս շեշտեց թէ ընտրութեան օրերուն ինք ամէն ճիգ թափած է որ Կաթողիկոսական ընտրութիւնը իր վրայ չկեդրոնանայ, բայց եկած է պահ մը, ըսաւ Վեհափառը, որ «չկրցայ յամառիլ եւ ինքզինքս Աստուծոյ յանձնելով ճամբայ ելայ»: Սրբութիւնը հաւաստիացուց, որ բոլոր նպատաւոր պայմանները կային որպէսզի Ս. Էջմիածին մտնէր իր պատմական դերին մէջ՝ իբրեւ կեդրոն Հայց. եկեղեցւոյ, ինչ-պէս եղած էր դարերու ընթացքին: Ընտրութեան յաջորդող երեւոյթներ եկան հաստատել այս իրականութիւնը: Իր իսկ բառերով.

«Հոգեւոր վերածննդեան ալիք մը անցաւ ամբողջ հայ ժողովուրդին վրայէն, այդ երեւոյթը յստակ ձեւ առաւ թէ ընտրութեան ընթացքին եւ թէ անկէ վերջ»: Ապա թուեց այն գործերը, որոնք կատարուած էին Ս. Էջմիածնի մէջ ընտրութենէն ի վեր:

«Կերպարանք տրուած է Մայր Աթոռի Միաբանութեան: Մշակուած է վանական պարզ կանոնագրութիւն մը, հիմնուած ժուժկալութեան, աղքատութեան եւ հնազանդութեան կանոններուն վրայ: Ակնկալուածէն աւելի լաւ արդիւնք տուած են այս կարգադրութիւնները եւ Միաբանութիւնը՝ յատկապէս երիտասարդներ՝ սիրով եւ ոգեւորութեամբ ենթարկուած են անոնց:

Բ. Մարքուած է վանքին մթնոլորտը, որոշ հոգեւորականներ, որոնց ներկայութիւնը վանքէն ներս բաղձալի չէ եղած, հեռացուած են:

4. Ս. Էջմիածնի երիտասարդ Միաբանութիւնը յուսալից եւ խոստմնալից է. անոնց հոգեւոր դաստիարակութիւնը աւելի ամուր հիմքերու վրայ դնելու համար միջոցներ ձեռք առնուած են, օր. Ս. Գրքի ընթերցում, շաբաթը երկիցս քարոզխօսութիւն, եւայլն:

7. Զեռնադրուած են 7 նոր սարկաւազներ:

8. Կրճատուած է աշակերտաց թիւը. ձեմարան պահուած են այն աշակերտները՝ որոնք յոյս ներշնչած են, թէ պիտի նուիրուին եկեղեցական ծառայութեան: Ներկայիս աշակերտաց թիւն է 24, բաժնուած երեք դասարանի վրայ:

9. Էջմիածին պաշտօնաթերթի խմբագրութիւնէն հրաժարած է Փրոֆ. Ա. Աբրահամեան, իր տեղը անցած է Փրոֆ. Ա. Առաքելեան:

10. Ներքին թեմեր վերակազմուելու վրայ են, նոր եկեղեցիներ հետզհետէ պէտք է բացուին. բացուած է Մոսկուայի եկեղեցին. եկեղեցիները վերաբանալու հարցը նպաստաւոր ճանապարհի վրայ է, դժուարութիւնը հոգեւոր մշակներու պակասութեան մէջ է:

11. Բացուած է յատուկ աշխատանոց՝ ուր կը նորոգուին եկեղեցական սպասներ:

12. Կարգաւորուած են դիւանատունը եւ Մայր Աթոռի հաշուապահութիւնը, իրենց ուրոյն պաշտօնեաներով:

ՆՅ-ԴՅ-ԷՅ ԷՅ-ԴՅ-ԴՅ-ԷՅ. — Մայր Աթոռի նիւթական կացութիւնը միխթարական է. ներքին եկամուտներ բաւականաչափ են. տեղական եկեղեցիներու մոմավաճառութեան արդիւնքը կը յատկացուի Մայր Աթոռին: Եթէ թեմեր աւելի լաւ կազմակերպուին՝ եկամուտներ կարելորդ չափով կրնան աւելնալ: Մայր Աթոռի պիւտճէն է 1,800,000 Ռուբլի: Հաւանաբար բաց ունենայ Մայր Աթոռը տարուան վերջը, կը յուսացուի այս բացը գոցել արտասահմանի թեմերէն եկած նուիրատուութիւններով: Կայ նաեւ եկեղեցիներու նորոգութեան հարց: Այս բոլորը կը մտածուի իրագործել արտասահմանի հայութեան օժանդակութեամբ եւ հաւանաբար նաեւ Գալուստ Կիւլպէնկեանի Ֆօնտէն կատարուելիք յատկացումներով:

Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը, բաղկացած է չորս եպիսկոպոսներէ եւ հինգ աշխարհական անդամներէ, եւ կը գործէ կանոնաւոր կերպով: Ա. Իսահական, իրեն պատուոյ անդամ, թանկագին օժանդակ մըն է Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին մէջ, Խորհուրդին կը նախագահէ Կաթողիկոսը:

Այս բոլոր ծրագիրները, ըսաւ Վեհափառը, կը հիմնուին գիտակցութեան մը վրայ, թէ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցին մէկ ամբողջութիւն է, զլուս ունենալով Ս. Էջմիածինը եւ գործակից միւս նուիրապետական Աթոռները եւ թեմերը: Այս գիտակցութիւնը ամէն բանէ վեր պէտք է դասել: Այս գիտակցութեամբ մենք որոշեցինք այցելել արտասահման եւ անձամբ մասնակցել Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Հայրապետական ընտրութեան: Թէեւ ժամանակին հասանք Անթիլիաս, սակայն դժբախտաբար չտեսանք նման գիտակցութենէ մը բխող պայմաններ Անթիլիասի մէջ: Մեր գերագոյն մտահոգութիւնը եղաւ Անթիլիասի ընտրութիւնները կատարուած տեսնել համաձայնութեան եւ համերաշխութեան միջնորդութիւն մը մէջ: Վեհափառը իսպառ մերժեց կարգ մը թերթերու անպատասխանատու վերագրումը թէ Մայր Աթոռ կուգայ Անթիլիաս յետին միտքերով: «Մեր միակ նպատակն էր, յարեց Նա, որ Անթիլիաս որեւէ ձեւի տակ դուրս չմնար Հայաստանեայց եկեղեցւոյ սիրոյ ամբողջութենէն: Մենք դժբախտաբար այս ոգին չտեսանք այնտեղ: Սիրոյ, եւ համաձայնութեան նպատակին ի վերջոյ պիտի հասնինք. Աստուած պիտի օգնէ մեզի եւ պիտի լուսաւորէ մեր ճամբան»:

Ամեն. Տ. Գարեգին Պատրիարք բոլորին անունով շնորհակալութիւն յայտնեց Վեհափառ Հայրապետին իր յուսադրիչ զեկուցման եւ հակառակ դժուարութեանց՝ իր ոգեւորիչ լուստեսութեան համար: Յոյս եւ վստահութիւն յայտնեց, որ Հայաստանեայց Եկեղեցին պիտի պահպանէ իր միութիւնը երեք նուիրապետական Աթոռներու եւ թեմերու անկեղծ եւ անշահախնդիր գործակցութեամբ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հետ:

Ժողովի առաջին այս նիստը վերջացաւ ժամը 1ին, ժամը 5ին վերստին գումարուելու որոշումով:

(ՇԱՐՈՒՆԱՅԵԼԻ)

ԿՐԾՆԱԿԱՆ

Ո՞Վ Է ԲԱՐԻ

Աշխարհի վրայ զարմանալի մարդիկ կան, զարմանալի իրենց տգիտութեամբ: Մարդիկ՝ որոնք կը կարծեն թէ իրենք սուրբ են և փրկութեան պէտք չունին և իրենց այս աշխարհէն անտեղեակ վիճակով, իրենց տգիտութեան մէջ կը խորհին թէ քանի որ մարդասպանութիւն չեն ըրած, քանի որ զոդութիւն չեն ըրած, քանի որ ուրիշներուն նեղութիւն չեն պատճառած, ուրիշներու առակտն է որ ըսեն թէ իրենք սուրբ և արդար մարդիկ են: Կրնանք ըսել թէ աշխարհի մարդոց մեծ մասը այդպիսիներէն է բաղկացած: Բայց անոնք կը մոռնան որ ըսուած է «չիք օք բարի բայց մի Աստուած»: Սաղմոսերգուն ալ կ'ըսէ. «Երբեք չկայ մէկը աշխարհի մէջ որ բոլորովին բարիք գործէ, նոյնիսկ մէկ հոգի չկայ»:

Արդարեւ, երբ մտածելու ըլլանք Աստուծոյ վրայ, երբ մեր մտքին և հոգիին մէջ մեր տկար մարմնով փնտնէք պատկերացնել Աստուծոյ մեծութիւնը, ամենակարողութիւնը, բարութիւնը և վերջապէս Աստուծոյ բոլոր կատարելութիւնները և միւս կողմէ դառնանք և մեր անձին վրայ ակնարկ մը նետենք, մեր տկարութիւններուն վրայ, մեր փորձութիւններուն վրայ, այն ատեն է որ Աստուծոյ լոյսին ներքեւ կը տեսնենք թէ մենք որքան մեղաւոր ենք:

Վասնզի կարելի է որ մէկը համարձակի ըսել թէ ինք սուրբ և կատարեալ մարդ է, որքան ատեն որ կ'ապրի այս աշխարհի մէջ: Ինչպէս Ս. Ղուկաս կ'ըսէ. «Ոչ է մարթ չը զալ դայթակղութեան»: Վասնզի չկայ մարդ մը որ չգայթակղի երբ կը խօսի մեղքի և ներողութեան մասին: Աշխարհը այնպիսի վայր մըն է որ երբ կը քաշենք անոր մէջ, մեր ոտքերը քարերու կը դարձնուին և կ'իյնանք. կ'իյնանք մեղքի մէջ:

Սակայն բաւական չէ միայն մեղ համար մեղքէն զերծ մնալ: Աւելին կը պահանջուի մեղմէ: Մեղքերը երկու տեսակ են, ներգործական և զանցառական: Ներգործականը այն է որմէ պէտք է հրաժարինք: Պէտք է

հպարտ, ամբարտաւան կամ նախանձօտ ըլլանք. պէտք է բարկանանք. պէտք է հրաժարինք բոլոր այն եօթը ծանր, մահացու մեղքերէն՝ որոնք մեր հոգին կ'ապականեն և որոնց հետեանքով մենք ամէն անօրէնութիւն կ'ընենք: Մեղքերէն ամենէն մեծն ու առաջինը՝ հպարտութիւնը, աղբիւրն է ամէն չարեաց: Առաջին մարդը այդ մեղքը գործեց և ամէն մարդ որ կը ծնի այդ մեղքը ունի: Վասնզի եթէ ինքզինքդ ընկերէդ աւելի կարեւոր մէկը չնկատէիր, ինչո՞ւ պիտի գողնայիր անոր ինչքը: Ինչո՞ւ պիտի փնտէիր ընկերիդ, եթէ դուն ինքզինքդ աւելի բարձր չնկատէիր:

Բայց չի բաւեր որ մենք ներգործական կարգ մը մեղքերէ հեռու կենանք, այլ պէտք է հրաժարինք նաեւ զանցառական մեղքերէն. այսինքն մեր պարտականութիւններուն մէջ չլիքանանք. քանի որ մեր պարտականութիւնները չկատարելով՝ աւելի մեղք կը գործենք: Մեղի ծանօթ է բարի Սամարացիին առակը: Առաջին անցնողը, Ղևառացին, ներգործական մեղք մը չգործեց: Բայց իր մեղքը աւելի ծանր էր՝ քանի որ անկեալը անտեսեց:

Եթէ մեր կեանքը զիտենք, պիտի տեսնենք թէ որքան զանցառական մեղքեր կը գործենք: Մեր պարտքն է կուռիլ այս մեղքերուն դէմ: Սրբութեան ճամբուն վրայ քաշել պէտք է և չհպարտանալ թէ մենք արդար ենք. վասնզի, սրբութեան և արդարութեան սկիզբը և պայմանը մեղքին ճանաչումն է: Ո՞վ կրնայ լիով մագլցիլ եթէ չգիտեր թէ ինք ստորոտը կը գտնուի: Ինչպէս կարելի է յառաջանալ երբ չենք գիտեր թէ մենք ետեւ ենք մնացած: Մաքսաւորին պէս պէտք է կուրծքը ծեծել և մեղայ ըսել. որովհետեւ ամէն մեղք զԱստուած կը լիբաւորէ և մեղ մահուան կ'առաջնորդէ:

Չենք կրնար գայթակղութենէն զերծ մնալ: Ինչպէս մանուկը իր յանցանքը կը խոստովանի և հայրը կը ներէ անոր և զայն կը սիրէ և անոր աչքերուն մէջ կը տեսնէ անոր երջանկութիւնը և խայտալը ուրախութենէն, ճիշդ այդպէս երբ քրիստոնեան ներկայանայ Աստուծոյ և Անոր անտես աչքին առջև խոստովանի իր մեղքը, Աստուած կը ներէ և զայն կ'ընէ մաքուր քան զլոյս: Ո՞վ կրնայ մեղ ներել եթէ ոչ Աստուած:

Մանուկին ուրիշ մանուկ մը կրնա՞յ ներել, ի՞նչ բան կրնայ հաւասարիլ այն երջանկութեան զոր մանուկը կ'ունենայ երբ իր հայրը կը ներէ իրեն: Մարդուն ներողութիւնը չի կրնար տալ մեզ այն երջանկութիւնը զոր Աստուծոյ ներողութիւնը կու տայ: Աստուած կը ցուցնէ մեզ միջոցները որոնց շնորհիւ կրնանք արժանանալ իր ներողութեան: Այդ միջոցները եկեղեցւոյ խորհուրդներն են զոր ինք Աստուած հաստատեց: Ներողութեան կ'արժանանանք խոստովանելով քահանային առջև, սակայն անոր մէջ և անոր ետին տեսնելով զԱստուած:

Մեր մեղքին դէմ մղած կռիւը մեր հոգիին ուժ կուտայ: Հոգիին այս զօրութիւնն է որ մեզ կը խոստանայ աւելի մեծ երջանկութիւն, փառք, կեանք, յաւիտենական կեանք: Այդ կռիւի շարունակական պայքարի մէջ մեզ զօրացնելու համար Աստուած հաստատեց Սուրբ Հաղորդութիւնը: Ինչպէս մեր մարմինը սնունդով կ'ապրի, նոյնպէս հոգին կ'ապրի Ս. Հաղորդութեամբ: Այսպէս մենք կրնանք վերստին կանգնիլ երբ գայթակղութիւնը գայ և իյնանք: Զի կրնար գայթակղութիւնը չգալ, կ'ըսէ Աւետարանը, բայց երբ այդ գայթակղութիւնները կուգան, պէտք է գիտնանք որ Աստուած մեզի կուտայ միշտ՝ վերստին կանգնելու պատենութիւնը:

Բայց մեր էութեան և մեր հոգիին խորերէն եկող ապաշաւին ձայնը վարժութիւն մը ըլլալու չէ երբեք, և ոչ ալ մեղանջը թնեռու վրայ յանկերգ մը: Մեր Տիրոջ՝ Քրիստոսի կենարար մարմինը և արիւնը մեր մէջ ընդունելէ առաջ պարտինք մեր մտքերը և սրտերը սրբել և անմեղութեամբ բացուիլ առ Աստուած թոստովան լինելով զգալունիս սրտից մերոց ծածկագիտին Աստուծոյ: Մեր համբուած օրերը այս աշխարհի վրայ, նպատակ պէտք է ունենան քրիստոնաւայել կեանքով մը շահիլ յաւիտենական կեանքը: Անխոստովան մնացած մեղքերը մեր ներսիդին կը նմանին պալարի մը: Անհրաժեշտ է որ գիտակցինք և սաղմոսերգուն նման ճիգ ընենք խոստովանելով թեթեւալու մեղքերու ծանրութենէն և սուրբ, մաքուր խղճով մը ընդունինք մեր Տէրը: Պէտք է խոստովանիլ գիտակցօրէն. — «Զանօրէնութիւնս իմ ես ինձէն

զիտեմ, և մեղք իմ տուալի իմ են յամենայն ժամ»:

Եթէ Աստուած կը ներէ մարդուն, նոյնպէս մենք, նոյն սիրով և քաղցրութեամբ լեցուած, պէտք է ներենք մարդոց, վասնզի մենք Աստուծոյ զօրակիցներն ենք: Երբ Աստուած կը ներէ, մենք միայն որ քէն կամ ոխ պիտի պահենք, ատոր համար Ղուկաս Աւետարանիչ կ'ըսէ. «Եթէ եզրայրդ քու դէմ մեղանչէ և վերջը ներողութիւն խնդրէ, պիտի ներես և եթէ պէտք ըլլայ եօթանասունեօթը անգամ եօթը, պիտի ներես»: Վասնզի երբ մենք կ'իյնանք, զիտենք որ մեր եզրայրն ալ կ'իյնայ: Այսպէս միայն կրնայ քրիստոնեայ բանակը յառաջ երթալ, կրնայ յաղթութեան երթալ, և մենք, իբր այդ բանակին զինուորները, կռիւին օրէնքները, սիրոյ օրէնքը, պէտք է պահենք:

Բայց մեր Տէրը Ղուկասու նոյն զուլին մէջ կ'ըսէ. «Վա՛յ անոր որուն ձեռքով կուգայ գայթակղութիւնը»: Դուն երբ ընկերովդ օտք դնես, երբ եզրօրդ մեղքին պատճառ ըլլաս, վա՛յ քեզ, դուն դժոխքին աւելի խորերը պիտի նետուիս. մեղք զոր ձեռքը յանցանք է, իսկ մեղքի պատճառ ըլլալը շատ աւելի մեծ յանցանք, որովհետեւ ոչ թէ դուն միայն մեղքի մէջ կ'իյնաս, այլ ուրիշն ալ կը ձգես. վասնզի երբ մէկուն պատճառ կ'ըլլաս, այդ մէկն ալ ուրիշի մը պատճառ կ'ըլլայ, այսպէս կը շարունակուի և բանակը կը պարտուի, մեղքի համաճարակի մը զոհ երթալով:

Որքան ատեն որ յաղթական դրօշին տակ յառաջ երթանք, մեր հոգիին մէջ պիտի յորդի երջանկութիւնը, վասնզի յառաջ երթալուն և յաղթանակին ու կեանքի նուաճումին մէջ կը կայանայ ճշմարիտ երջանկութիւնը:

Ղ. Վ.

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԱՇԽԱՐՀԱՐԱՐ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Վերջերս Գահիրէի մէջ 1956, Մարտ 5-8ին գումարուեցաւ Եպիսկոպոսական ժողով մը, էջմիածնայ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Վազգէն կաթողիկոսի նախաձեռնութեամբ և իրեն նախագահութեան ներքեւ: Ժողովին ներկայ էին Կ. Պոլսոյ Ամենապատիւ Տ. Գարեգին Պատրիարք Խաչատուրեան, Երուսաղէմի Պատրիարքական Տեղապահ Տ. Եղիշէ Արքեպս. Տէրտէրեան և 13 ուրիշ հայ եպիսկոպոսներ: Սոյն Եպիսկոպոսական ժողովը՝ կարգապահական և կանոնական կարգ մը հարցերու շուրջ իր տուած մասնաւոր որոշումներէն յետոյ, ունեցաւ նաեւ ութը կարեւոր և Հայ եկեղեցիին համար խիստ կենսական որոշումներ՝ որոնցմէ երբորդն է հետեւեալը:

«Որոշուեցաւ Հայեքէն Աստուածաշունչի տպագրութեան 300ամեակին առիւ աշխարհաբարի քարգմանել եւ հրատարակել Աստուածաշունչ Մատեանը: Այս գործին ղեկավարութիւնը յանձնուեցաւ Ամենապատիւ Տ. Գարեգին Պատրիարքին, որ պիտի կազմէ ճիշդ հոգիւնոց յանձնախումբ մը, ձեռնարկը ի գլուխ հանելու 1966 թուականէն առաջ»:

Տպագրութեան գիւտէն ետքը 1666 թուականին էր որ առաջին անգամ հրատարակուեցաւ մեր գրաբար Աստուածաշունչը՝ Հոլանտայի Ամսթերտամ քաղաքին մէջ, էջմիածնայ հաշույն, Երեւանցի Ոսկան վարդապետի ձեռամբ: Այս իսկ պատճառաւ 1966ին հայ ժողովուրդը պիտի տեսնէ հայերէն գրաբար Աստուածաշունչի տպագրութեան 300ամեակը: Եպիսկոպոսական ժողովի որոշման համեմատ յառաջիկայ 10 տարուան ընթացքին պէտք է տեղի ունեցած ըլլայ Աստուածաշունչի այս աշխարհաբար թարգմանութեան հրատարակութիւնը, որ նկատուի այն Հայց. եկեղեցւոյ արդի լեզուով լոյս տեսած պաշտօնական Ս. Գիրքը:

* * *

Այս ձեռնարկին յաջողութիւնը ապահովելու համար կան մի քանի կարեւոր կէտեր, որոնցմէ մին է զայն հովանաւորող անձին ձեռնհասութիւնը ու անձնական արժանիքը, ինչպէս նաեւ նուիրումն ու հաւատքը իր ստանձնած գործին հանդէպ: Աւրախ ենք որ Կ. Պոլսոյ Գարեգին պատրիարք կը լրացնէ այս պայմանները իր վրայ: Ինքը կամաւորապէս արդէն իր անձնական ֆանքերով Նոր Կտակարանը ամբողջութեամբ արդի գրական հայերէնով թարգմանած և հրատարակած է 1943ին, Պուէնոս Այրէսի մէջ, երբ կը պաշտօնավարէր հոն, Հարաւային Ամերիկայի իբր կաթողիկոսական պատուիրակ: Արմաշի մտացի ու փայլուն շրջանաւարտներէն մին է Պատրիարք Սրբազանը որ տակաւին Արմաշ չմտած ուսած է նաեւ Վենետիկի մէջ: Քաջ գրաբարագէտ է, զարգացեալ եւ եւրոպական մի քանի լեզուներու տեղեակ: Իսկ իբր հաւատաւոր ու զաղափարապաշտ եկեղեցական բարձր պահած է միշտ իր կոչման վեհութիւնը: Այս տեսակ ձեռնարկի մը ղեկավարութիւնը ստանձնելու և զայն ի գլուխ հանելու ներկայիս յարմարագոյն անձն է Կ. Պոլսոյ պատրիարքը, որուն վստահած է Եպս. Ժողովը այս սուրբ գործը:

Յաջողութիւնը ապահովող երկրորդ կարեւոր կէտն է մասնագէտներ գտնել և գործը բաժնել անոնց մէջ՝ իւրաքանչիւրին պայմաններուն համեմատ: Երբ Եպիսկոպոսի Աղեքսանդրիա քաղաքին մէջ Հին Կտակարանի երբայեցերէն բնագրէն յունարէն թարգմանութիւնը տեղի կ'ունենար՝ Պաղոմէոս թագաւորի (Ն. Ք. 285-247) քաջալերութեամբ, գործը բաժնուեցաւ 70 մասլերութեամբ, գործը բաժնուեցաւ 70 մասնագէտ հրեայ զպիրներուն, որոնք իրարու հետ գործակցաբար յաջողութեան ձեռնարկէին: Այս իսկ պատճառաւ անիկա «Եօթանասնից թարգմանութիւն» (Septuagint) ա-

նունը կը կրէ իր վրայ: Աստուածաշունչի անգլիկներէն թարգմանութիւնը կատարուած էր ԺԴ. դարու մէջ Ճան Ուիլքիֆի ձեռամբ: Բայց երբ Անգլիոյ Ճէյմս թագաւորը՝ 1607ին ուղեց աւելի կատարեալ ուլա թարգմանութիւն մը ունենալ, 47 մասնագէտներ գտաւ և զանոնք 6 խումբերու բաժնելով դործը անոնց յանձնեց, և անոնցմէ ամէն մէկը սկսաւ թարգմանել իրեն ինկած բաժինը: Երկու տարի և ինը ամիս տեւեց թարգմանութիւնը և ապա հրատարակուեցաւ ամբողջութեամբ: Նոյն գործի բաժանումի հիման վրայ մեր այս աշխարհաբար թարգմանութիւնն ալ կրնայ ի գլուխ հանուիլ:

Աստուածաշունչ Մատեանը, բացի իր պարականոն մասերէն, կը բաղկանայ 66 կանոնական զիրքերէ, որոնցմէ 39ը կը գտնուի Հին՝ և 27ը՝ Նոր Կտակարանի մէջ: Բարեբախտութիւն մըն է որ, ինչպէս վերը յիշուեցաւ, Նոր Ուխտի 27 զիրքերը արդէն աշխարհաբարի թարգմանուած ու հրատարակուած են հատորի մը մէջ Գարեգին պատրիարքի զոհողութեամբ: Ուստի ներկայ գործն է մինակ Հին Կտակարանի 39 զիրքերը արդի աշխարհաբարի վերածելու համար բաժնել բարձր ուսումով օժտուած հայ եկեղեցականներուն՝ և եթէ կայ, մասնագէտ աշխարհականներուն ևս: Այս ուղղութեամբ կարելի է օգտուիլ նաև Վենետիկի և Վիէնայի Միաբանութեան գրտուն անդամներէն, նոյնպէս Եւրոպացի և Ամերիկացի հայերէն, երբայերէն ու յունարէն լեզուներու տեղեակ մասնագէտ գրտուններէն:

Թարգմանութեան այս ձեռնարկը թէև Հայ եկեղեցիէն կը բղխի, բայց յարանուանական հանգամանք ունենալէ աւելի զուտ հայկական համազգային բնոյթ կրող հարց մըն է, և այդ իսկ պատճառաւ կը հետաքրքրէ բովանդակ հայութիւնը: Հայերէնը ամբողջ հայութեան լեզուն է: Հետեւաբար ինչպէս մեր նախնեաց զրարար Աստուածաշունչը, նոյնպէս այս հրատարակուելիք աշխարհաբար թարգմանութիւնը սեփականութիւնը պիտի նկատուի հայ Ժողովուրդի բոլոր խաւերուն, առանց յարանուանական և հատուածական խտրութեան:

Թարգմանիչները կրնան աչքի առջև ունենալ մեր զրարարին հետ միասին միա-

խոնարներու աշխարհաբար Աստուածաշունչը, ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանի խնդրանքով Ս. Գրոց Ընկերութեան հրատարակած զրարար Ս. Գիրքը, որուն մէջ նշանակուած են երբայեցիներէն բնագրի և յունական թարգմանութեան միջև գտնուած տարբերութիւնները: Նմանապէս վերջերս Նոր սրբագրուած անգլիկներէն թարգմանութիւնը կրնայ լաւ ուղեցոյց ըլլալ թարգմանիչներուն համար: Եւ դարու մէջ մեր նախնիք Հին Կտակարանը հայերէնի վերածեցին Եօթանասնից թարգմանութեան վրայէն: Լաւ է ուստի աչքի առջև ունենալ նաև թէ՛ այն և թէ՛ բուն երբայեցիներէն բնագիրը:

Երբ թարգմանութեան գործը աւարտի, Ս. Պատրիարք Հայրը իր վերջնական սրբագրութիւնները կատարելէ ետք զայն կը յանձնէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նկատողութեան, առ ի վաւերացում:

* * *

Ուրիշ կարևոր կէտ մըն ալ այս ձեռնարկին ծախքը հոգայու հարցն է: Գործը որքան հակայ է, նոյնքան ծախսալից: Բոլոր այս ծախքը հայթայթելու համար կրնայ ղրմուիլ կարգ մը միջոցներու:

1. — Անհատական կամաւոր նուէրներէ զուրս՝ տարուան ընթացքին որոշել կիրակի մը — տաղաւարներէն մին կամ ուրիշ տօնական յարմար օր մը — և այդ առթիւ դրամ հանգանակել այս նպատակին համար բոլոր հայ եկեղեցիներուն մէջ, կեդրոնէ մը տրուած հրահանգին վրայ, առաջնորդարաններու հսկողութեան ներքև:

2. — Դիմել միաժամանակ այս նպատակը սիրող բարեկեցիկ հայերու, բացառիկ նուիրատուութիւններու համար: Երբ Գարեգին պատրիարք թարգմանեց Նոր Կտակարանը, անոր հրատարակութեան ծախքը իրրեւ մեկեանս, Հարաւային Ամերիկայէն Թուրքիայէն եղբայրները հոգացին: Այս գործին համար ալ երբ հայ Ժողովուրդին ղրմուի, նոր Թուրքիայէն կրկին կրնան երեսն գալ անտարակոյս:

3. — Անգլիական և Ամերիկեան Սուրբ Գրոց հրատարակչական ընկերութիւններուն ևս կրնայ ղրմուիլ, օգտուելու համար անոնց ալ աջակցութենէն: Սուրբ Գիրք հրա-

տարակող սոյն ընկերութիւնները, առանց յարանուանական խտրութեան, արդէն այս նպատակին համար կազմուած են: Անգլիոյ Աստուածաշնչական Ընկերութիւնը 1817ին, մեր Աստուածաշունչի գրաբար թարգմանութեան բնագրէն Կալկաթայի մէջ տպագրել տուաւ 2000 օրինակ: Միաժամանակ Ռուսական Աստուածաշունչի Ընկերութիւնը 5000 օրինակ հրատարակեց և ցրուեց Աստուածաշունչի գրաբար թարգմանութեան: Գրաբար Աստուածաշունչի հրատարակութեան առթիւ, Վարժապետեան ձեռնարկը յաջողցնելու համար այս ընկերութիւններուն օժանդակութիւնը վայելեց: Երբ նորէն դիմուի Ս. Գրոց ընկերութիւններուն, անոնք նիւթական անկեղծութիւն տալէ զատ, թերևս մասնագէտներ ալ կը տրամադրեն, թարգմանութեան գործը դիւրացնելու համար:

Բայց և այնպէս, առանց օտարին դիմելու, եթէ կրնանք մեր ազգային միջոցներով ապահովել ձեռնարկին յաջողութիւնը, ի հարկէ աւելի նախընտրելի է:

* * *

Այս ձեռնարկը նիւթական ու բարոյական զոհողութիւն պահանջող հսկայ գործ մըն է, բայց արդիւնքը լիովին կ'արդարացնէ տեղի ունենալիք բոլոր զոհողութիւնները: Որովհետեւ անիկա ունի մեզի համար թէ՛ ազգային և թէ՛ կրօնական տեսակէտէ մեծ նշանակութիւն:

Անոր ազգային նշանակութիւնը հայերէն լեզուի և հայ մշակոյթի զարգացման տեսակէտէն է: Արդի աշխարհաբար լեզուն այս առիթով աւելի պիտի յղուի, և ասիկա ինքնին մեծ նպաստ մըն է մեր ազգային մշակոյթին համար: Իսկ ամենամեծ օգուտը այս ձեռնարկին իր կրօնական հանգաման-

քին մէջ է: Քանզի այն ի բնէ կրօնական բնոյթ կրող ձեռնարկ մըն է:

Երբ գործը աւարտի և այս աշխարհաբար թարգմանութիւնը երկու կաթողիկոսարաններու և երկու պատրիարքարաններու կողմէ կոնդակներով ներկայացուի հայ ժողովուրդին՝ որ կարգայ զայն օրուան իր հասկցած լեզուով և օգտուի անոր հօգեպարար պատգամներէն, ասիկա հայութեան մէջ կը ստեղծէ մեծ խանդավառութիւն և կրօնական վերածնունդի նոր շրջան մը:

Հինգերորդ դարու մէջ երբ Ս. Սահակի և Ս. Մեսրոպի ձեռամբ Աստուածաշունչը հայերէն լեզուի թարգմանուեցաւ, պատմութենէն գիտենք թէ ինչ եղաւ արդիւնքը: Մեր մէջ յառաջ եկաւ կրօնական մեծ արթնութիւն մը, որուն անմիջական ազդեցութեան ներքեւ ոչ միայն եկեղեցականներ և աշխարհականներ՝ այլ հայ իգական սեռը, Տիկնայք փափկասուցն նաև Ս. Գիրք կը կարդային, կ'աղօթէին և Սաղմոս կ'երգէին հանապազ: Եւ յառաջ եկած կրօնական այս վերածնունդը նկարագրելու ատեն պատմաբան Ղազար Փարպեցին Եոպիի հետեւալ խօսքը փոխ առնելով կ'ըսէ. «Աստուծոյ խօսքը երկիրը այնքան լեցուց՝ ինչպէս ջուրը ծովը»:

Հայ եկեղեցին իր զարգացման համար անհրաժեշտօրէն այժմ ևս պէտք ունի այս տեսակ վերածնունդի մը, որուն նախնական քայլերէն մին է ի հարկէ ժողովուրդին ձեռքը տալ իր հասկցած լեզուով եկեղեցիին պաշտօնական Աստուածաշունչ Մատեանը՝ որ կարգայ զայն ու հետաքրքրուի իր կրօնքով, և իր եկեղեցիին բարոյական ազնուացուցիչ ու գեղեցկացուցիչ արժէքներով:

ԳՐ. Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՍԷՆ-ՏԸՆԻԻ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Այցելելով Լեւոն Ռուսինեան բազաւորի դամբարանը

Սէն Տընիի սանարին մէջ հրնադարեան,
 Խորաններ ցուրս,
 Պլպըլացող կանքեղ ու մոմ,
 Կամարներէն կարող երկիւղն
 Անդէնական բսուեցնեալուն
 Ու դամբարանն հայ արքայի մ'եղբրական,
 Օ՛, բաւական եղան ինծի
 Որ ես անցնիմ միջոցներէն անհանգրւան,
 Գամ բախելու
 Սեւ, մահազու
 Դարն ու շրջանն
 Մեր ազգային հե՛՛ք Պատմութեան...
 Ո՛վ զահագուրկ հայոց արքան,
 Յաւեհ խաբուած ու սանջակոծ
 Խօշ խաղերէն հաղաքական,
 Խոստումներէն օտարական
 Ու դաւադիր սագրանքներու
 Դուն զո՛հն ածան...
 Արեւներուն եւ ռազմերու
 Հուր ու բուրէն հալածական,
 Ողջակիզո՛ւմ ախորական,
 Ողջո՛յն քեզի...
 Դարե՛ր յետոյ, Սէնի ափին
 Օ՛ ցաւազին
 Մեր հանդիպո՛ւմն այս գաղթական...
 Յուզումնաւառ ու երկիւղած՝
 Շիրմիդ դիմաց՝
 Ես կը հակիմ վիհերուն վրայ մեր անցեալին...
 Ու դողդազային՝
 Կը զննեմ խորքը լքումիդ, այս գաւառան...
 Օ՛, ողջո՛յն քեզ կարօտազին,
 Դուն վերջին լո՛յսը սրբազան,
 Թագապրսակ մեր կամարին... :
 Այս ողջոյնով կարօտախանձ՝
 Կը միանան ու կը ձուլուին կարծես տակաւ,
 Դարերն անցեալ եւ ապագան
 Եւ դուն ու ես,
 Խորհրդանիշ դարձած այլեւս
 Վերապրումի մեծ խորհուրդին՝
 Դուրս կը բռնինք
 Մթնոլորտէն այս մահառան
 Ա՛լ բսացած ուժ ու մական
 Կեանք ու շարժում,
 Մեծ իրաւունքը գոյութեան:
 Լքեմք քեզմիջ
 Մոխիրներուն անգոհն ու վիշ,

Ծիածանի գոյներուն պէս լուսածածան՝
 Ա՛լ կը մեկնինք դէպի սահմանն
 Հայրենական մեր աշխարհին... :
 Յանձնած ձեռքերդ
 Իմ ձեռքերուս գորովանքին՝
 Ու ցնծազին
 Կ'անցնինք համբէն մեր Պատմութեան... :
 Հայո՛ց արքան,
 Վերածաղկած տե՛ս Աւերակն
 Հին եղեմին...
 Ու Սեւանի զմուխս ափին՝
 Ունկն դիր սրտի մը կենդանի
 Սա մեծ սրտին...
 Ահա՛ մարդիկն աներկեւան
 Որ կը հիւսեն օդակ օդակ
 Լուսապրսակ
 Հսկայ շիրան
 Մեր պատմութեան,
 Եղբայրութեա՛ն ալ մարդկային... :
 Եւ բազմադար Մրշակոյրին
 Արմենական...
 Դուն՝ իր անցեալն
 Ու ես ներկան՝
 Երաշխիքն ենք
 Իր կենսայո՛րդ Ապագային...
 Պիտի երբե՛ք ձեռքերդ մեր
 Զրկարկառին
 Արեւմուտքի նենգ խաղերուն,
 Անգուր դաւին...
 Քանի որ դուն
 Յաւեհ արքուն,
 Փորձառութեան ա՛յլն ես ներհուն,
 Քանի որ ես՝
 Զինուած այլեւս
 Ուժ մ'եմ կանգուն...
 Յառաջանա՛նք արդ ձեռք ձեռքի
 Զօղած անցեալն ու ապագան
 Դէպի սահմանն
 Յաւերժական Արարաթին...
 Ու դարբնելով կամար կամար,
 Սիւներն անյաղք եւ անհամար
 Մեհեմետներուն՝
 Ուր լուսածին նոր սերունդներ
 Դիւցազներու արմենական՝
 Նոր Վարդաններ արեւաշուի՝
 Պիտի բնակին... :

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆՔ

ԵՍ ԻՄ ՄԱՆԿԱՆ ՆԱԾԻ

Ես իմ մանկան մազադարձներ չըլի ցոյց,
— Դիսե՞ս, զղաս, — ասի նրան հայրաբար, —
Գրեմ են այս հին, բացի զրեք լինելուց,
Մի այլ, խորին խորհուրդ ունեն մեզ համար:
Նայիր այս հին, դառեք բերած բերքերին,
Այս ձողերին՝ մեր մայրենի բարբառի
Առուներին, վտակներին, գետերին:
Նրանք ճանաչում են միշտ դեպի վրիթարի
Խմացութեան ուկիանոսը մարդկութեան՝
Տուրք ազնիւ՝ իր օրերից մանկութեան
Մինչեւ այսօր միշտ աննուաճ եւ տկուր:
Այդ մեծ ծովում կան աւելի մեծ գանձեր:
Մերը համեստ, բայց դա մե՛րն է հոգեւին,
Հպարտացիր հասկանալով գանձը մեր,
Որ պապերը ժառանգութիւն մեզ չըլին:

Ես իմ մանկան աւերակներ չըլի ցոյց,
— Դիսե՞ս, զղաս, — ասի նրան հայրաբար, —
Խլեակներն այս բացի խլեակ լինելուց,
Մի այլ, խորին խորհուրդ ունեն մեզ համար:
Նայիր աւեր ոստաններին մեր ցուած,
Գլուխները ասես սրով բացրած՝
Ազօրները բողած կիսատ ու բերի:
Նայիր կանգուն այս որմերին վշատոյգ,
Կամարներին՝ կոտրած, առկալս բելի պես,
Որ կործանիչ աղէտներից չալով խոյս
Ասես, ձգե՛լ եւ բռնե՛լ են դեպի մեզ:
Կան աշխարհում, աւերակներ հոյափառ,
Անգեղազանց, զնա՝ Հռոմ եւ Սբեմ...
Բայց մեր պապերն ա՛յս են բողբլ մեզ համար,
Նրանց փառքին մերը դիզել աշխատեն:

Ես իմ մանկան մեր դառները չըլի ցոյց,
— Դիսե՞ս, զղաս, — ասի նրան հայրաբար, —
Այս դառները, բացի դառներ լինելուց,
Մի այլ, խորին խորհուրդ ունեն մեզ համար:
Նայիր այս մեր ոսկեծածան արտերին,
Այգիներին՝ հարսների պէս գեղեցիկ:
Ջրանցներին մեր կապտեակ, նոր ու հին,
Արդիւնքի ժամանակը դեռ փորած:
Դեղեցիկ են մեր դառները պսղաւոր...

Կան աշխարհում ուրիշ դառներ չեն ու նոյն,
Բայց սրա՛նք են մեզ օրօրան դարաւոր,
Աշխատանքի եւ վայելքի մեզ կանչող:
Այստե՛ղ է, որ առատօրէն հեղեցին
Մեր պապերը քնինք, արցունք եւ արիւն,
Եւ այն, իբրեւ մեծ սրբութիւն բողբցին
Սերունդներին ժառանգութիւն մնայուն:

Ես իմ մանկան քաղաքներ չըլի ցոյց,
— Դիսե՞ս, զղաս, — ասի նրան հայրաբար, —
Քաղաքներն այս բացի քաղաք լինելուց,
Մի այլ, խորին խորհուրդ ունեն մեզ համար:
Նայիր այս մեր քաղաքներին անհանգիստ,
Գոխներին՝ նեմարտութեան պէս շիտակ,
Երկնակարկառ պալատներին վեհանիստ,
Ուր արուեստն է դրել անմեռ յիշատակ:
Կան աշխարհում շատ քաղաքներ հոյակերտ,
Ուր ոսկին է իշխում սրբին եւ հոգուն,
Ուր մեծազն է հրեշտակ մարդակեր,
Յուցադրել իր հրաշքներն ազնիւն...
Քաղաքներում մեր՝ զարուհն է մարդկութեան,
Սեղծագործ ոգու անվերջ եւ ու զեռ,
Կառուցման մեջ քաղաքների մեր շիտակ
Մարմնանում է մեր հանճարը մարդասեր:

Ես իմ մանկան մեր երկիրը չըլի ցոյց,
— Դիսե՞ս, զղաս, — ասի նրան հայրաբար, —
Այս երկիրը, բացի երկիր լինելուց,
Մի այլ, խորին խորհուրդ ունի մեզ համար:
Նայիր այս մեր հին երկրին վերափոխ,
Ժողովրդին ոգեւորող, վերածին,
Սեղծագործման այս կորովին յարանող,
Որ կեանքի է կոչում նոյնիսկ մեռածին:
Հողագնդի վրայ կան այլ երկիրներ,
Ուր կան եւ այլ ժողովուրդներ եւ այլ կեանք:
Բայց այս մե՛րն է, օ՛, հայրենիքն է այս մեր,
Ուր ազատ են մարդու ոգին, աշխատանք:
Այս ե՛ւ մերն էր ե՛ւ մերը չէր դառնով,
Բայց ասացինք մի օր՝ «ընդմիշտ այդ մերն է»:
Ծաղկեցնենք այն ոգով, սրով եւ սիրով,
Արժէ նրա համար ապրել ու մեռնել:

ՎԱԴԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՅ

ՊԵՏՄԵ-ԲԱՆԵՍԻՐԵԿԱՆ

ՊԱՊ ԱՐԹԱԿՈՒՆԻ

Գ. Ա. ՈՒԽԵ.

ՄԵԾ ՀԵՐՁՈՒԱԾԸ

1. ԲԻԲԼՈԳԻԱԿԱՆ ԶՈՒՄԵԼԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

Մեր այս գրքին ծրագիրը թոյլ չտար որ մանրամասնօրէն նկարագրենք քրիստոնէութեան ծագումն ու զարգացումը առաջին չորս դարերուն, անոր պայքարը արեւելեան ուրիշ աղանդներու և կրօններու հետ, մանաւանդ Միթրաիզմի, որուն զըլխաւոր խորհուրդները և արարողութիւնները Բրիտոնեայ Եկեղեցին պիտի իւրացնէր:

Ոչ ալ կրնանք երկարօրէն անդրադառնալ՝ քաղաքական իշխանութեան հետ Եկեղեցիի ունեցած բախման խոռովալի փուլերուն: Միակ կրօնական համայնքը, որ ընդարձակած աւալ կայսրութեան բազմաթիւ այլակրօն ժողովուրդներու մէջ՝ պիտի հրօշակուէր «մարդկութեան թշնամի» կրօնք մը, և ըստ այնմ հալածանքի ենթարկուէր պետութեան կողմէ: Բացառութեամբ հրեաներու, որոնց մասնաւոր արտօնութիւն տրուած էր իրենց «տարօրինակ» կրօնական հաւատալիքները կիրարկելու, այն հասկացողութեամբ որ տէրութեան շահերը անարգելու կամ ոտնակոխ ընելու փորձ չկատարեն:

Սակայն, Բրիտոնեայ Եկեղեցւոյ դարգացման և անոր գլխաւոր անցքերուն խիստ համառօտ մէկ պատկերը, մասնաւորաբար Զորրօրդ դարուն, անհրաժեշտ է, քանզի քրիստոնէական աշխարհի այս պատկերը՝ Զորրօրդ դարու առաջին կէտին, մեծ ազդեցութիւն պիտի ունենար Պապ Արչակունիի վրայ, անոր նկարագրի կազմութեան, և անոր գործելակերպին: Գրեթէ ոչ մէկ հայ պատմաբան, ըստ արժանւոյն, ուշա-

դրութիւն դարձուց Պապի կարճատև կեանքը գունաւորող այս կէտին, և որպէս արդիւնք, երիտասարդ հայ թագաւորի պատկերը կը ներկայացուի մուշապատ, եթէ ոչ այլանշանաւոր:

Սկզբնական քրիստոնէութիւնը երբ, Պօղոս Առաքեալի միջոցաւ, իր երրայական խանձարուրը պատռելով, դադրեցաւ հրէական աղանդ մը ըլլալէ, և հեթանոսներու քարոզուելիք կրօնքի մը հանգամանքը ստացաւ, խիստ դանդաղօրէն սկսաւ տարածուիլ Հռոմէական կայսրութեան մէջ:

Առաւելապէս քաղաքներու մէջ արմատ ձգեց ի սկզբան: Առեւտրականներու, արհեստաւորներու, և ի մասնաւորի՝ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ գտնուած հռոմէական բանակներու մէջ ծառայող զինուորներուն կողմէ, այս արեւելեան կրօնը կը բերուէր Եւրոպայի մեծ քաղաքները, ուր հետզհետէ Եկեղեցական համայնքներ կը կազմակերպուէին: Պօղոս Առաքեալի Թուղթերը զբոլուած են մեծ քաղաքներու հաւատացեալներուն, Հռոմ, Սելանիկ, Կորնթոս, Եփեսոս, Գաղատիա:

Առաջին չրջանին, Հռոմէական կայսրերը կարեւորութիւն չտուին այս խմբակներուն, և զանոնք հալածելու գաղափարը մտքերնէն չանցաւ: Ստուարաթիւ, այլացեղ և այլակրօն ազգութիւններէ հպատակներ ունեցող այս ընդարձակած աւալ պետութիւնը, անցեալի մէջ, ունէ ժողովուրդ չէր հալածած իր կրօնական հաւատքին համար: Ողիմպոս լերան աստուածները բախում չունէին նեղոսի հովտի բազմաթիւ աստուածներուն, ոչ ալ այս վերջինները՝

Հռոմի աստուածներուն թշնամական աչքով կը նայէին:

Եթէ նոյնիսկ ժողովուրդներ իրարու հետ բարեկամ չըլլալին, ահոնց բազմատեսակ աստուածները երբեք չէին մարտնչէր մէկմէկու դէմ, կամ իրենց քուրմերու միջոցաւ չէին յայտարարեր թէ այսինչ աստուածները գերադաս էին միւսներուն:

Բայց քրիստոնեաները՝ միւս աստուածներու հաւատաւորներէն բոլորովին տարբեր տեսակէտներով հրապարակ եկան: Իրենց հաւատալիքներու մէջ անգիծող, և զործունէութեան մէջ յանդուգն: Եւ երբ իրենց թիւը հետզհետէ աւելցաւ, և բնակչութեան մէջ զանազանիւ խոշոր համայնքներ դարձան, պետական առաջնորդներու մտահոգ ուշադրութիւնը հրաւիրեցին իրենց վրայ: Խուճեր, օտարոտի գաղափարներով տուգործած, որոնց խօսքն ու զործը յայտնապէս հակառակ և փնտաակար էին տէրութեան գերագոյն շահերուն:

Մէկէ աւելի պարագաներ՝ քրիստոնեաներու վրայ դարձուցին կայսրերու նախ կասկածը, ապա թշնամութիւնը:

Կայսրութեան բոլոր հպատակներէն կը պահանջուէր պաշտամունք կատարել կայսեր անձին: Սա հաւատարմութեան նշան էր, համազօր մեր օրերու պետական դրօշակին տրուած ողջոյնին:

Քրիստոնեաները մերժեցին պաշտամունք կայսեր, բան մը, որ կայսրութեան միւս հպատակները անխափր և անտրտունջ կը կատարէին, բացի պետական արտօնութեամբ զերծ կացուցուած հրեաներէ:

Աւելի ծանրակշիռ պարագայ: Քրիստոնեաները զինուորական ծառայութեան հանդէպ յամառ դժկամակութիւն ցոյց կու տային, որովհետեւ զինուորը ըլլալ և մարդ սպանել՝ քրիստոնէական սկզբունքներուն հակառակ կը նկատէին: Ինչպէս կը տեսնէք, այդ ատենուայ քրիստոնեաները տարբեր ըմբռնում ունեցած ըլլալու էին իրենց հաւատքի մասին, քան մենք:

Եկեղեցւոյ Հայրերը չէին տատամսեր պնդելու թէ կայսեր բանակներուն մէջ զինուորական ծառայութիւն՝ բոլորովին հակառակ էր քրիստոնէութեան ոգւոյն: Նոր վարդապետութեան կորովի ջատագովներէն մին, Չորրորդ դարու սկզբին, Լակտանտիոս, «Քրիստոնեայ կիկեոնը», կտրականօրէն

կը յայտարարէր թէ «Մի՛ սպաններ» աստուածային հրամանը սեւէ բացառութիւն չէր ճանչնար:

Որովհետեւ է որ կայսրերը պատերազմ կը մղէին այդ ատեն: Արեւելքի մէջ հեթանոս պարթեաներուն և ապա պարսիկներու դէմ: Եւրոպայի մէջ՝ հեթանոս բարբարոսներուն դէմ: Քրիստոնեաներու աչքին առնեցմէ ո՛չ մին ընդունելի կամ արդարանալի կրնար համարուիլ: Եկեղեցւոյ նշանաւոր Հայրերէն Սբ. Օգոստինոս (354-430) կը յայտնէր թէ ճշմարիտ քրիստոնեայի մը համար բոլորովին կարեւորութենէ վուրկ է թէ ո՞ր մէկ կառավարութեան տակ կ'ապրի, կայսեր թէ բարբարոսներու, որքան ատեն որ պետութիւնը չստիպեր զինք մեղք գործելու:

Ուրիշ պարագայ մըն ալ, նոյնքան և աւելի լուրջ, ամուսնութեան հանդէպ քրիստոնեաներու ցուցադրած բացառական վերաբերումն էր:

Արդէն երրորդ և Չորրորդ դարերուն, ամուսնական կեանքէ խորշնու գաղափարը այնքան տարածուած էր քրիստոնեաներու մէջ, որ յաշտ կառավարութեան վտանգաւոր կացութիւն մը ստեղծուած էր: Եկեղեցիին կողմէ ամուրի կեանքը սուրբ և աստուածահաճոյ բան մը կը համարուէր: Իսկ սեռային խնդիրը կը նկատուէր մեծագոյն չարիք: Սբ. Օգոստինոս կը փաստարկէր թէ զրախտի մէջ զործուած սկզբնական մեղքը ուրիշ բան չէր, այլ սեռային շարքերութիւնը: Եւ Աղամին անկումը Եւայի պատճառաւ, մարդկային արարածներու բոլոր աղէտներուն պատճառն էր⁽¹⁾: Կին էակը, այնքա՛ն օժտուած — կամ անիծուած — սեռային հրապոյրով, ինքնին յոյժ վտանգաւոր մէկն էր և արգելք կ'ըլլար հոգիներու փրկութեան:

Հետզհետէ ճշմարիտ հաւատացեալներու բազմութիւններ կը վազէին անապատներ և կը լեցնէին մենաստանները: Միանձնական այս փրկաւէտ կեանքի մասին ինչպիսի՞ պերճախօսութեամբ կը ճառէ Սբ. Գերենիմոս (340-420):

Եթէ մայրդ, հագուստները պատուելով և մազերը ձգած, քեզի ցոյց տայ իր ստինքները, որոնցմով սնուցանեց քեզ, եթէ

(1) Barnes, Harry E. - p. 293.

հայրդ զրան սեմին պառկի քեզ արդիւիւն, ես կ'ըսեմ քեզի ու հեռացի՛ր, կոխկրտելով հայրդ, և անարտասուք աչքերով վազէ զէպի ինչին զրօշը: Այս միակ կրօնն է իր տեսակին մէջ: Այս մէկ պարագային անգուժեղ եղիր: Աստուծոյ սէրը և դժոխքի վախը զիւրութեամբ ընտանիքներ բաժանբաժան կ'ընեն: Յիրաւի, Սուրբ Գիրքը կը պատուիրէ հնազանդութիւն ձեռողներուն: Բայց ով որ զանոնք՝ Քրիստոսէն աւելի սիրէ, կը կորսնցնէ իր հոգին:

«Օ՞ անապատ, ուր Քրիստոսի ծաղիկները կը բուսնին: Օ՞ առանձնութիւն, ուր Նոր Երուսաղէմի քարերը կը պատրաստուին: Օ՞ ամայութիւն, որ Աստուծոյ բարեկամութեամբ կը հրճուի: Ո՞վ եղբայրս, ի՞նչ է որ կ'ընես աշխարհի մէջ՝ աշխարհէն աւելի մեծ հոգիովդ: Մինչև և ե՞րբ տանիքներու ստուերներուն և քաղաքներու ծխապատ զոհներուն մէջ պիտի մնաս: Հաւատա՛ ինծի, ես հոս աւելի լոյս կը տեսնեմ»⁽²⁾:

Երրորդ դարուն, այլևս քրիստոնեաներ վտանգաւոր տարբ մը կը համարուէին պետութեան կողմէ, և կայսրեր Մաքսիմիանոս, Դիսիոս և Վաղերիանոս հալածանք սկսան քրիստոնեաներու դէմ: Գործադրուած խրատութիւնները, սակայն, փոխանակ տկարացնելու կամ խորտակելու, ա՛լ աւելի զօրացուցին Եկեղեցին:

Երբ Երրորդ դարու վերջին, Դիոկղետիանոս կայսրը զահ բարձրացաւ, զինք զիմագրաւեց կուռ կազմակերպութեամբ օժտուած քրիստոնէութիւնը, որուն դէմ պայքարելու ուրիշ միջոց չտեսաւ, բացի բռնի ուժը: Նոր կայսրը չէր կրնար հանդուրժել պետութեան մէջ ուրիշ պետութեան մը գոյութեան, ուստի անխնայ կռիւ յայտարարեց քրիստոնեաներու դէմ:

Այս վերջին հալածանքը կ'ըլլար կայսերական Հռոմի: Եւ երբ այդ ալ, նման նախորդներուն, ձախողեցաւ, այլևս կրօնական պաշտամունքի ազատութիւնը չատ հնուս չէր:

Դիոկղետիանոսի յաջորդ Կոստանդինի զինուորական յաղթանակը իր մրցակից Մաքսէնտիոսի վրայ, յուսոյ գուռ բացաւ քրիստոնեաներու առջև: Կայսրը, 313ին, Միլանի իր համբաւաւոր հրովարտակով

պաշտամունքի ազատութիւն շնորհեց իր քրիստոնեայ հպատակներուն: Կոստանդին, քրիստոնէութիւնը իր քաղաքական ծրագրին յենարան կը դարձնէր, և հետզհետէ իր առած քայլերը, երբեմնի հալածական Եկեղեցւոյ յաղթանակը կատարեալ կ'ընէր: Սա այնքան նման էր մեր Տրդատ թագաւորի քայլերուն: Մէկ տարբերութեամբ, որ Տրդատ կը կանխէր Կոստանդինը առնչւազն քառորդ դարով:

Շնորհիւ Կոստանդինի, Եկեղեցականներ տուրքէ ազատ եղան: Եկեղեցական ժողովներու որոշումները կայսերական օրէնքներու համագոր հռչակուեցան և եպիսկոպոսներու վարած դատարանները այնուհետեւ օրինաւոր նկատուեցան:

Եկեղեցւոյ այս հսկայական յաջողութիւնը, սակայն, արագ և մեծ փոփոխութիւն մտցուց քրիստոնեայ համայնքի մէջ:

Երկրորդ և Երրորդ դարերու հալածուած Եկեղեցին այլևս կը զաղբէր աղքատ և միջին կարգերու կրօնական ապաստանարանն ըլլալէ: Այժմ Եկեղեցին հետամուտ կ'ըլլար հարստութեան, փառքի և զօրութեան: Եպիսկոպոսները կը տիրանային իշխանական աննախընթաց ճոխութեան, ինչպէս նաև կարողութեան: Եկեղեցիներու կանոնաւոր եկամուտները կը բաղմապատկուէին հաւատացեալներու նուէրներով, և անոնցմէ չատերուն կտակներէն ձգուած բաժիններով: Սբ. Օգոստինոս՝ իր քարոզներէն մէկուն մէջ կը յանձնարարէր թէ հաւատարիմ քրիստոնեաներ օթող Քրիստոսը նկատեն իրենց զաւակներէն մէկը, և իրենց կտակներուն մէջ ըստ այնմ բաժին հանեն (կնորս)⁽³⁾:

Եպիսկոպոսական աթոռը այլևս յոյժ բաղձալի պաշտօն մըն էր, մանաւանդ փառատենչիկ անձերու համար: Փառք, պատիւ, հարստութիւն, ամէնը բախտաւոր աթոռակալի բաժին կ'ընային:

Այսու ամենայնիւ, Եկեղեցւոյ ձեռք բերած այս նորանոր իրաւասութիւնները և առանձնաշնորհները պատճառ պիտի ըլլային որ շատ մը փառասէր, ընչաքաղց և քրիստոնէական հաւատքի տեսակէտէ պակասաւոր, նոյնիսկ ամբարիշտ և ամբար-

(2) Goodenough, Erwin R. - p. 111.

(3) Thompson, James W. - p. 68.

տաւան անձեր, եկեղեցական բարձր պաշտօններու ետեւ ըլլալին: Հարուստներ, որոնք բան դորձ չունէին, կամ իրենց եկամուտներով կ'ապրէին, կ'աշխատէին եկեղեցական նախանձիւի պաշտօն մը ձեռք ձգել, ոչ մի նակ փառքի, և ժողովրդեան յարգանքը վայելելու, այլ կրօնականներու տուրքերէ զերծ մնալու հանգամանքով, իրենց հարստութիւնը անվթար պահպանելու:

Ճշմարիտ նուիրեալներէն զատ, բախտախնդիրներ և մուրացկաններ ալ եկեղեցական հաստատութիւններէն ներս մտնել կ'ուզէին, կամ հարստութեան յոյսով, և կամ համայնածանոց և ծոյլ կեանք մը վարելու տխրութիւի հեռանկարէն:

Յետոյ, զինուորական ծառայութենէ խուսափելու ուզողներուն համար ալ՝ անվրտանդ և զիւրին ճամբայ էր կրօնական ասպարէզը:

Հասկնալիօրէն, բազմալի պաշտօնները ձեռք ձգելու համար մրցակցութիւններ, կոխ, խարդախութիւն, կաշառք, և նման ոչ քրիստոնէական լի միջոցներ անպակաս էին:

Ամմիանոս, Հռոմի եպիսկոպոսական աթոռը բազմելու համար՝ Դամասիոսի և Ուրսինոսի միջև մղուած արիւնոտ կռիւները նկարագրելուն, ցոյց կուտայ երկու քիկողմնակիցներուն կատաղութիւնը և կը լիշէ թէ Սիկիլիանոսի Բասիլիքային մէջ, ուր քրիստոնէայ աղանդին կրօնական պաշտամունքը տեղի կ'ունենայ, 137 զիականեր գտնուեցան: Յետոյ ան կ'աւելցնէ. «Երբ նկատի առնեմ մայրաքաղաքի ճօխութիւնը, չեմ զարմանար որ այսպիսի արժէքաւոր պաշտօն մը հրահրէ փառասէր անձերու տնչը, և պատճառ ըլլայ ամենակատաղի ու յամա պայքարի: Յաջող թեկնածուն վստահ է որ պիտի հարստանայ բարեպաշտ տիկիւններու առատ նուէրներէն, ճօխ պատմուճան հագած, շքեղ կառքով պիտի անցնի Հռոմի փողոցներէն, և որուն տուած խնձոյքները, իրենց շոյալութեամբ գերազանցեցին կայսերական սեղանները»⁽⁴⁾:

Սբ. Բարսեղ, Կեսարիոյ թեմին մեծահոգակ եպիսկոպոսապետը, իր նամակներէն միոյն մէջ, զրկուած Բտալիոյ և Գաղիոյ եպիսկոպոսներուն, կ'ողորայ եկեղեցւոյ քառային վիճակը, և ի միջի այլոց կը գրէ.

«Եկեղեցւոյ օրէնքները խառնաշփոթ վիճակի մէջ են: Մարդիկ որ Աստուծոյ էն վախնար, բարձր պաշտօններու հետամուտ կ'ըլլան, և այժմ ամենուն ծանօթ է որ վեհ Աթոռը ամբարշտութեան վարձք դարձած է: Հետեւաբար այն անձը որ ամենէն աւելի սարսափելի սրբապղծութիւններ կըրնայ արտասանել, արժանաւորագոյնը կը նկատուի եպիսկոպոսական պաշտօնին»⁽⁵⁾:

Եկեղեցականներու շատերուն այս զեղիս կենցաղավարութեան դէմ կարծես որպէս բողոք, բազմաթիւ քերականք հաւատացեալներ կը հեռանային աշխարհիկ կեանքէ և վանքերու ու մենաստաններու մէջ կը փնտռէին իրենց հոգիներու փրկութեան նեղ արահետները:

2. ԱՐԻՈՍԵԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿ

Մինչև Չորրորդ դարու սկիզբը Քրիստոնէայ եկեղեցին կը ներկայացնէր զրբթէ ընդհանրական անբաժան կազմակերպութիւն մը: Թէև Երկրորդ և Երրորդ դարերուն, աղանդներ, լինին անոնք հերետիկոսական կամ վարդապետական տարակարծութենէ ծնած, հոս հոն կ'երևէին, բայց անոնք եկեղեցւոյ ընդհանրական կազմը խաթարելու կամ քակտելու վտանգաւոր բնոյթը չունէին:

Եկեղեցւոյ Հայրերն ալ նախանձախնդիր էին պահպանելու ատոր այս համայնական գոյութիւնը: Սբ. Կիպրիանոս (200-258), Կարթագինէի եպիսկոպոսը, Երրորդ դարու առաջին կէտին կը գրէր.

«Ով որ ինքզինքը կը զատէ եկեղեցիէն, զատուած կ'ըլլայ եկեղեցւոյ խոստումներէն... Ան օտարական է, պիղծ է, թըշնամի է: Ով որ եկեղեցին իրեն մայր չունի, չկրնար Աստուած իրեն հայր ունենալ: Եթէ նոյի տապանէն դուրս մնացած մէկը կրնար ազատուիլ կորուստէ, այդպէս ալ եկեղեցւոյ սահմանէն դուրս եղող մը կրնայ ազատուիլ»⁽⁶⁾:

Կայսրութեան մեծ քաղաքներէն, որոնք քրիստոնէական հոմ կեդրոններ դարձած էին, առաւելաբար Ալեքսանդրիան, լինելով Հելլէն մշակոյթի և խառնատարու-

(5) Basil, Letter No. 92.

(6) Robinson, James H. - p. 21.

(4) Ammianus, XXVII, 3.

թեան վառարան, խմացական խմորութիւնն վարվաւ մարդատեղի կը հանդիսանար:

Յոյն պրպտող և հարցատէր միտքը, երբ քրիստոնէական գաղափարները որդեգրեց, մեծ եռանդով բնագոնցական խնդարկու մարզանքներու մխրճուեցաւ: Երբորդ դարուն գրականութիւնը անկման շրջանի մէջ էր, հին իմաստասիրական խնդիրներու հանդէպ հետաքրքրութիւն նշուել էր, և ահա քրիստոնէութիւնը նոր փրկութիւնական մը հիմը կը դնէր — Աստուածաբանութիւն:

Չորրորդ դարու առաջին տարիներուն, Աղեքսանդրիոյ եկեղեցիէն ելեց մը, Արիոս, Բրիտանի անձի բնութեան մասին տեսութիւն մը յայտնեց: Տրամաբանող սուր մտքով ժողոված այս անձը, թերեւ մտքէն իսկ չէր անցուցած թէ իր այս արտայայտութեամբ քրիստոնէայ աշխարհը երկու հակառակորդ և մարտնչող բանակներու պիտի բաժնէր, Ուղղափառեան և Արիոսեան: Կագ ու կոխ, սարսափ և արիւն՝ Բրիտանի հօտը և անոր հովիւները իրար պիտի անցնէին տարիներով:

Արիոս իր ուսումը ստացած էր Անտիոքի մէջ, հոն համբաւ հանած ուսուցչէ մը, Լուկիանոս Երէց:

Բրիտանի անձի մասին Արիոսի ըսածները կը խորհէին թէ միմիայն աստուածաբաններու կողմէ տեսն մը ակադեմական վիճաբանութեան նիւթ կը դառնար, և ապա կամ կը մոռցուէր, կամ նոր վարկած մը կուզար և կը չեղոքացնէր զայն:

Այդպէս չեղաւ:

Ընդհակառակը, անգոյսելի փոթորիկ մը պայթեցուց:

Արիոս ըսաւ թէ, եթէ Յիսուս մարմնացեալ Բանն Աստուծոյ է, ուրեմն Աստուծոյ ստորագաս պէտք է համարուի: Բրիտանի բնութիւնը թէ և աստուածային է, բայց Աստուծոյ բնութենէն տարբեր է, որովհետեւ Աստուծոյ բնութիւնը բաժանում չէր կրնար ունենալ:

Սոզոմէն, Հինգերորդ դարու եկեղեցական պատմիչ, Ուղղափառեան, հետեւեալ ձևով կը ներկայացնէ Արիոսի ըսածները, զոր կ'արձանագրեմ, որպէս յատկանշական Արիոսէն վերջ շարունակուող պայքարներու:

«Արիոս քաջազարթ տրամաբանող մըն էր, բայց իր տաղանդը չար նպատակներու

գործածեց: Ան յանդգնութիւնը ունեցաւ քարոզելու այն, զոր իրմէ առաջ ոչ ոք թելադրած էր, այսինքն, Աստուծոյ Որդին ստեղծուած էր առաջ զոյութիւն չունեցող բանէ մը, որ կար տեսն մը երբ Ան գոյութիւն չունէր, որ Ան ազատ կամք ունենալուն՝ առաքինութեան ալ ընդունակ էր, մոլութեան ալ, և թէ Ան ստեղծուած էր և արարած»⁽¹⁾:

Հետաքրքրական է վերեւի արտայայտութիւնը բաղդատել Թորենացիի ըսածին հետ: Ան ալ Հինգերորդ դարու պատմիչ, Ուղղափառեան, և իր տեսակէտը Արիոսի մասին բաժնած ըլլալու եւ հայ եկեղեցականները, որոնք զրիթէ մտրողջութեամբ մնացին Ուղղափառեան բանակի մէջ:

«Այս ժամանակները երեսց Արիոս Աղեքսանդրացին, որ կ'ուսուցանէր չարաչար ամբարշտութիւն, թէ Որդին Հօրը հաւասար չէ և ոչ ալ Հօր բնութենէն և էութենէն, և չէ ծնուած Հօրէն նախքան ոեւէ ժամանակ, այլ օտար մէկն է, և արարած, և կրտսեր, և ժամանակի ընթացքին գոյացած»⁽²⁾:

Իսկ Թորենացիէն աւելի կանուխ փառասոս, մուկուանդ հակա-Արիոսեան: Իր հասկցածը Արիոսի գաղափարի մասին՝ մեղի կը յայտնէ Ներսէս կաթողիկոսի բերնով, երբ այս վերջինը իրր թէ կշտամբանքով կը խօսի Վաղէս կայսեր, որ մօլի Արիոսեան էր:

«Եթէ հաւատաս որ Տէր Յիսուս Բրիտանոս Աստուծոյ Միածին Որդին ու ծնունդն է, Անոր ինքնութենէն և իսկութենէն, Հօր որովայնէն ծնունդ և ոչ թէ արարած, Հօրէն ծագած, էականի փառքի լոյսը, Անոր էութեան նկարագիրը, որ նա Անոր բնութենէն է, ծնունդն ու Որդին, որովհետեւ ինչպէս որ Հայրն էր, այնպէս ալ Որդին Անոր բնութենէն: Բոլոր ժամանակներէն առաջ Հօրէն ծնուած, բոլոր արարածներու լինելութենէն առաջ, սկիզբէն ի վեր ամէն բանի մէջ Իր Հօրը գործակից և արարչակից...» և այլն⁽³⁾:

ՀԻՈՆԻ Ք. ԱՐՄԷՆ

Շարունակել (16)

(1) Sozomen, Book I, ch. 15.

(2) Թորենացի, Բ. 89.

(3) Փաւստոս, Դ. 5.

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ**(ԽԵԻ) ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԼԿՈՒՐԱՆՑԻ**

= 7 =

ՏԱՂ ՅՈՎԱՆԻՍԻ ԽԵՎԻ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ՎԵՐԱՅ ԱՅԻՇԱՅԻՆ**Ա.**

Այս ինչ կըրակ էր զիս էրեց,
 Այս ինչ խաւար էր զիս պատեց,
 Ես վէմ անխախտ էի խախտեց,
 Պողպատ ամուր, գէտ ջուր հալեց:

Բ.

Եկաւ անցաւ ու ճոխ քայեց,
 Ճօճեաց ու զմէջքըն կոտորեց,
 Դարձաւ յետեւ խոլոռ նայեց,
 Զանձըս տեսաւ ու զահընդեց:

Գ.

Աւրըն շաքաթ լոյս կիրակի,
 Վերի վանացն ի վայր կուգի,
 Բուրվառ ի ձեռքս խնկէի,
 Սաղմոսարան յանթս ունէի:

Դ.

Հետ կու գայի. հետ կարդայի,
 Թ' երթամ հասնիմ ճաշու ժամի,
 Եկի առի հանց կըրակի,
 Ոչ գրէի, և ոչ կարդայի:

Բնագրի կազմութեան համար նկատի առած ենք թէ Կոստանեանցի հրատարակածը և թէ Յ. Բիւրտեանի երկու տարբերակները: Վ = Կոստանեանց, Նոր Ժողովածու, Դ. Պրակ, էջ 11, Յ = Հայրենիք Ամսագիր, 1935, Յիւ. էջ 87 (Զեռ. թկ. 1678), Ք = Նոյն, էջ 88 (Զեռ. թկ. 1724), Կոստանեանցի Զեռագրին թուականն է 1695, Հմմտ. նաև Ռ = Սուրբաթեան, Դրական Դռհարներ, Ա. էջ 417, առնուած Կոստանեանցէն:

Վերնագիր. — Տաղ երգչկացի Յովանիսէ ասացեալ, Վ. Տաղ Յովանէսին, և Ղատու գոտեր Անշային ասացեալ, Ք:

Ա, 1. — ... ալրեց, Վ. Լէր, որ, Ք: — 2 ալս, կամ, Ռ: եր, որ, Վ. Ք. Ռ: — 3 — Խախտեաց, Ք: — 4 — զերդ, Ք:

Բ, 1. — Ճօճք, Ռ: Քայլեց, Ք: — 2 — ճօճաց, Ռ: ու, Հունի Յ: Կարեց, Յ: Քան զամենայն պայծառ փայլեց, Ք: — 3 — յետեւ, ի յետ, Վ. ի յիս Ք: — 4 — յանձն իմ տեսեալ յոյժ զարհուրեց, Ք:

Գ, 2. — ... կու գայի, Յ. ի վայր գայի, Ք: — 3 — ձեռքըս, Յ: ու խունկն ի լի, Վ. խնկալի, Ք: — 4 — յանգս, Յ. ք, անգս, Վ. Ք:

Դ, 2. — Թէ, Հունից, Վ. թէ գնամ, Ք: — 3 — Եւ ես զիպայ յանձ կրակի, Ք: — 4 — և, Հունից Վ. Ք:

Ե.

Մէկ մի հեծեր պօղ պէտաւի,
Եկաւ անցաւ քաջ մուհալի,
Աչեր ունէր թափրէզստանի,
Ընթիւն ըզխելըս կու տանի:

Զ.

Խնծոր ձրգեց, մըտիկ չարի,
Մէկ մ'այլ ձրգեց, ցածցայ առի.
— Սէն մուսուրման մոլլայ ղըզի,
Պէն Ուվանէս քէշիշ օղլի,
Խնծորդ ի յիս ի՞նչ քան ունի:

Է.

— Իւրի, իւրի, կեափուր օղլի,
Կեթուր պիզաէն մուհալ սեւզի,
Պէն մուսուրման մոլլայ ղըզի,
Սէն Ուվանէս քէշիշ օղլի,
Զիրար սիրենք, խօշ կու լինի:

Ը.

Յովանիսի մայրն է աղայ,
Հագեր վալայ, ի վրան ջուպայ,
Զօրն ի վաներըն շուրջ կու գայ,
Ու խունկ ու մոմ կու խոստանայ:

Թ.

Սարկաւագեր, ասէք, մեղայ,
Հաբեղանի, Տէր ողորմեայ,
Աղաչեցէք զՔրիստոս Աստուած,
Թ' իմ Յովանէսն ի տուն դառնայ:

Ժ.

Մէկ մի չասաց թէ, Տէր, մեղայ,
ամէնն Սլլահ ու շէյտուլայ,
Յետոյ զայս ճուղապն ասացին,
— Յովանէսին այլ հար չըկայ:

Ե, 1. — Մեկ մի, Անշան. Ք: մի, մ'է,
Ռ: — 2 — մուղալի, ՎՌ: Հանց աննման
զարմանալի, Ք: — 3 — ... Թաւրէզ տա-
լի, ՎՌ: ... ունի զերգ ճէյրանի, Ք: —
4 — ընթիւն, ունէր, Ե: Կամար ունքերն
խելքս տանի, Ք:

Զ, 1. — ձգեաց, Ք: — 3 — Ասացի
դուն մոլլայ կըզի, Ք:

Է, 1. — եօրու, եօրու, կեաւուր օղ-
լու, ՎՌ: Ասաց երի... Ք: — 2 — Կեթ-
թուր ... սօզու, ՎՌ: Սեօյլէմիշ օլ. — Ք:
— 3 = 4, ՎՌ: միւսիւրման, ՎՌ: Դուն
Քրիստոնեայ ես մուսլիման, Ք: — 4 = 3,
ՎՌ: չունի Ք: — 5 — զիրեար սիրեանք
... Ք:

Ը. 1. — ... տղա'յ, ՎՌ: մայրն իմա-
նայ, Ք: — 2 — ... վրան ճուպայ, Վ:
Նորայ խղճուն ով գիմանայ, Ք: — 3 —
վերի վաներացն ի շուրջ ... ՎՌ: Վան-
քերն բուր ի ... Ք: — 4 — խունկ ու մո-
մեր ... Ք:

Թ, 1. — Հաբեղանի, ՎՌ: Աբեղանի
աղօթք արարէք, Ք: — 2 — Սարկաւագ-
ներ, ՎՌ: Սարկաւագունք ... Ք: — 3
— Միթէ իւր խելքն ի վերան գայ, ՎՌ:
— 4 — Թ', չունի Ք:

Ժ. — Չունի, Ե: — 1 — ... չասաց
Տէր ողորմեայ, Ք: — 3 — ամենեքեան
զայս ... Ք: — 4 այլ Յովանէսին ... ՎՌ:

ԺԱ.

— Ծոյ Յովանէս, ծոյ իմ տըղայ,
Դարծիր ի տուն, ասա, մեղայ,
Այիշան տանիկ է զննեհար,
Ես Հայ բերեմ քեզի համար,
Քան զԱյիշան ւ այլ աղէկ լինայ:

ԺԲ.

— Այ իմ մարիկ, մի՛ տխմարնար,
Ձըկայ նման գեմ Այիշին,
Այիշան թուխ, ունքն է կամար,
Քամար եմ թէ զինքն ուրանամ:

ԺԳ.

— Ծոյ Յովանէս, ծոյ իմ տըղայ,
Դարծիր ի տուն, ասա, մեղայ,
Հոնկայ տէրտէրըդ կու ճօրայ,
Թ՛ Աշան ընկեր ի հետ նորայ:

ԺԴ.

— Այ իմ մարիկ, ես քու ծառայ,
Թէ իմ տէրտէրն կու ճօրայ,
Նայ ես զԱշան ցցնեմ նորա,
Քան զիս ու այլ խէվ կու լինայ:

ԺԵ.

— Ծոյ Յովանէս, ծոյ իմ տըղայ,
Դարծիր ի տուն, ասա, մեղայ,
Դու մէկիկ ես, այլ ճար չըկայ,
Ի այլ լինալու ճարակ չըկայ:

ԺԶ.

— Այ իմ մարիկ, ես քի ծառայ,
Կաթն որ կերայ հալալ արայ,
Ըզխելքս առին, ես խէվ եղայ,
Յիսմէ ի քեզ այլ ճար չըկայ:

ԺԷ.

— Ծոյ Յովանէս, ծոյ իմ տըղայ,
Դարծիր ի տուն, ասա, մեղայ,
Քեզի բերեմ Հայու դստրիկ,
Ըզքեզ աւրհնել տամ քահանայ:

ԺԱ. — Չունի, Ք: — 3-5, Չունի, ՎՌ: — 1-2
ԺԲ. — Չունի, ՎՔՌ: — 1-2
ԺԳ. 1. — Որդեակ իմ Հովանէս սի-
րուն տղայ, Ք: — 3 — հանը քու տէրտէրն
... Յ: Քո տէրտէր հայրդ նեղանայ, Ք:
— 4 — Թէ Այիշան ... Յ: ընկեր է ...
ՎՌ: Թէ իմ որդին հոն ինչ կու երթայ, Ք:
ԺԴ. 1. — Ես քո, ես քեզ, ՎՌ: Հայր
իմ մայր ես ձեզ ծառայ, Ք: — 2 — կու,
զիս, ՎՌ: Իմ հայր տէրտէրն էր նեղանայ,
Ք: — 3 — զԱյիշան ցըցընեմ, Յ: Անշան
ցուցանեմ ... Ք: — 4 — Նա քան զիս այլ

խէվ կու դառնայ, Ք:

ԺԵ. 1. — Որդեակ իմ Յովանէս սիրուն
տղայ, Ք: — 2 — ի տուն, չունի, Ք: —
3 — ... մ'ես, Յ: Դուն մէկ հատիկ ես
... Ք: — 4 — այլ եղնելու ... Ք:

ԺԶ. 1. — Քե, ՎՌ: Մայր իմ ծնող ես
քեզ ծառայ, Ք: — 2 — զկաթդ, ՎՌ:
Կաթդ, Ք: — 3 — ես, ու, ՎՌ: — 4 —
յիսմէ, ՎՌ: ինձանէ, Ք:

ԺԷ. — Հմմտ. ԺԱ: — 1 — Որդեակ իմ
Յովանէս սիրուն տղայ, Ք: — 3 — ...
դուստր խոճայ, Ք:

ԺԸ.

— Հայ իմ մարիկ, մի՛ տխմարնար,
 Զըկայ նըման գէմ Աշային.
 Լեզուն պիւլպիւլ, ծայնըն դումրի,
 Մէջքըն բարակ գէտ ֆըռանկի:

ԺԹ.

Աշան նստեր փէնճարային,
 Ու խիստ տրտում ափն երեսին,
 Թ՛ այսօր ծեծեց իմ հայր զատին,
 — Յէ՞ր կու սիրես զհայու որդին:

Ի.

Խէվ Յովանէան երբ գայն լըսեց,
 Բռնեց զհամբան ի եզրնկին,
 Դիւխիբաց զըտակն յափին,
 Կնաց կանգնեցաւ յառջեւ Խանին:

ԻԱ.

Բարեւ երես թագաւորին,
 Նոքա շուտով զբարեւն առին,
 Բռնեց ըզպօղ ծիուն ագին,
 Կաֆայ ասաց ամէն ծարին:

ԻԲ.

Աշան կանգնեց ի վրայ բերդին,
 Մըտիկ կ'անէր Յովանէսին,
 Քոմիւ է կանգնեց դեղին հագնողն,
 Ինքն ըզկանանչն ու զծիրանին:

ԻԳ.

— Ծոյ Յովանէս մըտիկ արայ,
 Ի վրայ բերդին ինչ կու խաղայ,
 Դեղինվորին ես եմ ծառայ,
 Կանանչվորին զանունն ասայ:

ԻԴ.

Թէ չէ լինիմ շահին բազայ,
 Թուչիմ նստիմ թեւիդ վերայ,
 Պապուս անունն ասես մոլլայ,
 Աղբաւրս ասեն բաղքի շահնայ:

ԺԸ. — Հմմտ. ԺԲ. — 1 — Մայր իմ
 ծնող ես քեզ ծառայ, Բ. — 2 — Յանկարծ
 պատահեաց վաղեցայ, Բ. — «Զեռագրիս
 մէջ էջին ֆնացեալ մասը պարապ կը ֆնայ»,
 կը գրէ Յ. Քիւրտեան (Հայր. Ամս. 1935,
 Յւս. էջ 89):

ԺԹ. 1. — ... էր փէնճէրէն, ՎՌ. —
 2 — Ափն երեսին էր, խիստ կու լար, ՎՌ.
 — 4 — Յէ՞ր, Թ՛է՞ր. ՎՌ. — ՎՌ ունին եր-

կու տող ես. «Տես թէ կ'եղնէ՞, մէկ մի կու
 գա՞յ. Ականջն խո՛ւլ Յովանէսին»:

Ի, 2. — ... ըզճամբին որ տվին, Յ.

ԻԲ. — Չունի, Յ.

ԻԳ. 2. — Ի վերայ, ՎՅՌ. — 3 — Դե-
 ղընվոր ես քեզ ... Յ.

ԻԴ. 1. — ... բռնայ, Յ. — 2 — Թա-
 նիմ, Վ. Թեւին, Յ. Թանեմ նստեմ, Ռ. —
 3 — ասեմ, ՎՌ. — 4 — քաղքին, Յ.

ԻԵ.

Եւ զիմ անունս ասեն Աշայ,
Մէկալ քուրորդս Օղուղայ,
Զիմ մօրն անունն ասեն Ֆաթմայ,
Ու հօրս ասեն զատի մոլլայ:

ԻԶ.

Խեւ Յովանէս ես քի ծառայ,
Դու իմ խոցուս նար մի արայ,
Թէ չէ հոգիս քակտաւ ւ մեռայ,
Զէտ մոմ ի տեղըս հալեցայ:

ԻԷ.

Ծոյ Յովանէս, մզկիթ մտնուլ պիտիս,
Մատնիկդ ի վեր կալնուլ պիտիս,
Հետ մոլլանուն շուրջ գալ պիտիս,
Հըպայ ծոցուս տէր կու լինիս:

ԻԸ.

— Աշայ, սէրդ ինձ հարա՛մ լինայ,
Թէ այդ բաներդ հանց կու լինայ.
Աշայ, գտնուս յօրդ ի մահուն,
Զինչ ջանացիր հետ իմ հաւտուն:

ԻԹ.

Ութը կանոն սաղմոս ուսայ,
Զան ալ ի քո սիրուդ մոռցայ,
Աւր մի չասի՝ թէ Տէր մեղայ,
Ամէնն Ալլահ ու շէյտուլլայ:

Ի.

— Ծոյ Յովանէս, փոքր ի յօրաց,
Փոքր ի յօրաց, ծանդր ի խելաց,
Այշան փորձեց բան մըն ասաց,
Զը լըսեցիր դու մէկ խօսաց:

ԼԱ.

Գընայ շինէ եկեղեցի,
Որ գամ մըտնում կօշկովս ի ներս,
Պըսակ դընեն, ըզմեզ աւրհնեն,
Թող քու սրտին կամքըն լինի:

(13)

Ն. ԵՊԱ. ԾՈՎԱԿԱՆ

ԻԵ, 1. — անունն, Ռ: — 2 — Ղու-
զութայ, ՎՌ: — 3 — իմ մօրս ... ՎՌ:

ԻԶ, 1. — Խեւ Յովանէս է քո ծառայ,
ՎՌ: — 2 — Ծուտով տէրտիս տէրման արա,
ՎՌ: — 3 — Թէ չէ խեւցայ լեռներն ըն-
կայ, ՎՌ: ւ, ես, Յ: — 4 — Մեղացս տէր
դու կու լինիս, Յ:

ԻԷ, 2. — Ըզմատըդ, Յ: — 3 — Ժուս
գալ, Յ: — 4 — ապա, ՎՌ:

ԻԸ, 1. — Աշայ, Յ: — 2 — բանըդ,
Յ: — 4 — ... իմ նամբուն, Յ:

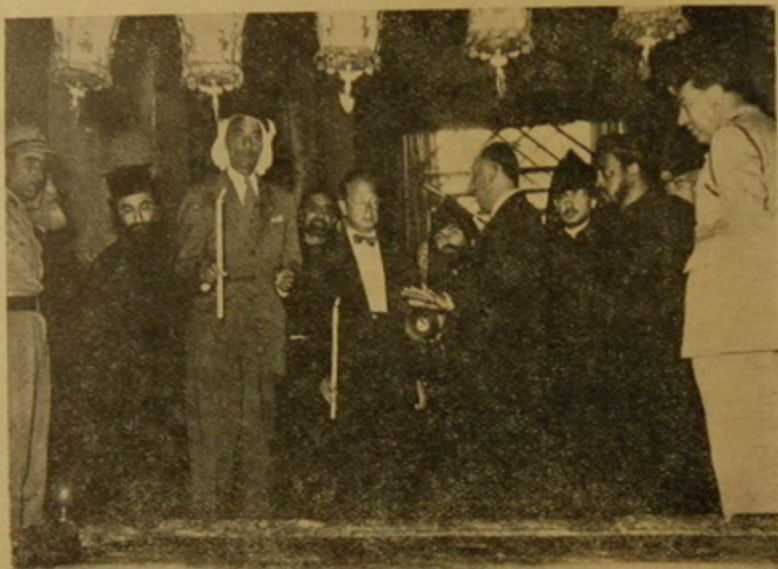
ԻԹ, 2. — Զանալ ի քու ... Յ: — 4
— գամէնն ալլահու շէյտուլլայ, Յ:

Լ. — Զուցի, Ռ: — 1 — ... փոքրի
օրած, Վ: Փոքրի եօրած, Յ: — 2 — Փոք
... [թերի] Վ: Փոքր եօրած ծանր խելաց,
Յ: — 3 — Այիշան ... բանին ... Յ:

ԼԱ. — Զուցից, ՎՌ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ՊՐ. ՀԱՄԲՐԵՇՈՒՄԻ ՄԵՐ ՍՐԲԱՎԱՅՐԵՐՈՒՆ ՏՈՒԱԾ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան գլխաւոր քարտուղար Պր. Համբրեշ, որ Միջին Արեւելիի քաղաքական զարգացման առիթով եկած էր Յորդանան, Դե. 25 Ապրիլի կէսօրէ վերջ այցելեց կարգ մը Տնօրէնական Սրբավայրեր: Սոյն նկարը ցոյց կուտայ Ս. Յարութեան Տանարի Քրիստոսի Պատանաւորներու շեստան մը:

Պր. Համբրեշի կ'ընկերանային Պատրիարքարաններու ներկայացուցիչներ, քարգմաններ, Քաղաքի Վսեմ. Մուհաֆըրը՝ Հասան էլ Քարէպ, Ոստիկանապետը եւ այլ պատեօնական անձնաւորութիւններ:

Ս. Յարութեան Տանարին մէջ, Հայապատկան Սրբավայրերու մասին, Պր. Համբրեշին կարգ մը բացատրութիւններ տուաւ Ս. Արոտոյս վարդապետներէն Հոգ. Տ. Զաւեն Վրդ.:

Պր. Համբրեշ նոյն օրը երեկոյեան մեկնեցաւ Շուսադէմէն:

Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ 1956 - 1957 ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻՈՅ ՀԱՄԱՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ ԿՈՒԶՈՒԻՆ

Ս. Էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարանը գիշերօթիկ դպրոց է, զից դասարաններով, — երբեք դասարանական, երբեք լսարանական — Ճեմարանի նպատակն է պատրաստել զարգացած եւ ազգանուէր հոգեւորականներ: Ճեմարանը կուտայ հոգեւոր քարծրագոյն կրթութիւն: Ուսանողներուն կը տրամադրուին բոլոր յարմարութիւններ. հանգերձնդէն, սնունդ, զրեւական պիտոյք, եւ այլն:

Ս. Էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարան կրնան ընդունուիլ Հայց. Առարեւական Եկեղեցիի զաւակ եղող 18-25 տարեկան այն անձերը, որոնք զերծ են ֆիզիքական թերութիւններէ, չեն դատուած, եւ ունին առնուազն 7ամեայ կրթութիւն:

Թեկնածուները պարտին մտից ըննութիւն տալ Հայ Լեզուի ու Գրականութեան, ինչպէս նաեւ Հայոց Պատմութեան: Բարձր կրթութիւն ունեցող թեկնածուներ կը տեղաւորուին համապատասխան կարգեր: Դիմողները պարտին ներկայացնել հետեւեալ փաստաթուղթերը.

1) Խնքնագիր դիմում, որ Ճեմարանաւարտ ըլլալէ ետք կը ցանկան հոգեւորական դառնալ: — 2) Բարի վարուց վկայական, ստորագրուած Եկեղեցական Խշխանութեան կողմէ: — 3) Բժշկական վկայական: 4) Ծննդեան եւ մկրտութեան վկայական: — 5) Դպրոցական վկայական կամ վկայականներ (եթէ կան): — 6) Երեք լուսանկար:

Թեկնածուները պէտք է իրենց դիմումը եւ յարակից փաստաթուղթերը ներկայացնեն ոչ ուշ քան Օգոստոս 15ը, Պատր. Տեղապահ Գեր. Տ. Եղիշէ Արքեպս.ին:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
(ԷԶՄԻԱԾՆԻՆ)

ՀԵՏԵԱՅԻՆ Ս. ԷԶՄԻԱՆՆԷՆ

Հետեւեալ հեռագիրը ստացած ենք Էջմիածնի Մայր Աթոռի դիւանատունէն: Կը հրահարակենք մեզի հետ ուսումնական դարձնելու համար մեր ընթերցողները եւս:

Գեր. Տ. Եղիշե Արքեպ. Տեղապետ

Ներսիսեան

Մայիս 19ին, Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Սրբազնագոյն Կաթողիկոսը, արհասանձմանի իր շքապատիւներէն ետ, ողորմութեամբն Աստուծոյ ժամանեց ի Ս. Էջմիածին: Լեւինականի մէջ, Ներսիսեանի օգակայանը, ինչպէս եւ յԷջմիածին՝ Վեհափառը ընդունուեցաւ բացառիկ ջերմութեամբ եւ խանդավառութեամբ: Վեհափառ Հայրապետը դիմաւորելու համար Ներսիսեանի կայսրանն էին Էջմիածնի ամբողջ Միաբանութիւնը, բանանայից դասը, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի, ինչպէս նաեւ Հայաստանի մինիստրներ Սովետի կից Հայ Եկեղեցւոյ Խորհուրդի անդամները, մամուլի ներկայացուցիչներ եւ բազմաթիւ հաւատարմութեամբ: Մոսկուայէն մինչեւ Էջմիածին Վեհափառն ընկերացեր, Հայաստանի Կառավարութեան կից Հայ Եկեղեցւոյ գործերու Խորհուրդին Նախագահ Հաշեայ Գրիգորեանը: Ս. Էջմիածնի վանքի գլխաւոր դարպասէն մինչեւ Տանա՝ Վեհափառը առաջնորդուեցաւ «Հրաշափառ»ով:

Մայր Տանարին մէջ Վեհափառը ծունկի եկաւ Իշման Ս. Սեղանին առջեւ եւ աղօթեց: Ապա դառնալով ծովածաւալ բազմութեան, օրհնեց զանոնք ու խորին յուզմունքով ներկաներուն հաղորդեց Սփիւռքի հայութեան ջերմագին ողջոյնները: Խօսեցաւ հայրենակարօս հայութեան իրենց մասին Ս. Էջմիածնի եւ Մայր Հայրենիքին հանդէպ, անոնց բոցավառ սիրոյն եւ հաւատարմութեան մասին:

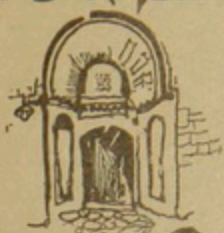
Ժամերգութեան յետոյ, Վեհափառն մէջ տեղի ունեցաւ նոյն նաեկերոյ՝ ի պատիւ Ն. Ս. Օ. Վեհափառ Հայրապետին:

Կիրակի 20 Մայիսին, Վեհափառը պատարագեց եւ ոգեւունջ փառոյ մը տուաւ Ս. Հոգիի գալստեան օրին առիթով եւ խօսեցաւ իր ուղեւորութեան արդիւններուն մասին:

Աղօթեց հաւատացեալ ժողովուրդին աւելանալու համար:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՅ ԴԻԻԱՆԱՏՈՒՆ

Ա. ՅԱԿՈԲԻ

ՆԵՐՍԷ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ - ԲԵՐՄԱՆԱՆՔ

● Ել. 26 Ապրիլ. — Իրիկնաղէմին, Մայր Տանարին մէջ, Մեծ Պահոյ «Եկեղեցւոյ վերջին ժամերգութեան ընթացքին քարոզեց Գեր. Տ. Հմայեակ Մ. Վրդ. Ինժոյեան, շնչաւով պահքի, ապաշխարութեան ու աղօթքի կարեւորութիւնը՝ օրհնելով միայն կ'երաշխաւորուի մեր հոգեկան անդորրութիւնը:

● Ուր. 27 Ապրիլ. — Խ. օր մեծ պահոյ: Առաւօտուն, Մայր Տանարին մէջ կատարուեցաւ «Արեւազարի վերջին ժամերգութիւնը:

● Եր. 28 Ապրիլ. — Յիշատակ յարութեան Վազարու: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Դըլ-խաղի: Ժամարարն էր Արք. Տ. Խորէն ԲՆ. Անէմեան: Ս. Թ. Վարժարանի բովանդակ ուսանողութիւնը, ինչպէս նաեւ օտար վարժարաններու հայ աշակերտները ստացան Ս. Հաղորդութիւնը:

— Վաղուան մշակապարտի տունին առթիւ, կէսօրէ վերջ, Գեր. Տեղապետ Ս. Հօր գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը շքաշափատելով մուտք գործեց Ս. Յարութեան Տանար: Երեկոյեան ժամերգութիւնն ու վաղուան Նախատեսակը պաշտուեցան Տանարի մեր վերնամաստան մէջ: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբատեղեաց ալիք-լուծեան թափօր: Թափօրապետն էր Անթիլիասի Միաբաններէն Նոյ. Տ. Դիւս Արդ. Նազգաշեան:

● Կիր. 29 Ապրիլ. — մշակապարտ: Դիւերային եւ առաւօտեան ժամերգութիւնները եւ Սուրբ Պատարագը մատուցուեցան Ս. Յարութեան Տանարի մեր վերնամաստան մէջ: Ժամարարն էր Արք. Տ. Շնորհք ԲՆ. Մուրատեան: Ս. Պատարագէն ետք, Գեր. Տ. Տիրան Արքեպ. Ներսիսեանի գլխաւորութեամբ կատարուեցաւ երրորդամեծ հանգիստ թափօր, Բրիտանի Ս. Գերեզմանին եւ Պատանատեղւոյն շուրջ եւ «Անդառտան»: Թափօրականք ի ձեռն ունէին ձիթնեաց եւ արմաւենեաց ոստեր, իսկ մեր թափօրին կը հետեւին Ղպտոց եւ Ասորոց թափօրները: Ժամը 1ին, Միաբանութիւնը վերադարձաւ Մայրավանք ու «Որդիտուն»-ը քաղաքէն: Գալուստեան շարականը երգելով բարձրացաւ Պատարագը:

— Կէսօրէ վերջ, շքեղօրէն զարդարուած

Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ «Անդառաւան» ու ապա հոգեգլխալ շարականներով ընդմիջուած երեկոյան ժամերգութիւն և «Գոնբացէք»։ Արարողութեան նախագահեցաւ էր Գեր. Տ. Նորայր Եպս. Պողոսեան։ Այս առթիւ, Գեր. Տ. Հմայեակ Ե. Վրդ. Ինթոյան կարգաց վարպետը ներու բացման մասնակցող բարեպաշտ հաւատացեալներու անուանացանկը ու հակիրճ քարոզով մը ներկայացուց բարեգործութեան զերբ մեր կեանքին մէջ։ Կատարուեցաւ նաև, բոս սոփորութեան. Ազուհիէյի թոքախտաբուժարանին ի նպաստ նանդանակութիւն։

● Գշ. 1 Մայիս. — Աւագ երեկոքի։ Ըստ սոփորութեան, Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարի գաւիթը՝ Ս. Յովհ. Աւետարանչի մատարան մէջ։ Ժամաբարն էր Արմ. Տ. Կարապետ Քհ. Նալպանտեան։ Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբապետաց աշխարհական թափօր Ս. Յարութեան Տաճարէն ներս։ Թափօրի իւրաքանչիւր հանգրուանին, ուխտաւորաց տըրուեցան բացատրական քարոզներ՝ Հոգ. Տ. Թորգոմ Վրդ. Մանուկեանի կողմէ։

● Եշ. 3 Մայիս. — Աւագ խնկաքի։ (Յիւսուսի Ընթերց)։ Առաւօտուն, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ «Վարդ Ապաշխարողաց»։ Ապա մատուցուեցաւ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ՝ Աւագ Սեղանին վրայ։ Ժամաբարն էր Գեր. Տ. Նորայր Եպս. Պողոսեան։ Բաղմաթիւ հաւատացեալներ Հաղորդուեցան։

— Կէսօրէ վերջ, Մայր Տաճարին մէջ, Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր նախագահութեամբ կատարուեցաւ «Սոնալուայ» կարգը։ Ներկայ էին տարբերակներ և բարձրաստիճան հրաւիրեալներ։

— Ժամը 4.30ին, Հոգ. Տ. Թորգոմ Վրդ. Մանուկեանի զխաւորութեամբ, փոքր թափօր մը աշխարհ Քրիստոսի Ա. Բանտը (Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցին)։ Հոգ. Հայրը քարոզեց եկեղեցւոյ գաւիթը գտնուող Ս. Զիթնիի ծառին առջև, ինչպէս նաև եկեղեցւոյ մէջ, տալով նաև պատմական Ս. Հրեշտակապետաց վանքին։

— Իրիկուան ժամը 7.30էն մինչև կէս գիշեր, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ «Խաւարման» սրտագրաւ կարգը։ Գեր. Տ. Տիրան Արքեպիսկ. Ներսիսեան տպաւորիչ քարոզով մը վեր հանեց լացի գիշերուան փրկարար նշանակութիւնը։

● Աւր. 4 Մայիս. — Աւագ Ուրբաթ (Յիւսուսի Խաչելութեան)։ Առաւօտուն, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ Խաչելութեան կարգը։ Հանդիսապետն էր Գեր. Տ. Հայրիկ Եպս. Առանեան։

— Կէսօրէ վերջ, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ հանդիսաւոր թաղման կարգը։ Հանդիսապետն էր Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը։

● Եր. 5 Մայիս. — Ճաշպոյտ Ս. Զատիկ։ Առաւօտեան ժամը 8ին, Աւագ Թարգման Հոգ. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրաւեանի զխաւորութեամբ փոքր թափօր մը մեկնեցաւ Ս. Յարութեան Տաճար, կատարելու համար Տաճարի դրան բացումը։

— Ժամը 9.30ին, Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր ԳԸ-խաւորութեամբ, Միաբանութիւնը մեկնեցաւ Ս. Յարութեան Տաճար, որ լի էր ամենազգի ուխ-

տաւորներու բազմութեամբ։ Ժամը 12.30ին, Յունաց թափօրէն ետք, մեր Լուսահանը՝ Հոգ. Տ. Յակոբ Վրդ. Վարդանեան և Յունաց Պատր. Տեղապահ Գեր. Տ. Աթենակորաւ Արքեպս. Վրդ. տաւորեալ մասն Ս. Գերեզման, ուրկէ նուիրաւ կան լոյսը քիչ յետոյ պիտի ուղղէր Տաճարը, լուցելով հաւատացեալներու մօմերը։ Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ կը սկսին նշել Տաճարին հայկական և յունական բոլոր զանգերն ու կոշնակները։ Տեղապահ Սրբապետը մեր վերնատան պատշգամբէն նուիրական լոյսով օրհնեց Ս. Գերեզմանին շրջափակը խոնուած թաղմութիւնը։ Անմիջապէս սկսաւ երրորդած թափօրը, Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին շուրջ, նախագահութեամբ Լուսահան Հոգ. Տ. Յակոբ Վրդ. ի, որ կը կրէր խոյր եպիսկոպոսական։ Մեր թափօրին կը հետեւէին Ղպտոց և Ասորոց թափօրները։ Ժամը 2.30ին, Միաբանութիւն և ժողովուրդ ճամբայելան զէպի Մայրավանք։ Դաւթի բերդին դիմաց Տեղապահ Սրբապետն ու Լուսահան Հայրը զգեստաւորուեցան, մինչ զպիւրներ սկսան «Քրիստոս յարեալ» շարականը կարգալ։ Թափօրականք երգելով մասն լուսազարդուած Մայր Տաճարը։

— Յետ միջօրէին, Մայր Տաճարին մէջ, ձրագալոյցի արարողութենէն ետք, Աւագ Սեղանին վրայ մատուցուեցաւ Ս. Պատարագ։ Ժամաբարն էր Անթիլիասի Միաբաններէն Հոգ. Տ. Ծառէ Վրդ. Անէմեան։ Բաղմաթիւ հաւատացեալներ Հաղորդուեցան։ Ապա, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը նախագահեց Ս. Զատիկի նախատանակին, որմէ ետք Միաբանութիւնը «Այսօր յարեալ» երգեցողութեամբ բարձրացաւ վանքին սեղանատունը։

● Կիր. 6 Մայիս. — Ս. ԶԱՏԻԿ։ Գիշերուան ժամը 2ին, Միաբանութիւնը արթնցած է արդէն ու կէս ժամ ետք, Գեր. Տ. Հայրապետ Եպս. Արքանմանի զխաւորութեամբ, լուցելով լապտերներով կը մեկնի Ս. Յարութեան Տաճար։ Առաւօտեան ժամերգութենէն մաս մը կը պաշտօնի Տաճարի մեր վերնամաստան մէջ. «Հարցնին, Միաբանութիւնը զգեստաւորեալ կ'իջնէ Ս. Գերեզմանի ատենարն ու հոն ամբողջացնելէ ետք արարողութիւնները կը սկսի երրորդած մեծահանդէս թափօրը՝ Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին և ապա Պատանատեղալոյն շուրջ, նախագահութեամբ Գեր. Տ. Պարգև Եպս. Վրթանէսեանի։ Մեր թափօրին կը հետեւէին Ղպտոց և Ասորոց թափօրները։ Ս. Գերեզմանի ատենարն մէջ կատարուեցաւ «Անդառաւան»։ Կարճ զաղմանէ ետք, Գեր. Տ. Հայկազուն Եպս. Արքանմանեան մատոյց օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը՝ Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին վրայ և քարոզեց Քրիստոսի Յարութեան մասին, բնարան ունենալով «Զէ աստայլ յարեալ» (Ղուկ. ԻԻ. 5)։ Բաղմաթիւ հաւատացեալներ Հաղորդուեցան։ Ս. Պատարագէն ետք, Միաբանութիւն և ժողովուրդ վերադարձան Մայրավանք ու «Այսօր յարեալ ի մեռելոց» շարականը երգելով բարձրացան Պատրիարքարան, ուր Տեղապահ Սրբապետը Յարութեան աւետիսով օրհնեց ու արձակեց ներկաները։

— Կէսօրէ վերջ, Մայրավանքի մեծ բակին

մէջ կատարուեցաւ մեծահանդէս «Անդաստան»։
Կը նախագահէր Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը։ Ապա
Մայր Տաճարին արտաքին գաւթին մէջ կատար-
ուեցաւ հոգեհանգիստ՝ հայ ազգի համայն նշնե-
ցելոց հոգիներուն համար, որմէ ետք Մայր Տա-
ճարին մէջ պաշտուեցաւ երեկոյեան ժամերգու-
թիւն։

● Բշ. 7 Մայիս. — Յիւստակ մեռելոց։ Հան-
դիսաւոր Ս. Պատարագը՝ Մայր Տաճարի Աւագ
Սեղանին վրայ մատոյց և քարոզեց Գեր. Տեղա-
պահ Ս. Հայրը և ապա ամպշտօմանի տակ նա-
խագահեց երրորդ քարոզման մեծահանդէս թափօրին։ Ս.
Պատարագի երգեցողութիւնները, ինչպէս Աւագ
Շարթու ձրազալոյցի Պատարագին, եղան բազ-
մաձայն, երկեսեռ երգչախումբի մը կողմէ, զոր
կը ղեկավարէր Հոգ. Տ. Թորգոմ վրդ. Մանուկ-
եան։ Թափօրէն ետք երգուեցաւ «Ճանապարհ»ը,
յատկապէս ուխտաւորաց համար, որմէ ետք,
Միաբանութիւնը Գերիտոս յարեաւոր երգելով
քարոզեցաւ Պատարագարանի մեծ դահլիճը,
իրեն հետեւեցաւ ուխտաւորաց և տեղացի ժողո-
ւորդի ստուար բազմութիւն մը, որոնք Տեղա-
պահ Ս. Հօր աջընթացութիւնէ ետք ընդունեցին
անկէ Սէյ մէկ Ս. Պատարագի նշխար։ Այսկերպ
փակուեցաւ Աւագ Շարթուան և Ս. Զատիկի տօ-
ներուն շարքը։

● Եր. 12 Մայիս. — Դիւստումն Ս. Յովնանու
Մկրչին։ Ս. Պատարագը ի Ս. Դիւստումն մատոյց
Հոգ. Տ. Մատոյց վրդ. Բարիլուսեան։

● Կիր. 13 Մայիս. — Նոր Կիրակի (Յաւատոյց
նախապաշտ)։ Ըստ սովորութեան Մայր Տաճարին
մէջ պատարագեց Լուսանան Հոգ. Տ. Յակոբ վրդ.
Վարդանեան։ Քարոզեց Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը,
ներքողը հիւսելով և յիշատակը ոգեկոչելով մեր
մէկ միլիոնէ աւելի նահատակներուն՝ որոնք ին-
կան Ապրիլ 24ի եղեռնին, վասն կրօնի և վասն
հայրենեաց, Քարոզէն ետք, ի լուր Տաճարը լեց-
նող հաւատացեալներու բազմութեան, Գեր. Տ.
Հայկազուն եպս. Աբրահամեան Աւագ Խորանի
բնմէն կարգաւ Ամենայն Հայոց վեհ. Հայրապետ
Տ. Տ. Վազգէն Ա.ի անդրանիկ կողակը, որմէ
ետք, Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր նախագահութեամբ
կատարուեցաւ Հայրապետական մաղթանք։ Իսկ
Ս. Պատարագէն ետք, Տեղապահ Ս. Պատարագը նա-
խագահեց ընդհ. հայ նահատակաց, ինչպէս նաև
Ամերիկայի մէջ վերջերս վախճանած Հայց. եկե-
ղեցւոյ երիցագոյն պաշտօնեաներէն Տ. Տիրայր
Արքեպս. Տէր Մարգարեանի հոգեոցն ի հանգիստ
կատարուած հանդիսաւոր հոգեհանգիստեան կար-
գին։ Նոյնը կրկնուեցաւ Մայր Տաճարի գաւթի՝
Երանաշնորհ Տ. Կիրակի Պատր. Հօր շիրմին վրայ,
ինչպէս նաև հին կրատան ու Զամ-թաղի գերեզ-
մանավայրերուն մէջ, նախագահութեամբ Գեր.
Տ. Պարգե եպս. Վրթանէսեանի։

● Եր. 19 Մայիս. — Վաղուան Աշխարհա-
մատրան Կիրակիի առթիւ, կէսօրէ վերջ, Գեր.
Տ. Հայրիկ եպս. Ասլանեանի զխաւորութեամբ,
Միաբանութիւնը Հրաշափառով մուտք գործեց
Ս. Յարութեան Տաճար, Կիրակիմուտքն ու վաղ-
ուան նախատօնակը պաշտուեցան Տաճարի մեր

վերնամատրան մէջ, Ապա կատարուեցաւ Տնօր-
նական Սրբատեղեաց այցելութեան թափօր։ Թա-
փօրապետն էր Հոգ. Տ. Զաւէն վրդ. Զինչիւնեան։

● Կիր. 20 Մայիս. — Աշխարհամատրան կամ
Կանաչ Կիրակի։ Գիշերային և առաւօտեան ժա-
մերգութիւնները պաշտուեցան Ս. Յարութեան
Տաճարի մեր վերնամատրան մէջ, Ապա, Գեր. Տ.
Հայրիկ եպս. Ասլանեան մատոյց օրուան հանդի-
սաւոր Ս. Պատարագը Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին
վրայ և քարոզեց օրուայ տօնին շուրջ, քացատ-
րելով իմաստը Կանաչ Կիրակիի, և Ս. Պատարա-
գէն ետք նախագահեց Ս. Գերեզմանի ատենին
մէջ կատարուած «Անդաստան»ին։

● Կիր. 27 Մայիս. — Կարմիր Կիրակի։ Սուրբ
Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութեան,
մեր վերնամատրան մէջ, Պատարագեց Հոգ. Տ.
Մատոյց վրդ. Բարիլուսեան։ Քարոզեց Գեր. Տ.
Տիրան Արքեպս. Ներսոյեան Յիսուսի յարութեան
խորհուրդին շուրջ, մեկնելով Կանաքի ու Ման-
ուան երեկոյթները։

● Կիր. 3 Յունիս. — Տօն Երեման Ս. Խաչին։
Ս. Պատարագը՝ Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին
վրայ մատոյց Յոգայէի և իրջակայից Հոգեւոր Հո-
ւիւ. Հոգ. Տ. Բարգէն վրդ. Ապաւեան։ Օրուայ
տօնին շուրջ քարոզեց Գեր. Տ. Տիրան Արքեպս.
Ներսոյեան։ Աւագ Խորանին վրայ կը տեւնուէր
Ս. Խաչին նշանը, վառ կանթեղներով զարդարուն։

● Կիր. 10 Յունիս. — Ս. Պատարագը մա-
տուցուեցաւ ի Ս. Յարութեան, մեր վերնամա-
տրան մէջ, Պատարագեց Հոգ. Տ. Գէորգ Արք. Նա-
ղարեան։ Քարոզեց Գեր. Տ. Տիրան Արքեպս.
Ներսոյեան, ընտրան ունենալով օրուան ձաշու
Աւետարանէն «Ես եմ դուռն. ընդ իս եթէ ոք
մտանիցէ՝ կեցցէ. մտցէ և ելցէ և ճարակ գտցէ»
(Յովհ. Ժ. 9)։

● Դշ. 13 Յունիս. — Վաղուան Համարձման
տօնին առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Գեր.
Տ. Պարգե եպս. Վրթանէսեանի զխաւորու-
թեամբ, Միաբանութիւնը մեկնեցաւ Զիթնեաց
լեռ, Համարձման Սրբավայրին մէջ կառուցուած
մեր վրնամատրան տակ պաշտուեցան երեկոյ-
եան ժամերգութիւն և նախատօնակ, իսկ իրիկ-
նաղէմին «Եկեցցէի կարգ ու ապա գիշերային և
առաւօտեան ժամերգութիւններ, ժամը 10ին,
Միաբանութիւն և ներկայ հաւատացեալներ վե-
րադարձան Մայրավանք։

● Եշ. 14 Յունիս. — ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՆ ՏԵՍՈՒՆ։
Առաւօտեան ժամը 6.30ին, Գեր. Տ. Տիրան Ար-
քեպս. Ներսոյեանի զխաւորութեամբ, Միաբա-
նութիւնը ինքնաշարժերով մեկնեցաւ Զիթնեաց
լեռ ու քիչ ետք Հրաշափառով մուտք գործեց
Համարձման Սրբատեղին, ուր մեր վրանամատ-
րան մէջ օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը
մատոյց Գեր. Տ. Պարգե եպս. Վրթանէսեան և
քարոզեց՝ ընտրան ունենալով «Յաւուրս քառ-
սուն երեկոյնոց և ասել վասն արքայութեան
Աստուծոյ» (Գործք. Ա. 3)։ Կատարուեցաւ նաև
Հայրապետական մաղթանք, Մայր Աթոռ Սիոն
Ս. Էջմիածին փոխադրութեան առթիւ, նախա-
մ. էջմիածին Գեր. Տ. Տիրան Սրբազանի։ Ս.

Պատարագէն ետք, Գեր. Պատարագիչ Սրբազանը նախագահեց Սրբալոյսին առջեւ կատարուած «Անդաստան»-ին:

— Կէսօրէ վերջ, Մայր Տաճարին մէջ ևս կատարուեցաւ «Անդաստան», նախագահութեամբ Գեր. Տ. Պարգև Եպս. Վրթանէսեանի: Ապա պաշտօնական երեկոյեան ժամերգութիւն:

● Եր. 16 Յունիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Համբարձում վերնամատրան մէջ: Պատարագեց Լոգ. Տ. Մաշտոց Վրդ. Բարկուսեան:

— Վաղուան նախատեսակը պաշտուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետ: Հանդիսացեալ էր Գեր. Տ. Նորայր Եպս. Պողարեան:

● Կիր. 17 Յունիս. — Երկրորդ մարդկազոյ: Առաւօտեան ժամերգութիւնն ու Ս. Պատարագը մատուցուեցան ի Ս. Հրեշտակապետ ժամարան էր Լոգ. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեան: Բարոյեց Գեր. Տ. Տիրան Արքեպս. Ներսոյեան, օրուան տօնին հետ աղերս ունեցող Ս. Գր. Լուսաւորչի և հրեշտակի աւանդութեան մասին, խօսելով նաև հրեշտակներու դասակարգութեանց և պաշտօններու շուրջ:

— Կէսօրէ վերջ, Մայր Տաճարին մէջ կատարուած «Անդաստան»-ին նախագահեց Գեր. Տ. Նորայր Եպս. Պողարեան:

● Եր. 23 Յունիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Առաքելոց վերնամատրան մէջ: Պատարագեց Լոգ. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեան:

— Հոգեգալստեան նախատեսակը հանդիսաւորապէս պաշտուեցաւ Մայր Տաճարին մէջ, նախագահութեամբ Գեր. Տ. Տիրան Արքեպս. Ներսոյեանի:

— Գեր. Սրբազանը նախագահեց նաև իրիկ-նաղէմին, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուած «Եկեա-ցէ՛ի և Հսկման արարողութիւններուն:

● Կիր. 24 Յունիս. — ՀՈԳԵԳԱԼՈՍ: Օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը՝ Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ մատոյց և Ս. Հոգիի մասին քարոզեց Գեր. Տ. Տիրան Արքեպս. Ներսոյեան: Ս. Պատարագէն ետք, Գեր. Տ. Սուրեն Եպս. Քէմհանեանի նախագահութեամբ կատարուեցաւ հանդիսաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն, Ս. Աթոռոյս բոլոր հանգուցեալ պատրիարքաց հոգիներուն համար:

— Կէսօրէ վերջ, Մայր Տաճարին մէջ կատարուած հանդիսաւոր «Անդաստան»-ին նախագահեց Գեր. Տ. Տիրան Արքեպս. Ներսոյեան:

● Եր. 30 Յունիս. — Ի. օր Հոգեգալստեան: Ս. Պատարագը՝ Մայրավանքի տանիքը, Ս. Հոգիի մատրան մէջ մատոյց Լոգ. Տ. Դէորդ Արդ. Նազարեան:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆՔ

● Ուր. 27 Ապրիլ. — Կէսօրէ վերջ, Ս. Ուստիս Միաբաններէն Լոգ. Տ. Խաչնակ Վրդ. Ղազարեան, որ 6 ամիսներէ ի վեր զբոսնէր Ս. Աթոռ, օղային դժոյ մեկնեցաւ Յունաստան:

● Բշ. 30 Ապրիլ. — Այս և յաջորդ օրերուն, Ս. Զատիկի տօնին առթիւ հետզհետէ Ս. Աթոռ ժամանեցին Անթիլիասի Կաթող. Տեղապահ Գեր. Տ. Խորէն Եպս. Բարոյեան, Անթիլիասի Նախկին Կաթ. Տեղապահ Գեր. Տ. Խաչ Արքեպս. Աջապահեան, Դամասկոսի Թեմին Կաթ. Փոխանորդ Գեր. Տ. Շաւարշ Եպս. Դույնմանեան, Ամերիկայէն՝ Լոգ. Տ. Մեհրոպ Վրդ. Սէմերճեան, Անթիլիասի Միաբաններէն Լոգ. Տ. Բարդէն Վրդ. Վարժապետեան, Լոգ. Տ. Շահէ Վրդ. Անէմեան և Լոգ. Տ. Դիւտ Արդ. Նազգաշեան, Հայկէպէն՝ Աթ. Տ. Տ. Եղնիկ Քչ. Ապահունի, Կարապետ Քչ. Նալպանտեան և Դարեգլին Քչ. Քիզիրեան, Պէյրուս թէն՝ Աթ. Տ. Տ. Խորէն Քչ. Անէմեան և Պաակ Քչ. Լիթրեան, և Կ. Պոլսէն՝ Աթ. Տ. Զնորք Քչ. Մուրատեան, Գերաշնորհ, Հոգեշնորհ և Ս. Ժանապատիւ Հայրերը Ս. Զատիկի տօնին յաջորդ շաբթուն հետզհետէ վերադարձան իրենց պաշտօնատեղիները:

— Երեկոյեան, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը, Գեր. Տ. Խորէն Եպս. Բարոյեան և Տիրա Կարպիս Հինդլեան ներկայ գտնուեցան Հոլանտական Հիւպատոսարանի մէջ, Հոլանտայի Ն. Վ. Ճուլանա Թագուհւոյն ծննդեան տարեգարծին առթիւ տրուած ընդունելութեան:

● Դշ. 2 Մայիս. — Երեկոյեան, Իրաքի Ն. Վ. Ֆէյսալ Բ. Թագաւորի ծննդեան 21-րդ և Թագաւորութեան երրորդ տարեգարծներուն առթիւ, Ambassador Hotel-ի մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Գեր. Տ. Հայկապետ Եպս. Արքահամեան և Տիրա Կարպիս Հինդլեան:

● Բշ. 7 Մայիս. — Ս. Զատիկի տօնին առթիւ, այս և յաջորդ օրերուն, Պատրիարքարան շնորհաւորական այցելութեան եկան՝ Յունաց Պատր. Տեղապահ Սրբազանը, Յրանչիականց Գեր. Կիւթոսը, Լատինաց Ս. Պատրիարք Հայրը, Պապական Նուիրակը, Ասորոց Եպս. Փոխանորդը և Հայկէշաց Եպս. իրենց Միաբանութիւններով. Անկլիքան Եպս. լուսեբականներու Մեծաւորը, Յոյն-Կաթողիկեներու և Հայ-Կաթողիկեներու Մեծաւորները, Մարոնիթ Եպս. Դոմինիկեան Հայրեր, Անգլիական և Սէուտի Արքեպիս և Հիւպատոսները, Բաղադիս և Սրբապետեանց Վսեմ. Կառավարիչը, Ոստիկանապետը, Բաղադապետը, Սրբապետը Ոստիկանապետը, Խալապա Միւլիքի, և այլ անհայտաւոր անձնաւորութիւններ: Իսկ Ղպտոց Միաբանութիւնը այս տարի ոչ այցելութիւն տուաւ և ոչ ալ ընդունեց իրենց Եպիսկոպոսի մահուան սուգին պատճառաւ:

● Դշ. 8 Մայիս. — Ս. Զատիկի տօնին առթիւ, Կէսօրէ առաջ, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը ի զուտ Միաբանութեան, շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Յունաց Պատրիարքարանին: Իսկ Գեր. Տ. Հայկապետ Եպս. Արքահամեան ըն-

կերակրութեամբ մի քանի վարդապետ Հայերու, այցելեց Ասորոց և Հապէշաց եպիսկոպոսարաններուն:

● Բշ. 14 Մայիս. — Երեկոյեան, Canon H. M. Waddams, Londonի Church of England Council on Foreign Relationsէն, այցելեց Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր:

● Դշ. 15 Մայիս. — Կէսօրէ առաջ, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը, ընկերակցութեամբ Հօգ. Տ. Յակոբ Վրդ. Վարդանեանի, վանական գործերով մեկնեցաւ Խորալէյ և վերադարձաւ Բշ.: 21 Մայիսի կէսօրէ վերջ:

● Դշ. 16 Մայիս. — Կէսօրին, Անգլիքան Գեր. Եպս. և Canon Waddams ներկայ եղան ի պատիւ իրենց տրուած ճաշկերոյթին, ի Պատրիարքարան:

● Դշ. 22 Մայիս. — Կէսօրէ վերջ, Museum Lecture Theatreի մէջ, Dr. Joseph Freeի կողմէ, Հին Տօթանի պեղումներուն շուրջ տրուած բանախօսութեան ներկայ եղաւ Հօգ. Տ. Զաւէն Վրդ. Չինչինեան:

● Դշ. 30 Մայիս. — Կէսօրին, Սիւրիոյ Հանրապետութեան նախագահ Ն. Վ. Շիւքրի Քուաթլիի Երեսօղէմ այցելութեան առթիւ, Հօգ. Տ. Զաւէն Վրդ. Չինչինեան ներկայ եղաւ Սողոմոնի Տանարին մէջ կատարուած ընդունելութեան և ապա Ռամալլայի Grand Hotelի մէջ տրուած ճաշկերոյթին:

● Եշ. 31 Մայիս. — Երեկոյեան, Անգլիոյ Ն. Վ. Էլիզապէթ Բ. Թագուհւոյն ծննդեան տարեգարծին առթիւ, Բրիտանական Ընդհ. Հիւպատոսարանի մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Գեր. Տ. Հայկազուն Եպս. Արքանամեան, Հօգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Պայրամեան և Տիար Կարպիս Հինգլեան:

● Եր. 2 Յունիս. — Երեկոյեան, Խալապիկան Հիւպատոսարանի մէջ, Խալիլոյ ազգային տօնին առթիւ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Գեր. Տ. Հայկազուն Եպս. Արքանամեան, Հօգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Պայրամեան և Տիար Կ. Հինգլեան:

● Դշ. 6 Յունիս. — Կէսօրէ վերջ, St. Georges' Schoolի տարեկան դաշտանդէսին ներկայ եղան Գեր. Տ. Հայկազուն Եպս. Արքանամեան և Հօգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Պայրամեան:

● Եր. 16 Յունիս. — Կէսօրէ վերջ, Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեան, ի զուրի Միաբանութեան, բացումը կատարեց Ս. Թարգմանչաց Վարժարանի տարեկան Պաշարին:

— Նոյն ատեն, Հօգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Պայրամեան ներկայ եղաւ St. Georges' Schoolի վկայականաց բաշխման հանդէսին:

● Բշ. 18 Յունիս. — Առաւօտուն, Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեան, ընկերակցութեամբ Տնօրէն Ժողովոյ անդամներուն, բացումը կատարեց Ժառանգաւորաց Վարժարանի և Ընծայարանի ամսվերջի քննութեանց:

— Երեկոյեան, Եգիպտոսի անկախութեան տօնին առթիւ, Եգիպտական Հիւպատոսարանի մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան

Գեր. Տ. Հայրիկ Եպս. Ասլանեան, Հօգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Պայրամեան և Տիար Կ. Հինգլեան:

● Եշ. 21 Յունիս. — Առաւօտուն, Գեր. Տ. Տիրան Արքեպս. Ներսիսեան, ընկերակցութեամբ Տնօրէն Ժողովոյ անդամներուն, բացումը կատարեց Ս. Թ. Վարժարանի ամսվերջի քննութեանց:

● Եր. 23 Յունիս. — Կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Գեր. Տ. Հայկազուն Եպս. Արքանամեան նախագահեց Ժառ. Վարժարանի մարզադաշտին վրայ կատարուած Ս. Թ. Վարժարանի տարեկան Դաշտանդէսին:

— Նոյն ատեն, վաղուան St. Johns' Dayի առթիւ, St. Johns' Ophthalmic Hospitalի մէջ տրուած թէյասեղանին ներկայ եղան Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեան, Հօգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Պայրամեան և Տիար Կարպիս Հինգլեան:

● Բշ. 25 Յունիս. — Առաւօտուն, Հօգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Պայրամեան արձակուրդով մեկնեցաւ Եւրոպա:

● Դշ. 27 Յունիս. — Կէսօրէ առաջ, Եգիպտոսի Հանրապետութեան նախագահ Ն. Վ. Կամալ Ապս-էլ-Նասէրի ընտրութեան առթիւ, Եգիպտական Հիւպատոսարան շնորհաւորութեան գացին Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեան և Տիար Կարպիս Հինգլեան:

ՈՒԽՏՍՈՒՈՐՆԵՐ

Ս. Զատիկի տօնին առթիւ, այս տարի ունեցանք հոծ ուխտաւորութիւն, եկած զխաւորաբար մերձակայ երկրորդներէն: Կային նաեւ կարեւոր թիւով մարտիկահայեր:

Անոնք բոլորն ալ ապրեցան խանդավառութեան զերազանց պահեր, ներկայ ըլլալով Աւագ Ծարթուն և Ս. Զատիկի եկեղեցական հոգեպարար արարողութեանց, ընդունելով Ս. Հաղորդութիւն ու ջերմեանազօրէն կատարելով իրենց ուխտը: Բաց աստի, առաջնորդութեամբ Նիւրընկալ Հօգ. Տ. Վարուժան Վրդ. Գապարանեանի և այլ Հօգ. Հայերու, անոնք այցելեցին Երեսօղէմի բոլոր Տնօրինական Սրբաւայրերը, ինչպէս նաեւ խմբովին առաջնորդուեցան Բեթլեհէմ, Եւրօլի, Յօրդանեան գետ, Բեթանիա, Եւրօլի սրբաւայրեր, ուր հարկ եղած տեղեկութիւնները տրուեցան իրենց լրիւ կերպով:

Զատիկի յաջորդող շաբթուն, անոնք հոգեպէս մխրթարուած ու զօրունակ սրտով վերադարձան իրենց տեղերը, հպարտ ի տես այն իրաւունքներուն որ Հայ եկեղեցիին են միջնեկեղեցական այս ոստանին մէջ, իրրեւ իրաւակից Պատրիարքութիւն, վայելելով համահաւասար իրաւունք Յոյն և Լատին եկեղեցիներու հետ:

Հ Ա Ն Գ Ի Ս Տ

ԳԵՐ. Տ. ՏԻՐԱՅՐ ԱՐՔԵՊՍ. ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

Արտի բեկումով վերահասու եղանք Հայց. եկեղեցւոյ երիցագոյն եպիսկոպոսներէն Գեր. Տ. Տիրայր Արքեպս. Տէր Յովհաննէսեանի մահուան՝ որ տեղի ունեցած է Աւագ Հինգշաբթի օրը, 29 Մարտին, Նիւ Եորքի St. Luke's հիւանդանոցին մէջ:

Հանգուցեալ Արքագանը ծնած է 1867 Սպրիլ 21ին, Ղարաբաղի Բոնակոթ գիւղը: Նախնական կրթութիւնը ստանալէ ետք մտած է Շուշիի վարժարանը եւ ապա աշակերտած է Գէորգեան ճեմարանին, որուն շրջանը աւարտելով անցած է Բեթրսպուրկի համալսարանը, հետեւելով պատմա-բանասիրական ճիւղին: Իր ուսումը շարունակած է նաեւ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ:

Վերադառնալով Ս. Էջմիածին, եղած է ուսուցիչ Գէորգեան ճեմարանին եւ Երեւանի դպրոցին: Արեղայ ծեռնադրուած է Խրիմեան Հայրիկէն, իրեն օժակից ունենալով մեր եկեղեցւոյ պատմութեան վերջին շրջանի մեծագոյն դէմքերէն Սմնեայն Հայոց Երանաշնորհ Հայրապետ Տ. Տ. Գէորգ Զ. Զէօրէքեանը եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Երանաշնորհ Հայրապետ Տ. Տ. Գարեգին Ա. Յովսէփեանը:

Ատեն մը վարած է Պեսարապիոյ թեմին առաջնորդութիւնը եւ Թիֆլիսի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ տեսչութիւնը: Եղած է նաեւ Էջմիածնի Մայր Աթոռի Դիւանապետ:

1921ին կ'ընտրուի Առաջնորդ Ամերիկահայոց. պաշտօն մը՝ զոր կը վարէ մինչեւ 1928: Այս շրջանին, Ամերիկահայ թեմը իր զանազան մարզերուն վրայ կ'արձանագրէ ուշագրաւ նուաճումներ:

Գեր. Արքագանը հմուտ էր, բացի իր մայրենի լեզուէն ֆրանսերէն, գերմաներէն եւ ռուսերէն լեզուներու: Աշխատակցած է զանազան թերթերու, պատմա-բանասիրական նիւթեր մշակելով: Իր գործերէն կարեւորագոյնն է Ֆիլի Դիւանը, զոր լոյս տեսաւ վերջերս Ամերիկայի մէջ, Հ. Բ. Ը. Միութեան ծախքով:

Հանգուցեալին մարմինը Գ. Յ. Ապրիլին փոխադրուեցաւ Նիւ Եորքի Ս. Խաչ եկեղեցին ուր յաջորդ օրը կատարուեցաւ թաղման կարգը: Վերջին օծումը կատարեց Ամերիկահայոց Առաջնորդ Գեր. Տ. Մամբրէ Արքեպս. Գալֆայեան:

Տէրը թող յաւիտենական հանգիստ պարգեւէ Իր եկեղեցւոյ պաշտօնէի հոգւոյն:

ՀԱՆԳԻՍՏ ԵՐԳԻՆԷ ՄԱՅՐԱՊԵՏ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

Կիրակի, 27 Մայիսին, մահացաւ Ս. Աթոռոյ Մայրապետներէն եւզինէ Օհանեան:

Ծնած է Կարին, 1880ին, 1922ին եկած է Երուսաղէմ եւ Արարատեան որբերուն համար Նշա-նակուած է «Մայրիկ»: Որբանոցին փակումէն ետք, ընդունուած էր Ժառանգաւորաց Վարժարանի մէջ իբրեւ կարուհի:

Երկարամեայ ծառայութենէ ետք, ծերանալով եւ անկարող ըլլալով իր գործը շարունակել, քաշուած էր Ս. Հրեշտակապետաց Վանք, ուր երկարատեւ հիւանդութիւնը օր մը վերջ տուաւ իր կեանքին:

Հանգուցեալը բարի եւ եկեղեցասէր մայրիկ մըն էր:

Յուշարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Նոյն օրը կէսօրէ վերջ, Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ, Նախագահութեամբ Գեր. Տ. Հայկազուն Եպս. Արքահմանին: Ներկայ էր Միաբաններէն մեծ մասը, Յոգնատանջ մարմինը ամփոփուեցաւ Զամ-Թաղի գերեզմանատունը:

Սիոն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր երէցկին աղջկան եւ թոռներուն:

Տէրը թող լուսաւորէ իր հոգին:

«ՍԻՈՆ»-ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐԱՆԸ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՅԱԾ ԵՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հոգ. Տ. Յարութիւն Ծ. Վրդ. Մուշեան կը նուիրէ. —

ա) ՄԱՅՐ ԼԵԶՈՒՍ - Ա. Գիրք: ը) ԵՐԳՐԱՆ ՄԱՍԻՍ - Բ. Պրակ: գ) ՅՈՐԵԼԻՆԱ
ԿԱՆ ԳՐԲՈՅԿ - Տ. Դուրգէն Վրդ. Թաշեան: զ) ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐ ՈՒՍՏԻ - Ա.
Գիրք: Ե) ԷԻԹՕՐԻԱ ՏԷ ԼԱ ԷՏՈՒՔԱՍԻՕՆ ԷՆ ԱՐՄԷՆԻԱ (Սպաներէն) - Սարաֆեան:
Վրդ. Վ. Թէքէեան կը նուիրէ. —

ա) ԻՄ ԱՂՕԹԱԳԻՐՔՈՒ: ը) ՕՐԱՅՈՅՑ - 1956, Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանի,
Պէյրութ: գ) LE PATRIARCAT ARMENIEN CATHOLIQUE DE CILICIE.

ՄԵՐԱՊԱՏԻ ՄՈՐԻՍԿԱՆՆԵՐԸ - Յ. Պարոնեան: Հրատ. Եւ Նուէր Էտվանի, Պէյրութ:

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ - Տորթ. Գ. Մաշուրեան (նուիրատու):

ՇԱՏ ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ ԴԺԲԱԽՏՈՒԹԻՒՆ Է ԲԵՐՈՒՄ:

THE LONG CLIMAX - A tale by Charles Tekeyan (donor).

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾՈՑ ԱՌԱՔԵԼՈՑ - Գրիգոր Ա. Սարաֆեան: Նուէր Ներսէն Արքայ
ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԳՐԱՅՈՒՑԱԿ Կ. ՏՕՆԿԵԱՆ ԳՐԱՏԱՆ: [Փապուհեանէ:

Տ. Տ. ԳԷՈՐԳ Զ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ:

ԱԽԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ - Հրատ. Եւ Նուէր Էտվանի, Պէյրութ:

ՀԱՅ ՄԵՐԱԿՈՅԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ - Եղիա Ս. Քասունի: Նուէր Պէյրութի Հ. Բ. Ը. Մ.ի
Լիբանանի Շրջ. Յանձնաժողովէն:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՎՐԴ. ՆՍԼՊԱՆՏԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ - Նուէր ճեղինակէն:

ՊԱՐԱԳԱՆԻ ՈՔՈՋՆԵՐԸ (Վէպ) - Վարդան Գէորգեան (նուիրատու):

ՌՈՒՄԷՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒՄԻՔՆԵՐ - Նիքօլա Եօրկա: Նուէր ըստ նախորդին:

ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ԲՍՐԵԿԱՄԸ ԵՒ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԱԶԱՀԱՆ - Կ. Կիլիկեցի: Ե. Տպագրութիւն:

Հրատ. Եւ Նուէր Կ. Տօնիկեան Դրատան:

ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԵՐԷՆԷ-ԱՆԴԼԵՐԷՆ: Բ. Տպագր.: Հրատ. Եւ Նուէր ըստ վերնոյն:

ՃԱՄԲՈՒՍ ԾԱՅՐԸ - Բ. Հատոր: Վահան Մալեգեան (նուիրատու):

Հայկ Թովմասեան կը նուիրէ իր պատրաստած READERներու ARMENIAN COMPANION.

ԶՐՈՑ - Կ. Փոլատեան (նուիրատու): [Ներք, 5 հատոր:

ՎԵՐԱԴԱՐՁ - Կ. Փոլատեան (նուիրատու):

Յրանսայէն, Պր. Աղապէկեան կը նուիրէ 14 հայերէն հատորներ:

ԴՈՂԴՈՋ ԿԱՅՄԵՐ - Յ. Նորունի (նուիրատու):

ԻՇԽԱՆԸ - Յ. Նորունի (նուիրատու):

ՈՖԻ կը նուիրէ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՍՏՈՒՄՈՑ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ գիրքը:

CALCUTTA ILLUSTRATED - John Barry. Նուէր Ղ. Ռաչատուրէն:

Սահակ Մխիթարեան կը նուիրէ իր ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՐԵԴԻՐՔԻ 6 հատորները:

ԶԱԽԶԱԽ ԹԱԳԱՒՈՐԸ - Հրատ. Եւ Նուէր «Արամազդ»ի:

ԱՆԿԱՆ ԽՈՀԵՐ - Ժիրայր Յ. Արիկեան (նուիրատու):

ՆՈՐ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԴԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ - Հրաչ Վահունի (նուիրատու):

(Շարունակելի)

تصدرها - بطريكية الارمن الارثوذكس المدير والمحرر المسؤول - صاحب النيافة الاسقف هاكازون أبراهيميان

العدد ٥ - ٦

تطبع في مطبعة دير الارمن - القدس

مايو - يونيو ١٩٥٦

Proprietor - His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem. Armenian Patriarchate, Jerusalem.

Editor - Bishop Haigazoun Abrahamian. Armenian Convent, Jerusalem.

Printed by the Armenian Convent Printing Press, Jerusalem.

ՓՈՒՆԶ ԵՐԳՈՑ

ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ԱՂՕԹԻՑ ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Էջ՝ 80

Գին՝ 150 Ֆիլս (կազմուած)

ՅԱՄԵՑՈՂ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

(Քերթուածներ)

Հեղինակ՝ ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Էջ՝ 94

Գին՝ 250 Ֆիլս

Հ Ո Գ Ի Ն

Գրեց՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Ե. ՍԱՐԱՅՏԱՐԵԱՆ

Էջ՝ 84

Գին՝ 200 Ֆիլս

ՊԱՏԻԺ ԵՒ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ

(Թասերախաղ՝ 5 արար եւ 3 պատկեր)

Հեղինակ՝ ԱՆՈՒՇԱԻԱՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Էջ՝ 54

Գին՝ 200 Ֆիլս

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

**ՄԱՅՐ ՑՈՒՑԱԿ ԶԵՌԱԳՐԱՑ
ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՆՑ**

ԶՈՐՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐ

Կազմեց՝ ՆՈՐԱՅՐ ԵՊՍ. ՊՈՂԱՐԵԱՆ

Համապատկեր

Մամուլ տակ է «Համապատկեր»ի Դ. Հատորը:
Այս գիրքով ամբողջացած կ'ըլլան Յ. Օշականի «Հա-
մապատկեր»ի հինգ հատորները, որոնց սպառումով
կարելի կ'ըլլայ յաջորդներուն հրատարակութիւնը: